

R A D V Á N Y I   K Á L M Á N

CSERKÉSZÚTON SPANYOLFÖLDÖN

R   É   V   A   I

Révai nyomda, Budapest.

HASONLÓ KIÁLLÍTÁSBAN
MEGJELENTEK

FRANKLIN W. DIXON
AZ ÓCEÁNREPÜLŐ
*

NAGY BÉLA
GÉPEK CSODAVILÁGA

RADVÁNYI KÁLMÁN

**CSEKÉSZÚTON
SPANYOL FÖLDÖN**

MÁRTON LAJOS

RAJZAIVAL

RÉVAI KIADÁS

*COPYRIGHT BY RÉVAI TESTV. IRODALMI INTÉZET RT. BUDAPEST
1931.*

RÉVAI IRODALMI INTÉZET NYOMDÁJA

I. FEJEZET.

Éjféli „közgyűlés” az Avery Hill-ben.

Az Avery Hill-kollégium London egyik külvárosának, Elthamnek a legszebb pontján fekszik.

Nagykiterjedésű park öleli körül a vörös téglalapú épületet. A festői facsoportok között, a sötétzöld tisztásokon helyet talál a pihenő kényelem s a játékos kedv. Tenniszpályák, golfpályák s különféle versenyterek csalogatják oda a sport ifjú rajongóit.

Az Avery Hill helyet kér a magyar cserkészmozgalom történetében.

A nagykupolás főépület, a szögletes, nyomottfejú tornyok, a fák közt megbúvó kollégiumi épületek nyolcszázötven magyar cserkészt láttak vendégül tíz napon át.

Rothermere lord az angliai Jamboree magyar táborát meghívta Londonba s megmutatta nekik a birodalom szívét.

Az Avery Hill-kollégiumban helyezte el a magyar haza ifjú képviselőit, akik valóban „képviselték” a nagyra-hivatott magyar nemzetet.

A munkába mélyedt város fölfigyelt az acélizmú, mosolygószemű fiúk ritmikus dobbanására, a cserkészzenekarok tüzes ütemeire: a széles uccákon végighullámzó árvalányhajás cserkészcsapatokra.

A magyar árvaság szimbólumai megjelentek a Lord Mayor hivatalos helyiségében, a Guide Hall-ban; föltűntek a Szent Pál katedrális kupolájának a peremén; a Tower bástyái közt; a Westminster halhatatlanjainak a szobrai előtt; a Parlament termeiben; a Kristálypalotában; végiglobogtak a kenti grófság városain, s most, augusztus 20-án, országrendező Szent István ünnepén a Szent György-tplom gót ívei alá tömörültek.

Ott szorongott a szűkké vált templomban a londoni magyar kolónia, a követség; s a padok előtt térdelt a lord, fiával s barátaival együtt.

Az istentiszteletet magyar ünneppé avatta az ölelkező lelkek boldog együttérzése, a hazajáró szívek összedobbanása.

Istentisztelet után a lord így búcsúzott:

— A viszontlátásra ma este a tábortűznél! Ma a magyar fiúk vendége leszek.

Az Avery Hill óriási ebédlőjében volt a nevezetes cserkész vacsora. Az asztalfőn lord Rothermere ült, mellette a fia Harmsworth, lord Hampton, lord Waring, a magyar követ, gróf Teleky Pál, gróf Khuen-Héderváry magyar főcserkészek.

A vacsorán sok szónoklat hangzott el. Minden szónak, minden mondatnak egy értelme volt: a magyar haza boldogulása, a szebb jövő...

Vacsora után kihordták az asztalokat s a terem közepén galyak közé bujtatott piros lámpával tábortűzet csináltak a fiúk.

A város minden részéből szállingóztak a londoni magyarok: egyetemi hallgatók, hivatalnokok, angol szóra kiküldött fiúk, leányok.

A kollégium falait szinte szétvetette a magyar temperamentum kirobbanása.

Mialatt a zenekar a „Bánk bán” nyitányát játszotta, elhelyezkedett a fölvonuló vendégsereg.

Miszter Spenser, a kenti cserkészek parancsnoka udvarias fürgeséggel igyekezett mindenkinek megfelelő helyet biztosítani. Ő volt a lord megbízottja, ő bonyolította le a tíznapos programot.

Nem e könyv keretébe tartozik a londoni cserkésznapok leírása, sem az Avery Hill ebédlőjében rendezett tábortűzről a részletes beszámolás.

Vessünk *egy* futó pillantást a piros arcok mosolyából előcsillogó szemekre, a magyar táncok tarka örvényére, a tábortűzi tréfák, mutatványok huncut szemfényvesztéseire: s félfüllel hallgassuk meg a Daily Mail főszerkesztőjének a magyarnyelvű beszédét, lord Rothermere és

Harmsworth lelkes szavait, aztán telepedjünk le mi is Kasszián úr és miszter Spenzer közelében.

úrjuklesz szükségünk ebben a kedves zürzavarban, ők fogják az események kerekét előreleldíteni.

Kasszián főparancsnok úr így szólt:

— Miszter Spenzer, mi sohase felejtjük el az önök jószágat. Az angol a világ legudvariasabb népe.

— De csak akkor, ha fölkerik rá! — nevetett Mr. Spenzer. — Az angol hideg és tartózkodó, mert nem szeret senkinek az ügyeibe beleavatkozni. Hanem ha valaki megtetszik neki, azt agyonszereti.

— Remélem, alkalmat ad nekünk, hogy megmutassuk önnek a magyar udvariasságot! Látogasson meg bennünket! — szólt Kasszián.

Mr. Spenzer legyintett:

— Ez a nyaram már le van foglalva. Barcelonába megyek.

— Barcelonába? A világkiállításra?

— Természetesen oda. Ilyet nem lát az ember minden nap! Megnézem a magyar pavilions is. A mezőgazdasági rész nagyon ér-

dekes lehet; dicsérik, akik látták. Mondja, kedves uram, mit állítottak ki?

Kasszián úr elpirult. Igazán nem jutott eddig eszébe érdeklődni, hogy mi az a nemzetünkre jellemző művészeti és ipari anyag, amivel Barcelonában kirukkoltunk.

Szerencsére a cserkészek énekkara magyar nótákat adott elő s a „Krasznahorka” lány bánata és a „Csinom Palkó” pattogó tüze jobban érdekelte e pillanatban Mr. Spenzert, mint a barcelonai út.

Kasszián főparancsnokot azonban fenéig fölka-varták Mr. Spenser szavai.

A főparancsnok úrnak sok jeles tulajdonságát lesz még alkalmunk megismerni: egy jellemvonását azonban már most elárulom. Ha meghallja, hogy valaki utazik, őbenne is föltámad az utazási láz. Azonnal a pénztárcájához kap és számíttatni kezd.

Mikor a szoprán kivágta, hogy „Nosza rajta, jó katonák”, akkor már Kasszián úr fejében megszületett a gondolat:

— Mi volna, ha én is elmennék Barcelonába?

S mire a dal utolsó akkordja elhalt, Kasszián úr itt tartott:

— A szerkesztő: egy, Márton mester: kettő. Tudni kellene, hogy a fiúk között hány akad? Utóvégre csak egy kis kitérés az egész. Barcelonán át megyünk haza.

A közönség tapsolt, éljenzett, Kasszián főparancsnok úr pedig megbökte Mr. Spenzert:

— S mikor indulunk?

— Hová? — lepődött meg az angol.

— Hová? Hát éppen az előbb említette, hogy meg akarja nézni a világhiállítást!

— Hát ön is jön? — Örvendezett Spenser úr. — Nagyszerű! Egy hét múlva indulok.

— Nem jó! — szólt Kasszián kedvetlenül. — Jöjjön holnap.

— Az lehetetlen! Holnap Maidstone-ba viszem önöket: mind a nyolcszázötven cserkészt autókon. A lord így intézkedett. Aztán nekem egyéb dolgom is van.

Kasszián fejében megindult a tervek gőzkalapácsa. Látszólag a cserkész-cigányzenekar édes muzsikájának

a dallamán ringatózott a lelke, a valóságban pedig sorra vette a „Hollók”-at, csapatának a tagjait s mérlegelte a helyzetet: kit lehetne az egyenes útról letéríteni — Barcelona felé?

A Rákóczi-induló viharzott végig a zsbongó tömegen. A fúvós zenekar beleégette a csattogó zene ütemeit a szívekbe. A londoni magyarok szemében gyémánt csillogott: a honvágy reszkető gyémántja.

A vendégek szétoszlottak. Lord Rothermere minduntalan visszafordult: nem tudott megválni a ritmusban integető kezek rengő tömegétől, a piros gyerekarok egybefolyó fényes mosolyától.

Az előcsarnokban megszorult a tömeg.

A magyar fiúk bátran csevegtek az angol vendégekkel. Azért mondom, hogy „bátran”, mert nem kis bátorság kell a magyarországi angol dialektussal nekivágni egy londoni társalgásnak.

Kasszián két fejjel magasabb minden más magyar cserkésznél s így nem került semmi fáradságába áttekinteni a helyzetet.

Átfúrta magát az ácsorgók tömegén s belekarolt egyfelől a szerkesztőbe, másfelől Márton mesterbe.

— Gyertek a szobámba!

Magához intette Ferkót, a „Vízi Hollók” (Sea-scoutok) egyikét:

— Ferkó fiam, összeszeded a Hollókat s hozod őket hozzám.

— Mi történt veled? Valami baj van? — aggódott a szerkesztő.

Kasszián vitte őket föl az emeletre:

— Spanyolországon át megyünk haza. Holnap indulunk, elszakadunk a csapattól. Igaz, még ezt is el kell intézni a táborparancsnokkal! Várjatok meg a szobámban, azonnal visszajövök!

Bementek a szobába s tanácstalanul néztek egymásra. Csakhamar berobogtak a Hollók. Ferkó kíváncsian pislogott a szerkesztő felé:

— Valami új? A főparancsnok úr olyankor szokott izgulni, ha valami új terv jut az eszébe.

Márton mester a gondtalan művészet flegmájával ült az ágy szélén és szólt:

— Semmi különös! A főparancsnok úrnak nem volt elég Ausztria, Németország, Belgium, Anglia: — hozzávesszük most Franciaországot, Spanyolországot, esetleg Olaszországot. Beleesett a bacillus. ..

— Miféle bacillus? — ijedezett Gyuszi. — Tán csak nem beteg?

— Az utazásnak is van bacillusa. Negyvenfokos lázzal jár. A főparancsnok úrtól rátok is átragad, ha — van pénzetek.

Kasszián főparancsnok úr beviharzott az ajtón:

— Mit szóltok hozzá? Még útipénzt is kapunk a táborkasszából Doverig. Szerencse, hogy megvan a francia vízumunk! A többit elintézzük Párizsban. Most pedig térjünk a tárgyra! Jöttök?

— De ilyen hirtelen ____ — próbált ellenkezni a szerkesztő. A főparancsnok úr azonban leintette.

— Mért kell azon hetekig gondolkodni, ami adva van és célszerű? Most itt vagyunk Angliában. Ha már itt vagyunk, ilyen messze, útba ejtjük Spanyolországot is.

Miki szomorúan közbeszólt:

— Főparancsnok úr kérem, nekem egyenesen haza kell mennem a csapattal.

— Nekem is! — szólt Lajkó. — Nincs egy vasam se.

— Természetesen csak az jön, aki jöhet.

Félórai huza-vona, számíttatás után ötre redukálódott a fiúk száma. A többi elment aludni. Gyuszi még tépelődött:

— Pedig a szüleim kijönnek az állomásra, ha a Jamboree-csapat megérkezik.

Kasszián úr megnyugtatta őket:

— Holnap délelőtt táviratok mennek haza. Ami pedig a szülőket illeti, láthatjátok, hogy óvatos vagyok. Csak azokat viszem magammal, akiknek a szülei már előre fölhatalmaztak engem az efféle mellékvágányokra. Igaz-e, Sanyi?

— Igaz,;— szólt Sanyi — hiszen úgy volt, hogy egy hetet a Rajna völgyében töltünk. A Rajna helyett megnézzük az Ebrót. Nem igaz?

12A szomszéd szobából átüzentek, hogy ne konferenciázzanak, mert éjfél van.

A szomszéd szobából átüzentek, hogy ne konferenciázzanak, mert éjfél van.

Halkították a szót és izgatottan tanácskoztak tovább. A főparancsnok úr vitte a szót:

— Pista, terítsd ki a térképet és piros ceruzával jelöld meg az útvonalat.

Pista kellő szakértelemmel utazott a térkép zegzugos útvesztőiben. A többiek melléje könyököltek és figyelték a ceruza végét.

Márton mester — mint mindig, ha nem sürgetik — most is elővette vaskos rajztömbjét s rajzolni kezdte a fiúkat.

Sima ceruzája alól kibontakozott Sanyi jellegzetes frizurája és kerek szemüvege a mögötte ragyogó szemek-

alatt, beleszámítva Versaillesst és Trianont is. Párizstól Lourdesig egy nap gyorsvonaton. A többit majd meglátjuk. Mindenesetre programba vesszük San-Sebastiánt, Dévát, Lequeitiót, Bilbaót. Onnét a Pireneusok hegyláncá alatt átvágunk a Földközi tenger partjára, Barcelonába. Hogy onnét hová megyünk, nem tudom.

Elővette pénztárcáját s ráncolt homlokkal tanulmányozta egy ideig a tartalmát s hozzátette:

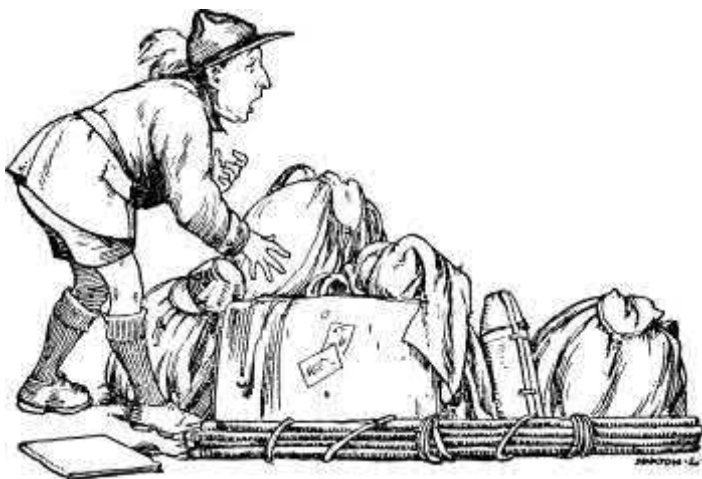
— Azt hiszem, Barcelonából egyenesen, megállás nélkül Budapestre utazunk, harmadik, esetleg negyedik osztályon. Most még a szerepeket kell kiosztani. Márton szerepe megvan: rajzolni, énekelni, esetleg táncolni fog, ha a szükség úgy kívánja. De kikötöm, hogy öt koffernél többet ne hozzon magával. A szerkesztő naplót fog írni és spanyolul fog tanulni a vonaton. Sanyi levelezőlapokat és albumokat fog vásárolni s a művészi látnivalóra hívja föl majd a figyelmünket. Gyuszi az élelmiszereket kezeli teljes önzetlenséggel. Ferkó és Dezső a csapat műszaki tisztjei

lesznek s az összes fölmerülő ügyeket elintézik. Pl. segítenek nekem, ha a gyorsvonaton borotválkozom.

Másnap reggel dagadó kebellet és dagadó hátzissákkal (Márton mester öt dagadó kofferrel) vonult le a park bejáratához a nyolctagú expedíció.

Mr. Spenzer egy idegenforgalmi autóbust rendelt a kapuhoz.

Berakodás, érzékeny búcsú, irigy pillantások boldog viszonzása, sok „hurrah!”, még több „éljen!”

Az árvalányhajas kalapok lengő erdejében kigurul az útra az autóbusz. Végigsiklik a Bexley Road-on, majd átkanyarodik a Westmount-Roadra.

Az Eltham-állomás perronján sorakoztatják a hátzissákokat.

Innét városi vonat viszi az expedíciót a Paddington-ra, a főállomásra.

Márton mester a nagy globetrotterek önérzetével tart szemlét a csomagok fölött. Egyszerre megáll, lehajol, idegesen turkál a hátzissákok között s az arca „vörösebb lesz a főzött ráknál”.

— Hát ahová raktad, ott vannak! — felelte a szerkesztő.

— Nem akadt senki, aki föltette volna az autóbuszra? Még erre is nekem legyen gondom? Hallatlan! Ferkó, ide gyere! Mért nem raktad föl a koffereimet?

Ferkó ijedten hátrál:

— Igazán nem jutott eszembe. De ezentúl mindig vigyázni fogok rájuk.

Márton mester kirohant az utcára. Még ott állt az autóbusz.

Kasszián főparancsnok úr, a találékonyság nagymestere, azonnal intézkedett:

— A doveri vonat indulásáig van még másfél óránk. Az autóbusz tizenöt perc alatt megteszi az utat Avery Hill be. Sanyi tud angolul, ő megy veled a csomagokért. A legközelebbi városi vonattal, fél óra múlva utánunk jöttök. Találkozás a Paddington-on.

Márton dacos önérzettel vágta magát az autóbuszba:

— Nem kell segítség! Egyedül megyek!

A sofőr kapcsolt s Márton mester eltűnt.

Némi aggodalommal gondoltunk a mesterre, mikor az elthami vonaton elhelyezkedtünk.

Tudnivaló, hogy Márton mester nem beszél a londoni nyelvjárást, ő csak az itthoni angol dialektust ismeri.

Mégis eligazodott.

Szép dolog az esperanto, a volapük: de ezek elbújhatnak a Márton-féle világnyelv mellett, amelynek a segítségével a mester minden országban meg tudja magát értetni.

A rajz a legnemzetközibb nyelv.

Márton ezúttal is lerajzolta, amire szüksége volt.

A Paddington-on öt perccel a doveri gyorsvonat indulása előtt jelentkezett. Arcán nyoma sem volt a haragnak. Elfelejtette, megbocsátotta a sértést, hogy senki se vette gondjaiba a poggyászát.

A rajztömbje tele volt „társalgási rajz”-zal. Vasúti jegy alakja, ráírva: „Paddington”. A doveri sziklák rajza irányt jelző nyilakkal. Egy árvalányhajas cserkészfej, kérdőjelek; rendőr, vonat stb.

Márton rajzokkal kérdezett s gesztusokkal adták meg neki az útbaigazítást.

— Én meg tudom magam értetni Kinában is — szólt a mester. — Ha éhes vagyok, bemegyek egy vendéglőbe s lerajzolom nekik a kenyeret, a húst, a gyümölcsöt. Pénzt mutatok s ők kiszolgálnak.

* *
*

Az expedíció elejétől végig lebonyolította a tervezett utat.

Az első állomás Párizs volt. Este érkeztek meg. S bár Európa szívében sok fényes szállodát jelez a Baedeker — Kasszián vitéz csapatának egyik sem kellett.

A gyarmati színes katonák kaszárnyájában szálltak meg s ott átvették az egri cserkészek gondosan elkészített ágyait. Az egriek előző nap hagyták el Párizst.

Sanyi szép frizurája az égnek állt, mikor a néger bakák hálószobáin át bebotorkáltak szállásukra.

— Jó anyám, sejtetted-e, hogy valamikor ide jutok! — sóhajtott föl, de Kasszián optimizmusa letorkolta:

— Nem tudjuk, mire jó — szólt. — Ilyen élményeid úgyse volnának a Hotel Imperiálban. A cserkész tapasztalatokat gyűjt; élményeket, nem kényelmet keres.

Ferkó még lelkesedett is:

— Nézzétek, mekkora állótükkör van az udvaron! S az őrtálló szíami baka folyton nézegeti magát benne!

A gyarmati vegyes katonaság kaszárnyájában megismerték a színes bakák eredeti világát s nem bánták meg. Harmadik nap már megbarátkoztak a helyzettel és Sanyi nyakra-főre fotografálta új ismerőseit.

Párizst három nap alatt nem lehet megnézni: hiába ígérte Kasszián, hogy mindent megmutat, neki csalhatatlan módszere van.

A csalhatatlan módszer abban állt, hogy autón robbogtak végig a városon.

Megnézték a francia nemzet nagyjainak a csarnokát, a *Pantheon-t*; végigsurrantak a Szajna partján s bekukkantottak egy félórára a *Notre Dame* barna gót ívei alá; megnézték a *Louvre* páratlan szépségű szoborgyűjteményét,

a „Milói Vénus”-t, a képtárat. Itt aztán áldozhatott Sanyi is műpártoló szenvedélyének: kilószámra vásárolta a képelelapokat s reprodukciókat.

Az *Eiffel-torony* tetején megpihentek s elmerengtek a város múltján: a nagy eseményeken, amelyek „Európa szívét” lázban tartották az évszázadok folyamán.

Kirándultak *Versailles-be*, ahol a Le Notre-féle csodakertek meglehetősen megkoptak.

S meglátogatták a magyar igazság sírját, *Trianon-t*. A keserű szívek néma imájába belevegyült a magyar remény.

Az *Invalidusok* épületében megnézték Napóleon sírját s azt az autót, amely elsőnek ment át a Szaharán 1922—23-ban.

Ácsorogtak az *Opera* előtt s bementek a *Madelain* klasszikus épületébe.

Párizs és Lourdes között nem volt unalmas az út: ahol nyolc jókedvű, egészséges cserkész élvezi a természet s az emberi kultúra alkotásait, onnét elszökik az unalom.

Lourdes-ban két napot töltöttek...

A továbbiakban a szerkesztő útinaplóját adjuk hű másolatban: — nem az egészet, csak azt a részt, amely a spanyol földön átélt kalandokat, tanulságos élményeket tartalmazza.

Olvassátok figyelemmel. Robogó vonaton, vakmerő autóbuszokon, égbenyúló sziklák tövében, haragos tenger partján, olajfák és pálmák árnyékában, szűk spanyol utcák kőpadjain, tengeri hajó árbocának a tövében készültek ezek a jegyzetek.

II. FEJEZET.

Mr. Hooper fölébred és bemutatkozik.

Ma elhagytuk Lourdes-ot.

Reggel félnégykor keltünk. Tovább utazunk Spanyolország felé. A vonat ablakából még egy pillantást vetek a szent barlangra, a föléje magasló hármastemplomra s a város alvó utcáira. A karcsú gót torony s a sziklahátú kálvária háttérében a Pireneusok óriási szikladómjai magasodnak a szeplőtlen hajnali égbe.

Az óriási, patetikus hegyek fűrészfogait áttetszővé finomítja a napfény. Szaggatott, nyugtalan vidék: — köbemelevült egetostromló szenvedélyek.

Biarritznál elérjük a tengert. Ez már az Atlanti óceán. Kibontakozik előttünk *Bayonne* városa és kikötője.

Egyszerre megélenkült a társaság. Az ablakhoz fura-kodtak a fiúk, hogy lássák a tengert.

Még az a hosszúképű angol úr is fölébredt, akit eddig semmiféle zaj, zakatolás, tyúkszemre-lépés nem hozott ki a sodrából.

— Ah, magyar cserkészek! Ha tudtam volna, kikkel utazom, bizony fölébredtem volna. B. Hooper a nevem. Bristoli vagyok. Láttam az önök táborát az Arrowe-Parkban. Gratulálok.

Bemutatkoztunk neki. Még sohase volt dolgom ilyen bőbeszédű angollal. De nem bántuk meg, hogy olyan bőbeszédű ismerőst szereztünk, mert ismerte a vidéket s jó kalauznak bizonyult.

— Ah, Bayonne! Régi város: már a XI. században kulturális központja az egész nyugati tengerpartnak. Tud-

a vara. Innet latni mindkettőt. Talan érdekli önöket, hogy a bajonett is erről a várossól vette a nevét, a XVII. század-

ban. De ennél a „szép fürdő”-nél sokkal szebb Biarritz, amely innét hét kilométerre fekszik. Hopp, már indul is a vonatunk.

Biarritz csakugyan szép. Csupasz szirtek csatáznak a végtelen óceánnal, amely hatalmas hullámainak puffanó lökésével ágyúzza a partot. A sziklák görbe hátán mosolygó villák kacérkodnak a sötétkék vízzel. Nem a szelíd szépség, hanem a merész romantika fészkei ezek a sziklaormok, amelyekből óriási barlangok ásítanak a tengerre.

Hooper barátunk nem mulasztotta el az alkalmat és magyarázott:

— Valamikor bátor cethalászok laktak itt az Adour torkolatánál i De a kikötőt ellepte az iszap s a tenger fiainak a sasfészkei eltűntek. III. Napóleon fölismerte e homokpadok értékét, villát építtetett ide. Azóta ideszokott a fürdőző előkelőség.

A vonat kíméletlen fürgeséggel surrant el a legszebb tájképek mellett. Az óceán síkja föl-föltűnt a sziklakapuk nyílásán át.

A vasút másik oldalán a Pireneusok szakadozott kupolái és tornyai hirdetik az elmúlás örök törvényeit. Ezek a mérhetetlen sziklatömegek porszemekre, apró kavicsokra bomlanak s lassankint betöltik a völgyek örvénylő mélységeit. Spanyolország is oda jut, ahová Anglia. Hegyei elkopnak, völgyei betemetődnek s az égbe magasodó romantika szelíd dombokká alázkodik.

De addig még évmilliók fognak Isten óráján leperegni.

Hendaye-Plage-nél elhagytuk Franciaországot. A vonat mellett gyönyörű kaktuszok — csak úgy, mint nálunk az ökörfarkkóró. A hullámok bomlasztó ostromának érdekes nyomai: sziklák a vízben s a tetejükön még rétv, vézna fű s néhány bokor.

Villanyvonat visz tovább. P. San-Juan-nál a tenger mélyen betüremlik: csodálatosan szép panoráma. A szavak színe-pompája csak halvány árnyék: nem tudom én lefesteni, mit varázsolt elém a természet: a napfényben fürdő hegyek, az eget utánzó ezerszínű tenger, a déli növények, fák tarka pompája.

San Sebastian, a spanyolok egyik büszkesége, a félkör alakú Concha-öbölben fekszik. Nehezen bevehető erős-

ség, amelyet 1813-ban csak hosszú ostrom után tudtak elfoglalni az angolok.

Miszter Hooper közölte velünk, hogy Déva felé együtt utazunk, de addig dolga van a Casa Consistorial-ban. A vonat csak 4-kor indul tovább, van időnk:

— Nézzék meg a fürdőtelepet, az Alkotmány-teret, a Sta Maria bazilikát, amely a renaissance stílus remeke,

a gót San Vicente-templomot s közben ebédeljenek meg egy matrózkocsmában. Ott főznek legjobban. Kár, hogy nincs idejük megnézni itt közelben a Loyala-völgyet ősrégi jezsuita kolostorával s templomával. Good bye!

Ezzel elrohant, mi pedig betelepedtünk egy vendéglőbe.

Ez a „betelepedés” nem volt olyan egyszerű dolog az épület beosztásának az ismerete nélkül. Előbb át kellett furakodnunk az ivón, ahol áruhába öltözött spanyol hercegek ették a sonkát s itták a sötétszínű vörösbort.

(Később megtudtam, hogy nem áruhás hercegek, hanem valódi spanyol kikötőmunkások voltak. Az előkelő önérzet s úri gesztus még a kéregető koldusban is megvan.)

Azután szűk folyosókon, sötét sikátorokon keresztül eljutottunk az ebédlőbe.

— Van-e készen ebéd? — kérdeztük a feketeszemű szenyórát, aki éppen söpörte a termet.

— Hogyne volna! Tessék leülni. Azonnal hozom az ebédet.

Leülünk, várunk, beszélgetünk. Ismét várunk. Végül a szenyóra teríteni kezd. Nem siet. Minden mozdulatot jól átgondol s közben van ideje tanfolyamot adni nekünk a spanyol nyelvből.

No végre! Itt vannak a poharak is, a tányérok is!

Csak ennyit látunk. Sürgetésünkre kijön a szakácsnő is és megnéz bennünket:

— Úgy látszik, az urak amerikaiak. Azok szoktak sietni. Minek az a nagy sietség? Nem gurul ki a föld a lábunk alól.

Ebben aztán természetesen megnyugodtunk.

Az ebéd kitűnő volt és bőséges. Bankettnek is beillett volna. Fizettünk is érte fejenként hatodfél pesetát.

Délután volt még annyi időnk, hogy a strandot s a város szebb épületeit s tereit megnézhattuk.

San Sebastian Istenáldotta szép helyen épült. Amit a természet pazar jókedvében nyújtani tud, az mind egyesül itt. A Monte Uliáról belátni a várost, a tündéries Paseo del P. de Asturiast, a Monte Igueldo bástyakoronás ormát, a kikötő kapuját, a Puertót, s mindenekelőtt a tengert, a végtelenség nyugtalan analógiáját.

A látóhatáron színes pillangók: karcsú vitorlások lebegnek.

Megnéztük a strand festői karéját. A tarka sátrak végtelen sorfalai közt lapostetejű színes ernyők imbolynak.

A tenger lomhán piheg és fáradt hullámai végigcirógatják a finom homok csillogó tükrét.

Bárhová nézek, mindenütt színek diszkrét harmóniája mosolyog felém. A spanyolok nagy mesterek abban, mint

kell a szint s a fényt fölhasználni az élet szépítésének a művészi munkájában.

Isten veled, San Sebastian! Isten veled, gondtalan ácsorgás, jókedv, libegő sátrak!

Az állomáson már várt bennünket Mr. Hooper.

— Nos, láttak-e sokat?

Főparancsnokunk, aki a percek kihasználásának a mestere, legyintett:

— Borzasztó lassú emberek a spanyolok! És nagyon szeretnek imponálni.

Mr. Hooper nevetett:

— Már az igaz, hogy Spanyolországban hiába keresi az időnek azt a fogalmát, amit Európában megszokott. Itt senki sem siet. Önöknek is alkalmazkodni kell hozzájuk, különben sohase lesznek jóbarátok. Pedig a spanyol rendkívül szeretetreméltó nép.

— És gőgös — szólt közbe Sanyi, aki összekülönbözött egy gyümölcsárussal.

— Uraim, tartsunk rendet. Előbb azonban ülünk be a vonatba.

Miután elhelyezkedtünk, Mr. Hooper pipára gyújtott s beszélni kezdett:

— A spanyol csakugyan büszke nép, de jólelkű. Ha az ember ismeri az udvariassági szabályaikat, alkalmazkodik szokásaikhoz, ki lehet velük jönni. A spanyol elégedett, ha van egy gitárja, egy cigarettája s egy belépti jegye a bikaviadalra. E három dolog a boldogság föltétele. Ezt igazán nem lehet nagyravágyásnak minősíteni.

De viszont megkívánja, hogy úrnak nézzék s így is bánjanak vele. Az öszvérhajcsárt s az uccaseprőt senyor-nak, a gyümölcsöskofát senyorá-nak kell szólítani. Az uccán civakodó koldusok is senyor-nak címezik egymást.

Az önérzet itt nagyobb kincs a pénznél. Szolgai hajlongást néhány pesetáért nem fognak önök kapni a legutolsó kocsmában sem.

Node lesz még alkalmuk megismerni a spanyol népet. Addig is ez legyen a jelszó: türelem és megértés!

A szűk vasúti koci csakhamar megtelt utassal. Földmunkások, napszámosok nyomakodtak előre a keskeny padok között.

Mindmegannyi „caballero”, lovag!

Mr. Hooper odasúg a fülembe:

— Ezek egytől-egyig hamisítatlan baszkok. Büszkék, mert őseik valamikor sok vért ontottak a szabadságért.

— S azok a szókék is spanyolok? — kérdem ugyan csak súgva.

— A baszkok jórészt barnák, de van közöttük sok kékszemű hirtelenszőke is. Jól nézze meg őket, mert eredeti faj!

Sohasem láttam olyan gyönyörű fekete szemeket, mint akkor. Csodás fény ég bennük, de nem bántó, vagy fenyegető lobogással, hanem enyhe sugárzással.

A vonat kíméletlen robogása csúnyán összerázott. A kerekek csattogó zajától nem lehetett szót érteni.

Még Mr. Hooper is elhallgatott, pedig ő ugyancsak szívesen beszél.

A nyitott ablakokon át forró levegő áramlott be. S a forró levegőben korom, füst kóválygott.

Mi, akik megszoktuk az enyhe hideget Liverpool mellett a birkenheadi cserkész táborban, kellemetlenül éreztük magunkat. Vastag ruhánk, gyapjúingünk nem a spanyol éghajlatnak volt szánva.

Orio táján elénk villant a tenger, de csak egy pillanatra. Aztán megint sziklafalak, alagutak, kőmezők jobbra-balra.

Az alagutak falai hideg vizet izzadnak. Ez időnkint lehűtött.

Déváig mentünk vonaton: ott a vasút elkanyarodik Vergara irányába.

Dévától Lequeitióig autóbuszjárat teszi lehetővé a közlekedést.

Mr. Hooper elbúcsúzott tőlünk:

— Uraim, végtelenül boldog vagyok, hogy megismerhettem önöket. Kicsi a világ, hiszem, hogy még találkozunk.

— Ön Bilbaóba utazik tovább? — kérdezte Kaszsián főparancsnok úr.

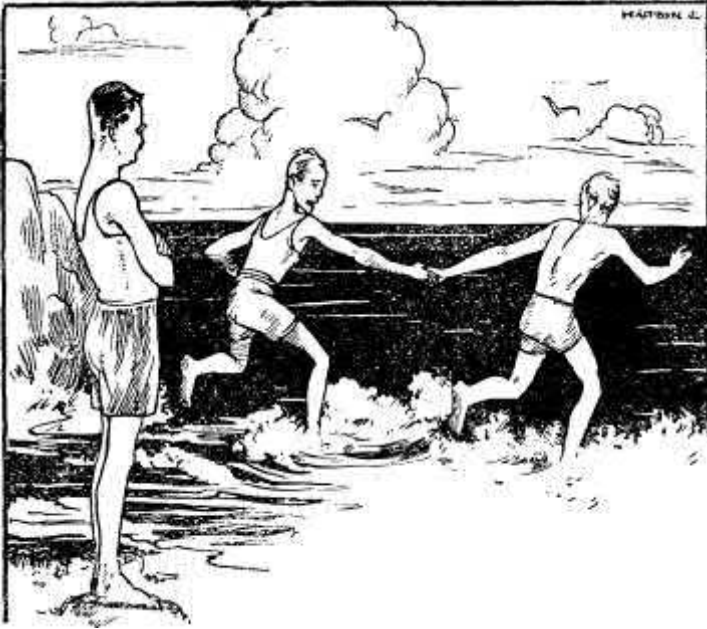
— Úgy van! Az ottani vasművek igazgatójával van üzleti megbeszélésem. Bilbaóból Barcelonába megyek.

— Akkor csakugyan találkozhatunk. Isten vele, Mr. Hooper!

A mozdony megtorpant, a vonat megállt. Nagynehezen kiszálltunk s az állomás peronján átadtuk hátizsákjainkat egy jóképű vasutasnak.

— Mikor indul az autóbusz Lequeitio felé?

— Fél hatkor. Van idejük, most három óra.

— Lehet itt fürödni?

— Ha az Atlanti óceánnal megelégszenek, szolgálhatok vele — szölt a kedélyes baszk.

— Este es un gusto! — rikkantott Dezső, a csapat úszóbajnoka. — Nagyszerű! Részemről megelégszem ezzel az Atlanti óceánnak nevezett kőteknővel is!

Kasszián nem szereti a sok beszédet. Már is ott méri az utat a vasúti töltés mögött. Alig bírjuk utólérni.

A dévai fürdőtelepet az Úristen mérte ki és rendezte be.

Jobbra-balra égbemeredő szirtbástyát faragott a Pirenei-hegyek nyúlványaiból, a közbeeső öblöt behintette finom humokkal s az óceán fenekét lapossá csiszolta ezen a helyen.

Mi ehhez képest a mérnökök és építészek lángelméje!

A városka ráérő „lovagai” és senyórái tarka sátrakat feszítettek ki a humok fölé s ott élvezik Isten-Atyánk ajándékát: a sós levegőt, a tenger hús lehelletét s a pihenés nyugalalmát.

Főparancsnokunk fűrgén gyúrja a homokot. A messzenyúló védőgát mellett úszónadrágra vetkőzik s mire mi odaérünk, ő már a kék vizet gázolja.

Hamisítatlan százpercentes ember, akit nem rontott meg a töprengő filozófia, sem a nyafogó modern költészet. Az őselemek barátja s tudja, hogy Isten a víz, a levegő, a tűz, a hegyek, a virágok nyelvén szól hozzánk legközvetlenebbül.

Félperc múlva mindannyian a nagy „kőteknő”-ben lubickoltunk.

Hogy mit jelent ilyen jókedvű birkózás a sós hullámokkal, azt csak az tudja méltányolni, aki napokig izzott, főtt a gyorsvonatok fűledt kemencéjében s aki végre hozzájut ilyen királyoknak való élvezethez.

Az Atlanti óceán hátát könnyű szél borzolja.

Távol valami vihar nyomta meg a nagy víz síkját, mert most hatalmas hullámok futnak felénk.

A kék áttetsző, vízhalmok lágy ritmusban kergetik egymást. Átengedjük magunkat a tenger becéző szeszélyének.

Az óceán puha karjára vesz és ringat.

S fölöttünk kacag az ég...

Fölfrissülve ballagtunk vissza az állomásra.

Az autóbusz már várt ránk. Alighogy fölkapaszkodtunk a megviselt bőrülésekre, nekivágott a sziklába épített hegyi útnak.

Vakmerő, szívszorító élvezet ez a harminchárom kilométeres út a tengert csipkéző sziklatömegek között.

A betüremelő keskeny völgyek, a tengertől kivájt szakadékok szélén merészen kanyarog a keskeny út. Néhol égbenyúló sziklák leszakított oldalába vájta be az emberi türelem és szorgalom az utat.

Megkövesedett vihar ez a vidék. Sziklába épített falu- és városfészkek néznek alá az ideges tengerre. A házak egymás hegyin-hátán, mintha összekapaszkodnának, hogy alá ne csússzanak.

S fölöttük a nap ragyog. Ó, nem a mi igénytelen napunk, hanem a színek pazarkedvű művésze, a spanyol nap.

Esteledett, mikor elénk tárult a lequeitiói öböl s a városka fölött őrködő hegyek koszorúja.

Wlassics Róbert bencés tanár úr s Erzsébet nővér, a magyar lélek s a magyar művelődés exponensei a királyi családban—már vártak bennünket s elszállásoltak a Beitia-hotelben.

III. FEJEZET.

Melegszerű édesanya, nyolc árva.

A Beitia-hotel ebédlőjében valódi spanyol vacsorát kaptunk: sokfélét és mindenből sokat.

Mikor a nyolcadik tál ételt állították az asztalra, Gyszi a cserkészövet bárom lyukkal kijjebb engedte s Pistára kacsintott:

— Kedves nép ez a spanyol, mi?

Kasszián hozzám fordult, miközben magasra emelte vörös borral telt poharát:

— Jegyezd be a naplódba, hogy mit ettünk. Entremeses variados, tortilla, finas hierbas, langostinos, mayonesa, ternera braseda, patatas, fritas... No, írod?

— Nem írok, eszem. Ámbár sok olajat öntöttek a húusra.

— Cserkészgyomornak ez is jó az angol koszt után — vélekedett Pista s beledöfte villáját egy nagy tortaszeletbe.

Róbert páter mosolyogva nézte a jóétvágyú fiúkat s így szólt:

— A királyi család asztalán csak három tál ételt szolgálnak föl. Igaz, hogy az magyar étel.

— No, ha egy nagy tál töltöttkáposztát kapnék, szívesen lemondanék erről a sok olajbaáztatott vacakról — szólalt meg Sanyi az asztal végén.

— Sajnos, a királyi ebédlő kicsi ahhoz, hogy a fiúkat is asztalhoz ültessük. Hanem önök hárman a kastély vendégei lesznek — szólt Erzsébet nővér. — A királynő így intézkedett, mikor megkaptuk Kasszián úr párizsi táviratát, hogy jönnék.

— A kis főhercegek tele vannak izgalommal. Alig várják, hogy magyar cserkészeket lássanak—vágott közbe Róbert páter.

Vacsora közben megbeszéltük a lequeitói napok tervét. Kasszián így összegezte a tanácskozás eredményét:

— Azért vagyunk itt, hogy a magyar cserkészéletet — legalább kicsiben — bemutassuk a királyi családnak. A park egyik tisztásán cserkész-tábort verünk, berendezzük, sorakozunk, tisztelgünk, zászlófelvonást, napiparancsot, tábor tüzet rögtönzünk. Dalban, szóban, tettekben ki-árasztjuk a magyar cserkész-lelket.

— Tudják a fiúk a szerepeket — érdeklődött Erzsébet nővér.

— Nincsenek itt szerepek. Azt fogjuk csinálni, amit odahaza megszoktunk. Azaz mégis kellene egy próbát tartani!

Róbert páter fejére tette szőrös spanyol papi kalapját s így szólt:

— Befejeztük a vacsorát, sétáljunk egyet a tengerparton. Ott próbát is tarthattok.

— Igaz, telt gyomorral nem jó lefeküdni! — vélte Dezső. — Ámbár régen elmúlt tíz óra.

Kisétáltak az öböl túlsó peremére s fölkapaszkodtak a felső sziklaútra.

Felejthetetlen est volt ez. Egy kiugró szikla lapos hátán letelepedtünk és magunkba szívtuk a szűz tenger lehelletét.

A sziget mögött egy óceánjáró hajó lámpa-csipkés teste úszott az ég és víz határán.

Velünk szemben a város házai húzódtak meg s lámpaszemükkel kíváncsian pislogtak felénk.

A hold szelíden nézett le a sötétkék égi mezőről s végigöntötte olvadt ezüsttel a tengert, az öböl előtt ácsorgó szigeteket, az alvó várost s a hegyek oldalán kígyózó kőfallal kerített fehér utakat.

Szemem megakadt a kálvárián s a hegy tetején álló kőkereszten.

Csend feküdt a tájon, csak a hullámok meséltek. Azt hallgattuk.

Egyszerre Márton mester nekieresztette a hangját s ráterítette az idegen tájra a magyar bánatot:

„Krasznahorka büszke vára...”.

A fiúk belekapcsolták a lelküket s a hangjukat a dalok ringó ütemébe.

Egymásután intonálták a legszebb magyar nótákat.

Közben kialakult a tábortúzi program.

Magyar szívek kiáradása töltötte meg édes-bús érzelmeikkel, magyar bánattal, magyar reménnyel az éjszakát.

Az égen csillagok hallgattak s biztató mosollyal néztek ránk...

* *
*

Féltizenkettő volt, mikor hazaértünk.

Azóta itt ülök a nyitott ablaknál s beszélgetek a sziklázó csillagokkal és hallgatom a spanyol muzsika féktelen ütemeit.

Éjfél elmúlt, de a hotel személyzete erről nem vesz tudomást.

Alattam a nagyteremben csattog a frissütemű spanyol zene, lábak dobognak, csörgők cseregnek.

Mi lehet ez? Lebotorkálok a lépcsőn és benézek a nagyterem üvegajtáján. A pincérek, a takarítóleányok s a konyha személyzete, a főlszolgálók mind ott vannak s próbát tartanak valami ünnepély programjából.

Megismerem Barbarát, az én takarítónőmet. A festői félkör ritmikus mozgása közepett táncol. Vállán ragyogó piros vállkendő, kezében kastanyetták: ezekkel tagolja a zenét s megadja a mozgások és érzelmek ritmusát.

A házigazda meglát és betessékel.

— Ugye, nem tud aludni tőlünk?

— Nem baj — mondom, — legalább látom ezt is. Mi lesz itt? Kabaré?

— Ó, nem! Jövő héten népünnepélyt rendez a város; akkor lesz a táncverseny. Meg vagyok győződve, hogy Barbara viszi el a díjat.

— Az önök zenéje nagyon eredeti.

— A spanyol zene némelyek szerint az egyházi zenében kulminál. Hiszen igaz, Guerrero és Morales egyházi zeneműveivel még az olaszok se versenyeznek, de — higgye el — a mi népi zenénk sem utolsó.

— Annyit én is tapasztaltam, hogy a spanyol melódia szerencsésen egyesíti az erőt és a bájt. Yradier nemzeti dalait magam is ismerem. Grácia és temperamentum! Különös bájt ad népdalainak a gitár, az önök nemzeti hangszeré.

A zene ütemet változtatott. Kivált a tömegből egy férfi és egy nő s páros táncot mutattak be.

Az én spanyolom tovább lelkesedett:

— Tudja uram, mi a spanyol tánc és muzsika varázsának a titka? A nemzeti és faji talajhoz való ragaszkodás. Meg vagyok győződve, hogy Augusztus császár udvarában ugyanezekben a mozdulatokban gyönyörködtek. Tudnia kell, hogy Spanyolország nagyon sokat megőrzött Hispániának, a római tartománynak a hagyományaiból. Táncunk alapmozdulata keleti eredetű. Nézze csak, most kezdik a *jota arragonesa* nevű kasztíliai táncot! De ennél szebb a *malaguena* és a *seguidilla*. A tamburináknak és a kasztanyettáknak nagy szerepük van e táncokban. A kasztanyetták az andalúziai kezekben boszorkányos szerszámmá változnak át. A kis ébenfadarab kezelése nem olyan egyszerű, mint gondolják.

— San Sebastian közelében egy állomáson dudaszót is hallottam.

— Azt itt is fog hallani eleget, mert a duda a baszkok kedves zeneszerszáma. Mindjárt látni fogja a *zortilco-zo-risko-t*, a baszk tömegtáncot, amelyet duda, síp és tamburin kísérete mellett adnak elő, rendesen nyolcan.

Nem vártam meg a táncok végét, lefeküdtem. Álomba beleszövődött a kasztanyetta csattogása s a baszk duda kövér hangja.

* *

Másnap reggel a nyolc tagból álló cserkész-expedíció nagy pucolkodást végzett.

A hátizsákok fenekéről előkerült a cipőpaszta, a fogszívó és hajkefe, a simára préselt majdnem-tiszta Jamboree-ing, sőt Sanyi a hátizsák legtítkosabb oldalzsebéből (állítólag!) valami bajuszpedrőt is előkotorászott nagy titokban.

Márton mester szobája hasonlított a lipcsei csatatérhez. A mester ugyanis a nyakkendőgyűrűjét kereste s nem tudta, hogy az öt koffer közül melyiknek a fenekén van. (Végül megtalálta az éjjeliszekrényen.)

Az ötheti táborozás és utazgatás után elérhető legnagyobb eleganciával vonultunk a királyi kastély felé.

A városka lakói most láttak először cserkészt. A maszatos uccagyerekek utánunk tódultak s kíváncsi fejek jelentek meg az ablakokban.

Elfogódva lépjük át a küszöböt: az óceán partján meghúzódozó miniatűr magyar világ küszöbét.

A világtörténelmet csináló Habsburg-család szűkre szabott otthonában legelőször a kápolnát kerestük fel. Az előcsarnokból nyílik a házikápolnává átalakított terem.

Ottó erőteljes alakja megjelenik az ajtóban; ránk mosolyog s eltűnik a lépcsőn.

Róbert páter felvilágosít:

A királyné úgy intézkedett, hogy gyermekeivel csak akkor beszélhet idegen ember, ha már ő megismerte az illetőt. A királyi gyermekek alig várják az audienciát: hiszen napok óta készülnek a magyar cserkészek fogadására. A királyné most Bilbaóban van a kis Lukézi gróf betegágyánál, aki néhány nappal ezelőtt szerencsétlenül járt a kastélyban. Azt ápolja.

— Eszerint elmarad az audiencia? — szakadt ki a főparancsnok úrból az aggodalom.

— Ó, nem! A királyné délbén hazajön, hogy önöket fogadja, aztán visszamegy Bilbaóba.

Erzsébet nővér jött felénk és bevezetett a házikápolnába. Néhány pad, imazsámolyok, oltár.

Kasszián főparancsnokunk misézik, Felix főherceg ministrál neki. A padok megtelnek: egymásután szállingóznak a királyi család nevelői, az udvar tagjai s vendégei. A nők fején fekete fátyol, a kislányokén is.

Elöttem ül a kis Sarolta, a gyermekies báj megtestesítője, odébb Etelka, Róbert s a többi királyi gyermek.

Nézem Sarolta főhercegnőt, hogyan imádkozik. Imakönyve egy fehér lapokból összekötött könyvecske. Ebbe ragasztotta be azokat a szentképeket, amelyeket különböző alkalommal kapott. Nézegeti a képeket s beszél velük.

Vannak kedvenc képei, ezekhez valami különös emlék fűződik.

Elbeszélget velük és a szíve kiárad.

A királyné ötlete volt, hogy kisgyermekei maguk csinálják meg imakönyvüket. így lesz a hit egyéni kapcsolat Istennel.

Áldozás alatt magamba mélyedtem és haza gondoltam, haza, a Csonka-házára: a fényes múltjából kifosztott nemzetre itt, a

nagyságából, hatalmából kiforgatott királyi család otthonában.

Mennyit kell áldoznunk, mennyi áldozatot kell hoznunk, hogy kiengeszteljük a múltat s megnyerhessük a jövőt!...

A királyné üzente, hogy a kastély vendégei vagyunk. Mise után tehát az ebédlőbe mentünk reggelizni.

A terem falain családi képek, festmények, rajzok, fotográfiák: Károly király a fronton, Przemyslben, katonái közt, vadász jelenetek stb.

Reggeli alatt a királyi gyermekek a félig nyitott ajtó előtt el-elsétálnak s félszemmel bekukkantanak. Jó volna már barátkozni! De az etikett — etikett, azt még a cserkészet kedvéért sem lehet megsérteni.

Reggeli után Róbert páter megcsinálta a nap programját:

— Kimegyünk az öböl bejáratához, ahol az óceán szabad hullámai csapdossák a sziklákat. Itt az öbölben is fürödhetnénk, de szebb a nyílt tenger.

Ferkó mint közlekedési miniszter átvette a királyi konyhán a tízórait: vaját, sült húst, gyümölcsöt s elindultunk a part mentén.

Az apály visszaszívta a vizet a félig eliszapolt kikötőből. Az óceán hatalmasakat lélegzik. Egy lélegzetvétellel előtűnik a vízből az a széleshátú sziklagát, amellyel a kikötőt védik.

Az öböl hatalmas kapuit megrongálták a rakoncátlan viharok. A ferde kőlapok — Isten könyvének főszege lapjai — a geológiai korszakok titkait tartalmazzák: — messze kinyúlnak a sötétkék víz fölé.

A kőlapok közt a megszorult és visszamaradt vízben tengeri pókok, skorpiók, rákok lapulnak és várják a dagályt.

Dezső, a csapat úszóbajnoka, kitapogatta a víz szélességét s messzire beúszott. A többiek a lisztfinomságú homok fényén tükrén heverésztek.

Én meg kiálltam egy szirtfokra s kifeszítettem pihegő keblemet a nyugodt végtelenségnek. A tenger az ég analógiája: maga mindig változik, nyugtalan tükrén ideges hul-

lámok vibrálnak; de a szívet megnyugtatta ez a mérhetetlen nagyság. Sós lehelletétől meggyógyul a fáradt lélek. Főparancsnokunk kijött a partra s odaszólt:

— Nézd ezt a sajtós sziklapartot! Mintha valami geológiai erőszak tépte volna szét a föld egyik bordáját.

— Lehet, hogy itt kapcsolódott Európa csontos testébe az elsüllyedt Atlantisz, az a világrész, amely valamikor Közép-Amerikáig terjedt. Állítólag hatvannégy millió ember életét sodorta a semmiségbe ez a nagy katasztrófa. Talán éppen itt tépte szét a sziklakapcsokat a földrengés.

— Én azt hiszem, hogy Atlantisz Észak-Afrikába kapcsolódott bele, ha ugyan létezett.

Geológiai vitánkat éles sípjel szakította félbe. Vissza kell mennünk a kastélyba: mi ott ebédelünk, a fiúk a hotelben.

Ebéd alatt a messziről jött ember kíváncsiságával lestem az udvar lelkületét. Van-e itt magyar levegő; él-e a szívekben a Kárpátok koszorújának, a délibábnak, a Balatonnak az emléke vagy reménye?

Első pillanatban nemzetközinek tűnt fel az asztal. Német, angol, spanyol szó keveredett a magyarral. Egyetlen, ami száz percentig magyar volt — a konyha. Magyar szakács keze alól került ki itt minden étel.

De később megnyilatkozott a kastély lelkülete. Mégis csak ég a lelkek templomában a vérző magyar szív piros mécsese, a magyar remény illatos olajával.

— Miért nem veszi körül magát magyarokkal a királyné? — kérdezősködtem.

— A királyné olyan személyzetet fogad föl, amelyet kap. Ne feledje, hogy száműzetési helyen vagyunk. Lequeitio szép, tündéres fekvésű hely, csupa romantika itt minden — egy hétig. De mégiscsak messze vagyunk a világtól. Hajót legföljebb a látóhatáron látunk (ide csak halászbárkák járnak) s ötvenöt kilométert kell autózni, míg a legközelebbi várost elérjük. Nem szívesen jönnek ide az emberek állandó tartózkodásra.

A nemzetközi beszédegyvelegben legjobban eligazodott Márton mester a ceruzájával és kövér rajztömbjével. Kezének a mozdulatai nyomán mosoly fakadt az ajkakon és megvillantak a szemek.

Az angol tanárnő, a német társalkodó kisasszony, a francia udvarhölgy s az idegen vendégek mind igyekeztek egy-egy magyar szót, kifejezést elsűtni. Láthatóan mi magyarok voltunk a figyelem centrumában.

Ebéd után szállásunkra mentünk a szerelvényekért.

A táborveréshez kell sátorlap, cövek, sulyok, kötél, spárga, zászló, pokróc...

Teljes fölszereléssel vonultunk miniatűr táborhelyünkre, a kastély parkjának egy kis tisztására.

Leszereltünk s Róbert páter vezetése mellett audienciára mentünk a fogadóterembe.

A királyné megérkezett s üzeni, hogy vár bennünket.

A kis szalon s az üvegtetős belső udvar falai mellett szekrények állnak: üveg alatt őrzik a család emlékeit.

Értékes dísz tárgyak közt nemzetiszínű szalaggal átkötött primitív faragványok, kulacs, papírvágókés, téntartó stb.

A magyar nép egyszerű művészei: csikósok, földművesek, mesteremberek küldték Károly királynak. Tán Przemysl kazamátaiban ismerkedtek meg vele a nagy orosz ostrom előtt.

A kastély földszintjén van a hall, a kápolna, a kis szalon, a vendégek s a királyné közvetlen környezete számára fönntartott ebédlő és az iroda.

Mégegyszer megigazítottuk a nyakkendőgyűrűt, Dezső az ablakfüggöny védelme alatt lopva elővette kerek zsebtükrét s nyalt egyet a frizuráján.

Fölálltunk s mint cserkészekhez illik, szép rendben vártuk az audiencia pillanatát.

Bizony dobogott a szívünk. A világtörténelem évszázados fuvalmát éreztük. Megvillant előttünk a szent korona jegy gyűrűs abroncsa, mely örökre köt s föltűnt előttünk a királyi vár, a koronázási domb képe, a hatvanhárom vármegye zászlóinak lobogó selyemerdeje... az utolsó budavári királykoronázás. ..

Egyszerre belépett a feketeruhás királyné: — egy melegszerű édesanya, körülötte nyolc eleven, fűrgevérű gyermeke.

A királyné megáll, gyermekei körülveszik. Kasszián

parancsnok előlép és magyar szívvvel, magyar szóval üdvözli őt:

— Eljöttünk ide, magyar cserkészek, hogy föltárjuk a magyar cserkész-szívet. Akik innét hazagondolnak, azok ezentúl a magyar cserkészekre is gondoljanak.

A királyné kezét nyújtott s ezt mondta:

— Köszönöm szépen!

Aztán németre fordította a szót, mert csak töri a magyar nyelvet. A királyi gyermekek — élükön Ottóval — sorba hozzánk jönnek s már kezét ráznak, úk már magyarul

beszélnek, könnyen ömlik a szó ajkukról.

A királyné rövid társalgás után eltávozik: visszatér a bilbaói kórházba betegéhez. Hanem a fiait most már ránk bizza.

Megindul a barátkozás, nincs vége a kérdezősködésnek. Hiszen szép

dolog a tenger, a sziklapart, a fürdő; szép dolog az irodalom, művészet, sőt még a politika is, — de mégis csak legszebb dolog a világon a magyar cserkészlet. Legalább ezt árulta el a királyi gyermekek minden szava.

Ottó hozzám fordult s meleg mosollyal kérdezte:

— Mi volt a Jamboreen? Igazán olyan szépen szerepeltünk, mint az újságok írták?

Etelka főhercegnő is bekapcsolódott a társalgásba:

— Mi minden cserkészcikket kivágtunk az újságokból.

— A fűrge Félix izgatott örömmel szólt:

— Jaj, de szép lehetett, mikor fölvonultak! Kérem szépen, négerek is voltak ott?

— Voltak ott négerek, szingalézek, malájok, kínaiak, japánok; még Izland szigetéről is eljöttek vagy harmincan.

— Nahát! S mit szóltak a négerek? Tetszett nekik az árvalányhaj?

— Bizonyára tetszett.

Károly Lajos Kasszián urat faggatta:

— Önök is győztek? Ügy-e, az indiánok nemzeti cserkészkalapot viselnek sastollakból, nem ilyen laposat?

Róbert leintette:

— Hogy gondolsz olyat! A cserkészkalap az egész világon egyforma!

A hátizsákokból, a térképtartókból előkerült a sok Jamboree-émlék: csere-jelvények, szalagok, képek, idegen sípszinórok.

Márton mester kirakta albumait, színezett rajzait, amelyek a Jamboree-tábor egyes jeleneteit ábrázolták.

S a királyi gyermekek csillogó szemmel nézték mindezt.

Alig győztünk mesélni a magyar cserkész-táborról.

Róbert páter hangos tapssal szakította meg a beszélgetést:

— Kimegyünk a parkba s a cserkészek táborát építene!

Rezső főherceg, a legkisebb a fiúk között, csodálkozott:

— Igazi cserkész-tábor? Sátor is lesz benne?

— Bizony igazit!

Lett erre nagy öröm. Márton mester hiába mutogatta angliai rajzait: ott hagyták és vontak ki magukkal a kertjükbe.

Alkalmas helyet kerestünk a sátrak részére. A hátirzsákból előkerült a sok cserkész-készség s egy három sátorból álló kis tábor építettünk, de úgy, hogy be is rendeztük, hadd lássák, milyen a valódi tábor.

A sátrak készen vannak. Ferkó „megveti az ágyakat”, vagyis leteríti a pokrócokat a sátrak belsejében. Gyuszi és Sanyi két cserkészbotból árbocot rögtönöz a zászló-számára. Dezső a tábor kerítésén dolgozik.

Szükség van még egy botra. Kérdezzük, van-e ilyen bot a kastélyban. Ottó előugrik:

— Majd én hozok egyet.

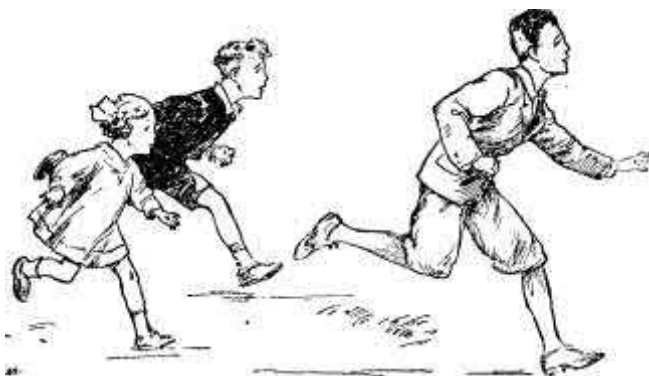
Elrohan. Félix és Sarolta utána.

— Ottó, ne szaladj, mink is akarjuk hozni a botot!

A bot előkerül s a kis főhercegek és főhercegnők képzését beragyogja a cserkészlet szépsége.

Istenem, milyen nagyszerű dolog lehet így a földön aludni sátorponyva védelme alatt! Milyen szép lehet hátságokból ebédelni a madárdalok réten a pilisi hegyek lábánál! Milyen jó lehet szabadon jönni-menni, esőben-sárban gyalogolni és közben énekelni! Milyen boldog is az élet, ha tele van egészséges erőfeszítéssel és küzdelemmel!

A magyar cserkészlet eredményei, értékei kivirágoztak a lequeitiói park fái alatt az augusztusi spanyol nap

tüzében. A királyi gyermekek szíve összenőtt a nyolc magyar cserkész szívével. A fiúk és a leányok — a komoly Etelka is — lázban égtek, mikor parancsnokunk sorakozót sípolt s az esztergomi Hollók viharedzett zászlaja fölszökent az árbocra. Tisztelegtünk és a Himnuszt énekeltük.

A királyné környezete meghatva állta körül a kis tábor. Vájjon mire gondoltak?

Megértették-e ennek a tábornak mélységes szimbólumát? Tudták-e, hogy ahol két magyar összefog, sátrat üt, tábort épít: ott Magyarország épül?

Megérezték-e, hogy a nyolc magyar táborában testet öltött a magyar országrendező ösztön, a milliókat összefogó erő, a tábor élő ezeréves Magyarország kemény férfiasága és elszántsága?

Ottó szeme összevillant a magyar fiúk szemével, amikor testvéreivel belépett a kis tábor kapuján.

Mintha ezt mondta volna: hazajöttem. ..

Bármennyire élvezték is a királyi gyermekek a tábor romantikáját, csakhamar otthagyták a parkot. Édesanyjuk üzent értük: visszamegy Bilbaóba, jöjjenek köszönni.

A királyné autója előállt.

Mi is odasorakoztunk a folyosóra: még egyszer akartuk látni a királyi özvegyet.

Bájos jelenetnek voltunk tanúi. A királyné után a jókedv és a szeretet élő viharaként tódult a gyereksereg. Fölkapaszkodtak az autóra s ellepték: úgy kellett őket egyenkint lefejteni róla.

A királyné mindegyiküinktől külön búcsúzott:

— A viszontlátásra!

Mikor az autó eltűnt a görbe uccák gödrös kövezetén, visszamentünk a parkba.

IV. FEJEZET.

„Tüzet rakunk az éjszakában és énekelünk.”

A királyi kastély parkjában ülök s a naplómat írom.

Alattam zúg a tenger. A kék tükör síkját megtöri a langyos szellő; millió és millió apró hullám kel táncra a lenyugvó nap káprázatos fényében.

Velem szemben magasodik a kikötőt védő kúpalakú sziget, amelyre apály idején a gáton száraz lábbal lehet átmenni.

A kis Félix főherceg el-elsuhan előttem fürge biciklijén: meg akarja mutatni, mit tud.

Odébb Róbert főherceg és Sarolta főhercegnő próbálnak lelket verni a makacs játékautóba, amely valamikor fiatalkorában kifogástalanul működött.

A lugasban Ottó beszélget a cserkészekkel.

A szeme mindig mosolyog, az arca gyakran komoly. Odamegyek hozzájuk. A spanyol népről folyik a társalgás. Sanyi azt mondja:

— Én tanultam valamit spanyolul, de egy szót se értek meg a lequeitióiak beszédéből.

Ottó mosolyog:

— Elhiszem, mert itt baszk nyelven beszélnek az emberek. Nehéz nyelv ez, maguk a spanyolok is alig értik. Egy kastiliai néprege szerint maga az ördög sem bírta megtanulni a baszk nyelvet.

— Nem is tudtam, hogy Spanyolországban kétféle nép él.

— Nem kétféle, hanem legalább hétféle. Spanyolország csak messziről látszik egységesnek. Vagy mondjuk így: a spanyol nemzet sokfajta népből alakult egység. Ha érdekel benneteket, elmondhatok erről egyetmást.

— Hogyne érdekelne! — örvendezett Sanyi s ünnepies pózzal elővette naplóját s jegyzeteket csinált.

Ottó elpirult, hogy így jegyzik a szavait. Sanyi így szólt:

— En csak annyit tudok, hogy valamikor a rómaiak raktak itt sásfészket s hogy helyüket a gótok, majd a mórok foglalták el. A spanyolok ma is sok mór jellemvonást mutatnak.

— No, nem mindenütt! A Földközi tenger partján a valenciai s a murciai paraszt karaktere csakugyan arab. Ez a vidék megőrizte régi hagyományait: — még földjét is a móroktól eredő öntözési módszerrel teszi termékeny. Öltözetük festői: bő, térdigérő fehér gyapotnadrág, majdnem szoknya; — rövid bársonykabát; színes selyemöv; fejükön turbán.

— A baszkok viselete nem ilyen — szólt közbe Ferkó — a dévai úton megfigyeltem.

Ottó elmosolyodott:

— O, a baszkok nagyon eredeti emberek! Sok bennük az önérzet, de azért meg lehet őket szeretni. Azzal dicsekszenek, hogy ők Európa legrégebbi népe. Ha azt mondod egy lequeitióinak, hogy spanyol, hát tiltakozik:

— Én baszk vagyok, semmi közöm a spanyolokhoz.

— Egyet-mást én is olvastam erről az érdekes népről — szóltam. — Némelyek szerint a hunok rokonai.

— Igazán? — kiáltott föl Ferkó. — Hiszen akkor velünk magyarokkal is rokonságban vannak!

— Állítólag Észak-Afrikán át vándoroltak ide a Kaukázusból. A fönieiai kereskedők már Hispániában találták őket s tőlük vették az ónt. Karthágó virágzása korában a „vaszkok” (latinul vascones) az egész nagy félszigetet elárasztották. Hannibál hadseregének az előcsapatait vaszkokból toborozta s e vitéz barbár katonák voltak a világtörténelmi nevezetességű hadjárat úttörői a Pireneusokon s az Alpokon át.

Eerkó csillogó szemmel figyelt s közbeszólt:

— Ha ilyen bátor és talpraesett nép a baszk, akkor elfogadhatjuk rokonnak. Ámbár egy szavukat sem értem.

— Pedig éppen a nyelvtudomány világított rá a kaukázusi rokonság homályos adataira! Körösi A. egyik tanulmányában olvastam, hogy a baszkok ősi nyelve, az úgynevezett euszkár nyelv a turáni ragra ragozó nyelvnek a legeredetibb formában fönmaradt emléke.

A nyelvtan logikájában megnyilatkozó észjárás: a többképzés, a birtokosjelző elhelyezése, a szórend alaptörvénye, a képzők halmozása, a tárgyias igeragozás: mindez a rokonság mellett bizonyít.

Mindenesetre jellemző, hogy a baszk nép beolvaszthatatlan, büszke faj: ősi szokásaihoz, nyelvéhez makacsul ragaszkodik s megmaradt a maga valóságában idegennek a rómaiak, a kelták, a mórok, a spanyolok és a franciák örökösen hullámzó néptengerében. Mikor Hispánia római gyarmat lett, a baszkok a Pireneusok szakadékos sziklaváraiba húzódtak vissza. A sasfészkek népe megőrizte szabadságát. A függetlenség túlzott szeretete akadály a fejlődésüknek. Semmi se imponál nekik, amit idegenek találnak ki.

Sanyi közbeszólt:

— Bizonyára összefügg a múlthoz való makacs ragaszkodás a kultúrában való elmaradottsággal. Tegnap San-Sebastian és Déva között láttam faekét s olyan szekeret, amelynek küllőnélküli tömör kereke van. A népvándorlás korában használtak ilyen kocsikat.

Ottó jóízűt nevetett s ismét ő vette át a szót:

— Igaz! A gőzekét nem ismerik, de a „különleges baszk jogok”-at annál inkább! 1876-ig valósággal önálló köztársaságot alkottak, államot az államban.

Ennél nagyobb és makacsabb jogérzet már csak az aragóniaiakban ágaskodik. Csak egy érdekes adatot említek. Ha a múltban a királyoknak pénzre volt szükségük s adót vetettek ki — az aragóniaiak csak írás ellenében adtak pénzt. Minden ilyen írás biztosítéka volt ősi jogaiknak. Még érdekesebb a szintén írásba foglalt király választási formula, amely így hangzott:

„Mi, akik époly nemesek vagyunk, mint te és hatalmasabbak vagyunk nálad, királlyá választunk abból a célból, hogy jogainkat és szabadságunkat megvédjed.”

Ezen a különös király választási formulán jót mulattunk. Spanyolországnak ma is talán legkülönösebb népe az aragón. Ruházatuk olyan, mintha a színpadról lépnének elénk: rövid, fekete bársonynadrág, a térdnél nyitott gombosorral. Lábukon fonott bőrszandál, derekukon színes seelyemöv. Az öltözetet fekete bársonykabát egészíti ki.

Egyébként az egyes tartományok ruha-specialitásai kezdenek eltűnni.

Dezső elővette a Bådeckert, szétterítette Spanyolország térképét és vizsgálni kezdte:

— Itt van Aragónia! De mennyi tartományra tagozódik ez a Spanyolország! Hányféle nép lakik itt?

Ottó a térkép fölé hajolt s magyarázott:

— Tőlünk keletre húzódik Astúria. Itt laknak a korlátlan függetlenség hősei; erőteljes, szép emberek. Országuk sovány, nem kényeztetni el hűséges gyermekeit, akik kénytelenek — mint halkereskedők — messze vidékre bolyongani, hogy megélhessenek. Az astúriai nők a legjobb dajkák. Spanyolország nagyobb városaiban minden jobb család astúriai dajkát tart. A szerzett, összekuporgatott pénz hazaviszik épúgy, mint szomszédaik, a szolgáljellümü galíciaiak.

— Szolga-jellümüek?

— Úgy értem, hogy nincs érzékük a magasabb kultúra iránt, de becsületes, szorgalmas emberek. Kitűnő teherhordók, kikötőmunkások, kotorok, ők is más, gazdagabb

tartományokban keresik meg a kenyérüket. Lekicsinyelt népfaj, szolgasorsra kárhozott páriái az életnek. De szeretik sziklás hazájukat s ha elég pénzt takarítottak meg, sietnek haza.

Kasztilia és Aragónia alkotják az ország törzsét: ők a tulajdonképpeni spanyolok. A kasztíliai nyelv a mai irodalmi spanyol. Itt északon, a Pireneusok lábánál laknak a katalánok: — a régi Provence lakosainak az utódai, akik leszo-
rultak ide.

Sanyi betűzgetett a térképen:

— Estremadura. Hát ez mi?

— Estremadura és Leon a nagy spanyol fensík egy-
természetű, de lakosokban teljesen elütő tartományai. Vala-
mikor gazdag gyümölcskertek pompáztak ezen a vidéken. A mórok értették a módját, mint kell bánni a talajjal. Ma óriási legelők terpeszkednek itt. A merinó-juhok százezrei legelésznek a gyümölcsösök helyén. E vidék nagy kultúrát hordozott valamikor kövér keblén, amit a római kor em-
lékei is bizonyítanak. Ez a tartomány szülte Pizarrót, a vakmerő disznópásztort, akit kalandos útra hajszolt nyug-
talan vére s akit Peru fölfedezőjének ismerünk. S itt született Cortez is, Mexikó meghódítója.

Ferkó csodálkozva hallgatta mindezt s közbeszólt:

— Megvallom őszintén, én nem ilyennek képzeltem a spanyolokat. Eszerint erőteljes, vakmerő, munkás nép ez.

— Várjunk csak! Van itt olyan néptörzs is, amilyenre te gondolsz. A vidám, könnyűvérű andalúziai van a nagyvilág tudatának előterében. Andalúzia a dal, a kacagó jókedv, a patetikus mozgalmasság hazája: — onnét jönnek a bikaviadalok könnyűtestű, vakmerő hősei; a grácia, a kellem és szellem tipikus képviselői.

— Hát a spanyol regényekből ismert cigányok?...

— A cigányok is a déli tartományokban találtak otthonukra. A hegyek nehézmunkájú életét nem bírják s lehúzódtak a pálmák, akantuszok, a banán és datolya hazájába, amely fölöslegéből nekik is juttat.

— Vájjon vannak-e itt is cigányzenekarok?

— Vannak bizony! Csakúgy, mint odahaza Magyarországon. Itt is láthatsz cigány jósnőt s kupeckedő cigányt eleget.

*

Aznap este tábortüzet rendeztünk a királyi gyermekek számára. Nem tudom, kik ették nagyobb izgalommal a vacsorát: a lequeitói árvák, vagy mi, magyar cserkészek?

Vacsora után kimentünk a tengerpartra. A fiúk tüzet raktak. Nem csoda, ha erőt vett rajtunk az izgatottság.

A királyi gyermekek fantáziájában a tábortűz fogalma úgy élt, mint valami gyönyörű csoda.

S mi tudtuk, hogy ez a csodatűz csakugyan varázserővel bír.

A tábortűz nem közönséges tűz. Igaz, hogy rőzsét vagy fahasábokat eszik ez is, de mélységes értelme van.

Lobogó láng az éjszakában, amelyet körülvesznek az egycélú testvérek.

A tábortűz magyar tűz: ott lobog a magyar történelem homályában.

Tábortüzet az gyújt, akit éberségre kényszerít a veszedelem, s aki mások jólétén és boldogságán örködik.

Tábortüzek világították meg a honszerző vándor magyarok pihenő estéit, honrendező királyaink gondterhes éjszakáit.

Tábortűz mellett tanácskoztak a tatárdúlás bujdosó magyarjai, Hunyadi katonái, Mátyás serege, Mohács aggóató vezérei.

A kuruc katonák tábortüzei most is ott égnek elborult lelkünk éjjelében.

A magyar múlt tele van tábortűzzel: harcaink, bukásaink fájalmát ott sirtuk el, győzelmeink nótáit ott kurjongattuk el.

Sehol se tudunk annyira magyarok lenni, mint a tábortűznél. A tábortűz a kemény férfiélet tüze, amely a küzdelmek estéjén ránk melegít.

A tábortűz összeköt bennünket a magyar múlttal, belénk világít, hogy önmagunkban megláthassuk honszerző Árpádot, hont visszaszerző IV. Bélát, diadalmas Nagy

Lajost, Rákóczi katonáját, a negyvennyolcas harcok honvédjét s Doberdó hőroszát.

A tábortűz a mi pihenőnk, melegségünk, tanácskozó helyünk. A cserkészek tábortüze nemzeti tűz: más, mint a pásztortűz és más, mint a családi tűzhely békítő szelíd lángja.

A tábortűz intim fényében megnyílnak a szívek, összeölelkeznek a lelkek.

A lequeitiói magyar tábortűz körül kevesen ültünk: nyolc cserkész, a magyar jövőendő izzószemű vándorai; — nyolc királyi árva s a kastély személyzete: — de körülöttünk a sötét háttérben, a csillagok koszorújában száz és ezer magyar tábortűz fénye villant meg. Ott égtek a pilisi, a bakonyi, a mátrai erdők cserkész-tábortüzei, az Alföld, a Tisza—Duna-köz tüzei, Erdély tüzei, a Kárpátok bátor-talan tüzei mind.

S mögöttünk sorakoztak a magyar fiúk tízezrei: — s tűzünk lobogása a lobogó lelkek hatalmas máglyájává óriásodott.

A lequeitiói tengerpart homokján közösen raktunk tüzet, mi cserkészek s a királyi gyermekek.

Ez a közös tűz még jobban összemelegített bennünket.

A fiúk a hódolat udvariasságával ülőpadot véstek ki a masszív homokból: oda fognak ülni a királyi család tagjai.

Dezső és Ferkó műszaki büszkesége azonban összezsugorodott a szeretet intimitásában.

A homokpad pódiumáról, a nézőközönség távlatából lassankint a tűz mellé húzódtak a kis főhercegek és főhercegnők. Elsőnek persze Sarolta és Félix kuporodtak oda, majd Ottó, Etelka, Róbert s a többi mind a nevelőkkel együtt.

Félix, a naiv szakértelem komolyságával piszkálta a tüzet s rőzsével élesztgette, ha lankadni kezdett a lobogása.

A programm nem különbözött az itthon már megszokott tábortűzi programmoktól.

A tűz mellett sorakozó cserkészek bevezetőül elénekelték a magyar cserkészindulót. A tüzes dallam beleolvadt a tenger monoton zúgásába.

Utána az én számom következett. Mesét kellett mon-

danom, cserkész-történetet, aminők odahaza a tábortűzi intim hangulat melegségében születnek.

A királyi árvák közelebb húzódtak a tűzhöz:

— Jaj, Istenkém, mese lesz! Cserkészmese.

— Figyelmet kérek, elmondom, hogyan lett cserkész Hegedűs Gabi.

Egy dunaparti városban történt, odahaza. . .

Dömötör tanár úr kihirdette az osztályokban, hogy aki cserkész akar lenni, jelenjék meg a szombati alakuló-gyűlésen.

A fiúk kitörő lelkesedéssel fogadták a hírt, hogy náluk is lesz cserkészlet.

Nagypál Miki még az alakuló-gyűlés előtt megvétette nagybátyjával a cserkészingat és a kalapot.

Lukács Miska nagyhangon ígérte, hogy az ő apja csinál a csapatnak egy kétkerekű szerkocsit.

Mindenki tervezett valami nagyot. Vince Márton, a városi gyógyszerész fia, mentőszekrényt állított össze. Volt benne rengeteg mennyiségű sterilizált vatta, géz, egy nagy üveg jód (elég lenne egy hadosztálynak is).

Fölkavarta a cserkészlet eszméje a diákvilág kisvárosi nyugalalmát.

Az alakuló-gyűlésen Dömötör tanár úr ismertette cserkészlet célját, szervezetét, a magyar cserkész tulajdonosságait s igen szépen beszélt arról a föladatról, amely a modern diáklovagokra vár az ország helyreállításának emberfölötti munkájában.

Aztán kiosztotta a jelentkező-lapokat, amelyeket a szülőknek is alá kell írni. Mert nem kis dolog ám az, ha valaki fölesküszik cserkésznek! Ehhez szülői beleegyezés is kell. Olyan ez, mintha valaki önként áll be katonának.

Mikor a tanár úr (akit ettől a naptól kezdve parancsnok úrnak szólítottak a fiúk) kiment, a forrongó-szívű kisdíákok még együtt maradtak.

Az ember szinte rámutathatott a leendő örsvezetökre. Ezek vitték a szót, ezek tudtak imponálni, uralkodni kis kollégáikon.

Gerö Vili már megvette a cserkészkatét és a többi cserkészkönyvet, tudta a fölszerelés árát s már levelet írt a budapesti cserkészszövetség boltjába, hogy idejében

(vagyis postafordultával) küldjenek a címére egy vadonat-új inget, nyakkendőt, bőrvet, hátizsákot, kulacsot, hegyes-végű dárdanagyságú botot s egy istentelenül nagy karikás bicskát.

Ha Gerő Vili nem lesz őrsvezető, hát senki!

Fábián Jani ragyogó arccal magyarázta:

— Kérlek, Vili, az én papám katonai fölszerelést tud szerezni. Én tőle kapok kulacsot, meg hátizsákot. Nekem lesz tábori telefonom is, majd ha táborozni megyünk.

Lukács Miska közbeszólt:

— Hiszen akkor a te papád sátrakat is tud szerezni!

— Persze, hogy tud! Össze kell fognunk, mindenki ad valamit s olyan nagyszerűen fölszerelt csapat lesz a mienk, hogy mese!

— En főzőedényeket hozok! — kiáltott közbe a Ziebel Muki, a bádogos fia.

Az én papám kölcsönadja a csónakját a táborba — harsogott Kelemen Tóbi.

Egy-kettőre megajánlottak minden szükséges felszerelést. Nem hiszem, hogy bármely országgyűlés ilyen nagylelkű lett volna a hadsereg felszerelésének a kérdésében.

Gerő Vili e szavakkal zárta be a zsbongó gyűlést:

— Fiúk, egy héten belül mindenki szerezzze meg legalább az inget és a kalapot.

A zajos tömegben csak Hegedüs Gabi maradt szótlan.

Csillogó szemmel, nyitott, készséges szívvel hallgatta Dömötör tanár úr szavait s lelkében kigyulladt a szent láng; — de mikor a cserkészzet anyagi nehézségei kerültek szóba, szemében kialudt a fény.

Édesapja díjnak az adópénztárnál s annyit sem bír keresni, hogy elegendő kenyeret adjon a családjának.

Szegény Gabinak „civil-ruhája” is csak egy van, az is csupa folt. Hogy vehetne ő cserkészruhát!

Gerő Vilinek a szeme meg is akadt rajta, mikor kiértek az utcára.

— Tán bizony te is beállsz a csapatba?

Végignézett rajta s ebben a végignézésben benne volt a fölényes, imponálni tudó, jómódú papára támaszkodó diák minden előkelősége. Mintha azt mondta volna:

— Mit akarsz köztünk, te rongyos? Csak nem akarsz velünk végigmasírozni az utcán? Mit gondolsz? Chaki-ingben, széles kalapban, szögescipőben, sípzsínórokkal fölcifrázva, trombitaszó mellett járjuk a mezőt s te így akarsz közénk állni? A cserkészzet nem neked való. Tudjuk rólad, hogy három év óta „kíméled” ezt a vedlett ruhát.

Gerő Vili mindezt csak gondolta, nem mondta ki. De Hegedüs Gabi is, a többiek is megértették a „végignézést”.

Ó, a szem többet ki tud fejezni, mint a szó!

A következő gyűlésre mindenki elhozta az aláírt jelentkezési lapot.

Csak Gabi adta be üresen.

Édesapja, a szegény, agyonhajszott apák idegességével dobta oda fiának a nevezetes papírlapot, miután áttanulmányozta:

— Cserkészzet! Tanulj! Ha meg nincs tanulnivalód, segíts az anyádnak itthon!

Gabi szívében emészthetetlen keserűség rakott fészket.

Lesütött szemmel hagyta el a gyűléstermet, de nem tudott hazamenni.

Égette a kíváncsiság, mit csinálnak a többiek.

Ott maradt az ajtó előtt s hallgatódzott. A parancsnok úr az első törvényt magyarázta: „A cserkész egyeneslelkű és minden körülmények között igazat mond”. Ezt sokáig fejtegette.

Gabi elővette noteszét és beleírta az első törvényt.

Aztán a tisztelgést gyakorolták a fiúk, majd a sípjeleket.

Gabi igen sajnálta, hogy a tisztelgést nem láthatta a csukott ajtó mögött. Nem baj, megmutatja neki Lukács Miska. Hiszen ő is segít neki a számtanban.

Gyűlés után kimentek a kertbe.

Gabi előresurrant és befeküdt a farakás mögé. Onnét figyelte a többit.

Azok gyakorlatoztak. Megtanulták az örs-vonulást, a rajvonalat, a kettős-rendeket, a sípjeleket.

Hegedűs Gabi hallotta, hogy minden cserkésznek van egy notesze s abba beleírja, amit tanul.

Mikor hazament, ő is leírt mindent.

S esti imája után térdenállva megígérte az Istennek, hogy mindig egyeneslelkű lesz és minden körülmények közt igazat fog mondani, ha nem is lehet cserkész.

Hegedűs Gabi együtt élt a cserkészekkel anélkül, hogy azok tudták volna.

Lukács Miskától időnkint kölcsönkérte a cserkész-kátét és a noteszt s mindent megtanult, mindent begyakorolt.

A törvényeket pedig minden este elmondta imádság után.

Lassankint átalakult. Kötelességeit pontosan teljesítette, embertársait tervszerűen segítette, másokkal szemben gyöngéd, önmagával szemben szigorú volt; szüleinek, tanárainak készségesen engedelmeskedett; minden szegénysége és nyomorúsága mellett is jókedvű volt; megtanult a pénzzel bánni, már amennyiben hozzájutott néhány fillérhez; vigyázott testi, lelki tisztaságára.

Ha pedig a cserkészek vasárnap délutánonként kimentek a nagyerdőre, ő is utánuk lopózkodott s megleste őket.

Megtanulta a morzét, a cserkészjátékokat.

Megismerkedett a növények, állatok neveivel, tanulmányozta a gyógynövényeket, az iskolai könyvtárból kivett egy egészségügyi szakmunkát, azt is áttanulta. F⁶⁶ Gyakorolta az úszást, mert a cserkészeknek ezt is előírta a parancsnok úr. ígéretet kaptak, hogy a Duna egyik gyönyörű szigetére, a Pap-szigetre mehetnek táborozni a nyáron, ott pedig jól kell úszni.

Mire kitavaszkodott, Dömötör parancsnok úr levizsgáztatta a cserkészeit s megcsinálta az őrsi beosztást. Gerő Vili, Fábíán Jani és Kelemen Tóbi lettek az őrsvezetők.

Vizsga után ünnepély volt a Dunaparton. A csapat teljes díszben, dobpergés, trombitaharsogás mellett vonult végig a városon s az emberek büszke örömmel mondogatták egymásnak:

— Ezek a mi fiaink, a mi cserkészeink!

Hegedűs Gabi szomorú szívvel nézte őket messziről.

* *

*

Július közepén csónakokra rakták a felszerelést: a sátrakat, vasrudakat, szerládákat, élelmiszereket, konyhadényeket s a Dunán leereszkedtek a gyönyörű Pap-szigetre, amely a várostól hat kilométernyire pihen a szőkevizű magyar folyam keblén,

Velük ment Fábián Jani édesapja is néhány katonával. (Jani apja őrnagy volt.) Ezek segítettek a táborépítésnél.

Megkezdődött a vidám élet. Harsogó jókedv csattogott a csendes fák alatt, a tábori konyhán forrott a víz, süstörgött a zsír. Játék, fürdés, csónakázás, nóta volt a napi programm.

Igaz ugyan, hogy az első ebédet tönkretette a kozma s az is igaz, hogy Vince Marci baltája félrecsúszott s Kelemen Tóbi lábának csapott, de ilyesmi elő szokott fordulni. Kár, hogy Marci nem tudta hirtelen elállítani a vérzést, pedig volt jól felszerelt mentőtáskája. Marci mindent tudott a mentővizsgán, de most, hogy ilyen hirtelen jött a dolog, nem birt eligazodni. Szerencsére ott volt a parancsnok úr!

Ó, kérem, apró kellemetlenségek nélkül nincs tábori élet. Veszekedések, baklövések, szimulánsok munka idején: — mindez megvolt a papszigeti táborban is.

Hát Hegedűs Gabi? El ne feledkezzünk róla, hiszen az ő alakját kell előtérbe állítanunk.

Gabi szomorúan lézengett a város forró, poros utcáin. Édesanyja alig győzte vigasztalni:

— Édes kisfiam, majd jobb idők jönnek! Lesz még neked is nyaralásod.

Édesapja is megsajnálta őt, mert tudta fájdalma okát.

— Lehetnél fiam, te is cserkész, de miből szereljelek föl?

Egy szép napon Gabi elkéredzkedett hazulról.

— Édesanyám, szeretnék kimenni a Dunához. Viszek magammal könyvet is.

— Jól van, kisfiam, de estére itthon légy!

Gabi zsebrevágott egy szelet kenyeret s elindult a Dunaparton lefelé. Gondolta, megnézi a tábort.

Már messziről hallotta a trombitahangot s látta a kék füstöt, amely a tábor fölött kanyargott.

Gabi szíve hangosan dobogott, mikor a szigettel egyvonalba ért.

Ha volna itt csónak, most átmenne és közelről megnézné őket.

De így csak messziről figyelhet. Lefeküdt egy fűzfabokor alá és a távoli zajt, lármát képzelete gazdag és színes képpé egészítette ki.

Tündérország lehet ott! Fát vágnak, tüzet raknak, főznek, szénán alszanak sátor alatt, éjjel őrséget állnak, hadijátékot rendeznek s egész nap együtt lehetnek melegszívű parancsnokukkal, Dömötör tanár úrral. Valóságos tündérország az!

Egyszerre éles kiabálást hallott. Fölugrott, mert fölismerte Dömötör tanár úr hangját:

— Jösz vissza! Azonnal vissza!

Utána sípszó hasította át a levegőt. Jól tudta, mit jelent az SOS jelzés. Veszedelemet jelent.

Halántékán kidagadtak az erek, úgy figyelt.

Néhány pillanat múlva megértett mindent. A sziget végén megjelent egy keskeny csónak. Egy fiú ült benne és szabálytalanul kalimpált a rövid evezőkkel. A Duna árja sebesen sodorta tovább a lélekvesztőt. A sziget csúcsa alatt az örvény háromszor megforgatta a csónakot s az evezőket kikapta a fiú kezéből.

Gabi megismerte a szerencsétlent. Gerő Vili volt, a nagyhangú őrsvezető, aki most sűrű egymásutánban adta le éleshangú sípján a vészjelet, az SOS-et.

A sziget partján megjelentek a cserkészek s kétségbeesetten kiabáltak. A parancsnok úr hosszú kötelet dobott Vili után, de az fejvesztetten sípolt tovább.

Gabi szónélkül tépte le magáról a ruhát, beugrott a vízbe s a gyakorlott úszó hatalmas tempóival lendítette magát a csónak után.

A csónak odaért a kőgát vízalatti falához, nekiütődött és fölfordult.

Gerő Vili nem sípolt tovább, hanem kétségbeesetten jajgatott és segítségért kiabált, valahányszor fölvetette a víz.

Hegedűs Gabi egy utolsó tempóval hozzásiklott. Tudta, mi az életmentés első szabálya: az, hogy a fuldokló teljesen az ő hatalmába kerüljön.

Úgy látszik, Vili elfelejtette mindazt, amit a cserkészvizsgán elméletben jól tudott, mert kapálódzott s mindenáron magával akarta rántani a veszedelembé Gabit is. Görcsösen belekapaszkodott a bal karjába s így oktalanul maga akadályozta meg szabadulását.

Gabi a fuldokló hüvelykujját erősen megnyomta, mire az elengedte őt, de csak egy pillanatra.

Jajgatott, kapkodott, Gabi hiába kiáltott rá háromszor is:

— Bízd rám magad! Hanyatfektetek és kiúszom veled.

Nem használt semmi. A parancsnok úr két ügyes fiúval egy nagyobb csónakba ugrott s a küzdők felé evezett.

De Gabi nem várta meg Őket, hanem öklével akkorát ütött Vili nyakszirtjére, hogy elvesztette eszméletét.

— Most már rendben vagyunk! — gondolta Gabi, azután hátára fordította Gerő Vilit, izmos markába szorította fejét, majd maga is hanyatfordult s lábainak erőteljes rúgásaival kikormányozta magát a partra.

A parancsnok úr is odaért s kiugrott a csónakból. Csak ennyit tudott mondani:

— Gabi, édes fiam!

Gabi pedig szónélkül hozzálátott az első segélynyújtásnak ama fogásaihoz, amelyeket a vízbefulladások kezeléséről tanult.

Nagynehezen eszméltre hozták Gero Vilit. Befektették a csónakba s átvitték a szigetre. Gabi is velük ment. Ujjongó örömmel fogadták. Fábián Jani megrázta a kezét.

— Nagyszerű volt! Éppen úgy csináltad, amint a cserkészlet kézikönyvében tanultuk.

Hegedűs Gabi volt a tábor hőse. Körülhordozták, megmutattak neki mindent s ő egyszerre otthon érezte magát.

Mindenhez hozzá tudott szólni. Mikor meglátta a kezdetleges víztartályt, így szólt:

— Miért nem csináltok szűrőkészüléket? Egy dézsa, egy hordó, faszén, szalma, homok kell hozzá.

S mindjárt el is magyarázta, hogyan kell csinálni. Tanácsokat adott a tűzhely javítására, a sátrak praktikus körülárkolására, hibákat talált a kötelek megerősítésében.

Dömötör tanár úr csak elámult:

— Honnét tudod te mindezt?

Gabi mosolygott:

— Én titokban mindent megtanultam és begyakoroltam, amit a cserkészek tudnak. Igaz, hogy én nem lehetek

cserkész, mert nagyörion szegények a szüleim, de azért a törvényeket is megtartom.

— Igazán? A cserkésztörvényeket is tudod?

S Dömötör tanár úr ott a tábor közepén az összes cserkészek füle hallatára kikérdezte Gabit a cserkészet egész anyagából.

S Hegedűs Gabi mindent tudott. Olyan szép feleleteket adott, hogy megélték.

A parancsnok megölelte őt, aztán sorakozót sípolt.

A csapat négyszögbe állt a tábor árboca körül s kíváncsian várták, mi fog történni. A parancsnok úr bizonyosan nyilvánosan megdicséri Hegedűst. Meg is érdemli, derék fiú, ha nem is cserkész.

Dömötör parancsnok úr vigyázz-t vezényelt s beszélni kezdett.

— Fiaim! Én mindig azt hittem, hogy harmincöt cserkészem van, pedig harminchatan voltatok az alakulógyűléstől kezdve. Az én legképzettebb, legjellemesebb cserkészem a háttérben lappangott, senki se tudott róla. De most végre előkerült.

Gabi remegő hangon szólt:

— Én, kérem szépen, nem lehetek cserkész. Hiszen ruhám sincs. Az én apám nagyon szegény.. .

— Édes fiam, a te kopott ruhád a legszebb ruha a világon, mert becsületes, bátor szívet takar. Ha neked chaki-ing és kalap kell, azt is megkapod. A csapat pénztárából foglak fölszerelni. Egyelőre azonban kopott diákruhádra varrjuk föl az őrsvezetői disztinkciót. Átvesszed Gerő Vili őrsét, mert ő méltatlannak mutatkozott arra, hogy másokat vezessen. Parancsom ellenére csónakba ült, pedig nem tud jól evezni.

Hegedűs Gabit ott helyben cserkész-őrsvezetővé avatták.

A csapat tisztelgett és a zászlótartó meghajtotta előtte a liliomos zászlót.

A parancsnok úr még aznap bement a városba s magával vitte Gerő Vilit — haza.

Gabi pedig ott maradt s Gerő édesapjának a költségén táborozott.

Mondhatom, soka nem volt ilyen bájos, nyitottszívű közönségem, mint ezen a tengerparti éjszakán: pedig sok tábornúznél meséltem már.

A történet tanulsága ott égett a parázsló kis szemek mélyén: lám, a lequeitiói királyi árvák is élhetnek cserkész-életet — a fiú- és leánycserkészlet legideálisabb egy befogásával, cserkészfölszerelés, nagy kalap nélkül, szívükben liliomos erényekkel.

Majd magyar dalok keltek versenyre a búgó, csapkodó tengerrel. Márton mester zengő hangja életre keltette a kuruc idők s a magyar puszták hangulatát.

Voltak sikerült cserkésztréfák: eleven autó, árnykép-játék: foghúzás, gyomortisztítás, cserkész-zongora élő billentyűkkel.

Márton - szóló és irredenta dalok következtek ezután.

A föl-föllobbanó láng piros fényénél rezgő rubincseppek jelentek meg Ottónak s az idegenben élő kis magyaroknak a szemében, amikor belezengtek a közömbös éjszakába:

„Akármerre járok, — Mindig arra várok, — Mikor fogjuk visszavenni — Nagymagyarországot. — Leszünk mi még boldogok is Nagymagyarországon!”

Lassankint odaszállingóztak a városka kíváncsi lakói is. Együtt kacagtak velünk a tréfákon s ünnepies komolysággal hallgatták a magyar imádságot, a Himnuszt.

A lélekáradás édes perceiben csupa izgalom volt a kis Sarolta:

— Úgy-e, szép a magyar tábortűz? —kérdeztem?

— Nagyon szép! Olyan szép volt, mint a karácsony. Különben az még ennél is szebb, mert akkor jön a Jézuska. Nem igaz?

— Igaz. De a cserkészek a kis Jézuska lovagjai.

— Jó volna, ha karácsonykor is eljőnnének a cserkészek. Volna tábortűz is, meg karácsonyfa is. Itt ám télen is meleg van! Majd mutatok egy karácsonyi képet, azon mindnyájan rajta vagyunk és énekeljük a „Mennyből az angyal”-t.

A tűz lassankint elhamvadt. A piros parazsak a puha hamuba húzódtak és behunyták a szemüket.

Ottó háromszor-négyszer is elbúcsúzott tőlünk, újra meg újra megköszönte ezt a gyönyörű estét, amely magyar gondolatok és magyar érzések mélységét és erejét szólal-tatta meg a királyi parkban.

A kicsikék is sorbavettek bennünket és szívük melegségét mindenképpen igyekeztek velünk éreztetni.

Erzsébet, a legkisebb leányka, aznap este félálomban ezt mondogatta:

— Nagyon, nagyon szeretem a cserkészeket...

Mi pedig hátizsákba préseltük a tábortűzi programm rekvizitumait, vállra vetettük a botot, tisztelegtünk s el-indultunk szállásunk felé.

A görbe utcák kövezete visszhangzott a szöges bakancs kopogásától.

Itt-ott kíváncsi fej bukkant elő az ablakokból. Utánunk néztek és mondogatták:

— Ezek azok! Tüzet raktak a parton és énekeltek. Magyar cserkészek.

Szemünk belevágott az idegen éjszakába:

— Igen, magyar cserkészek vagyunk. Tüzet rakunk a szívekben és énekelünk. Ez a mi föladatunk!

Azon az éjszakán sokáig nem jött álom a szememre. Kikönyökölttem az ablakon s közben jegyzeteimet rendeztem.

A spanyol ég szelíden mosolygott. A kerekképű hold visszafojtott lélegzettel leste, hogy mit írok...

* *

*

Másnap reggel mise a királyi kastélyban.

A kis kápolna intim csendjében még egyszer térdre borult a magyar hit s a magyar remény. Imádkoztunk hazánkért s azokért, akik a szebb jövő érdekében vért, életet, munkát, lelkesedést áldoztak.

Az oltárnál Kasszián úr misézett s Ottó ministrált neki. Az áhítat víziója erőt vett rajtam: ez itt a magyar haza oltára s rajta annyi áldozat!

Itt fekszik a magyar kard, a magyar agy és szív végtelen sok kincse; a magyar művészet és irodalom világba kiáltott eszméi; a magyar kalapács, a magyar eke.

Vér- és verejték-áldozat ez — fogadd el, ó, Uram!

Mise után reggeli a kastély ebédlőjében. Elbúcsúznak a tömör falak díszeitől: jelenetek a király életéből, harctéri fotográfiák és festmények, emlékek sorakoznak a falon. Nehéz, hősi időknek a tanúi!

A királyi gyermekek már türelmetlenül várnak a parkban. Most lesz a táborbontás.

Erzsébet nővér örömmel jelenti:

— A királyné megengedte a fotográfálást!

Róbert páter és Sanyi lemezeket bont, filmtekercest fejt s mi változatos csoportosulásokban állunk elébük.

Márton mester a fejébe vette, hogy legalább annyi rajzot csinál, mint amennyi fotográfia kerül elő a két masinából együttvéve. Ceruzája boszorkányos gyorsasággal futkos a fehér rajztömb lapjain s egymásután bontakozik ki Ottó kedvesen erőteljes alakja, Etelka komoly profilja, a mozgékony Félix, a nyíltszemű Sarolta s a többi mind.

A mestert állandóan hét kíváncsi fej vette körül: — csak a modell állt nyugodtan, megfelelő, előírt távolságban.

A parancsnoki síp fegyelmező sikoltása „vigyázz”-ba sorakoztatott. Fölálltunk az árboc alá. Kasszián úr elénk lépett és szólt:

— Tegnap tábort építettünk, tábortüzet rendeztünk, ma bemutatjuk a cserkészek táborbontását. Különbözik ez a leszereléstől. A magyar táborbontás a rendezett erők fészkének áttelepítése más helyre. Vigyázz! Tisztelegj!

A Himnusz fonséges dallamának a hullámai magasra csaptak a mosolygó spanyol ég alatt.

Ferkó levonta a Hollók viharedzett zászlaját, a fő-

parancsnok úr a kezébe vette s Ottóhoz fordult. Szavai mélyen beleszántottak a meghatottságtól ellágyult szívekbe:

— Ez a kis zászló nem valami mutatós: bizony megkoptatta a sok táborozás. A Hollók zászlaját sokszor tépte vihar, sokat ázott, gyűrődött, a színe kifakult — de a fiúk szíve hozzátapadt. Ez a zászló sok cserkészreménynek, sok

magyar ifjúi erőfeszítésnek és sok cserkészdiadalnak a szimbóluma. Ráhímeztük azoknak a városoknak a nevét, ahol fiaink becsületet szereztek e zászló alatt a magyar névnek. A Hollók zászlaját most átadom felségednek, a lequeitiói közös táborozás emlékéül.

Ottó kezébe vette a magyar fiúk zászlaját, a szívére szoritotta s ránk nézett. Szemében ott ült a lelke: az üldözött, az árva, a megalázott lélek — és találkozott a szemünkből feléje lobogó lelkünkkel: a megalázott, a megkínzott magyar lélekkel. Csak ennyit mondott:

— Nagyon szépen köszönöm. Meg fogom őrizni.

Majd Márton mester állt elő s bebizonyította, hogy nemcsak rajzolni és énekelni, hanem szónokolni is tud. A magyar fiúk

szívéről beszélt, amely annyiszor szerepel a rajzain is. Lebontottuk a tábert.

A sátrak néhány perc alatt eltűntek, összecsomagoltunk s megkezdődött a búcsúzkodás.

Ott hagytuk emlékül a zászló árbocát s alatta a fehér kavicsokból kirakott liliomot.

Félix főherceg kapott egy lasszókötelet — azóta bizonyára tud már krinolinózni. A többi királyi gyermek is kapott emléket: albumot, képeket.

Ottót kértem, írja be nevét a naplófüzetembe. Azt mondta:

— Inkább adok egy arcképet: magyar ruhában vagyok rajta. Ráírom a nevemet. Jó lesz?

Persze, hogy jó volt.

Izgatott búcsúvétel, gyors sorakozó, tisztelgés, kalaplengetés. Sietnünk kell, mert a bilbaói autóbusz készen áll a város piacán.

Róbert páter és Erzsébet nővér segítettek a berakodásnál.

Nem olyan egyszerű dolog ilyen hosszújártatú autóbuszon kényelmesen elhelyezkedni! A vakmerőbbek fölkapaszkodtak a tető-ülésekre, mi pedig az ablakok mellé húzódtunk, hogy lássuk a vidéket. Már a sofőr is elhelyezkedett.

Erzsébet nővér éppen jókor nyújtotta be az ablakon a szalámirudat s a hosszú kenyeret: — az autóbusz nagyot trüsszentett s elindult kanyargós útjára.

V. FEJEZET.

Mire jó, ha az autóbusz kereke kipukkad?

Míg a város fölött a sziklaormok közt megtaláltuk a szabad kilátást, én útitársainkat tanulmányoztam.

Velem szemben két spanyol nő ült s egy öreg paraszt. Odább egy bilbaói borkereskedő a családjával. A többi helyet mi foglaltuk el.

Az öreg — José Garziának hívták, mint később megtudtam — érdeklődött, kik vagyunk, hová megyünk.

— Magyarországról nem sokat tudok, de egyetmást olvastam róla.

— Olvasott? Hát önnek vannak könyvei is?

Mosolygott s kihúzta magát:

— Talán bizony ön is igazat ad annak a francia írónak, aki így ír rólunk: „Afrika a Pyreneusoknál kezdődik; a művelt Európa szélső országa Franciaország.” Nos, hát nincs igaza! Mi földművesek is műveljük magunkat.

Igazat kellett neki adnom. A hosszú út unalmát eloszlatta a vele való társalgás.

Beszélgetésünket csak a kocsiban ülő nők rettenetes nevetése zavarta. A spanyol átlagos nő folyton vihog. Mintha így akarnák fölhívni a figyelmet ragyogó fehér fogorukra, amelynek ékes gyöngyfüzére — mint a költő mondja — ajkuk bíborfoglalatjából elővillan.

Az autóbusz útja gyönyörű: nem szelíd élvezet ez a vakmerő robogás, hanem a félelemmel határos izgató gyönyörűség. Mintha felhőkarcolók tetején, égbenyúló várfalak peremén száguldanánk. Fölöttünk fehér felhőbárányok pihennek az ég kék mezején, alattunk ijesztő mélységekben vöröstetejű kőházak, fölfelé kapaszkodó falvak és tanyák.

Az autó ide-odacirkál —pályája zeg-zugos vidéken nem is lehetne egyenes.

Az út mellett a majorok lakosai báméskodtak s utánunk kiabáltak.

—Érdekes utazás — szoltam az öreghez.

— Valamikor érdekesebb volt.

Az autó kiöli a vidék romantikáját. Mindig kevesebb lesz a cosa d'Espanya.

— Mi az?

— Spanyol érdekesség, olyan sajtóság, amely ránk különösen jellemző. A diligencia kora lejárt. (Olv. diligencia). Én még utaztam ilyen társaskocsin. Higgye el, uram, a vasút s az autó elveszi az utazás zamatját. Mit lát az az ember, aki gyorsvonaton végigszáguld azon a változatos vidéken, amely Bilbao és Barcelona közt húzódik el? Semmit. Legföljebb né-

hány sziklaormot s a városok körvonalait. Csak a gyalogos ember tapasztal, vagy aki lóháton és kocsin utazik.

— S milyen volt az a diligencia?

— Hatalmas batár ez, kérem, hármassal beosztással, tetején a poggyászsakkal. A diligenciát nyolc-tíz, néha tizennégy öszvér vagy ló húzza hegyen-völgyön át, be a falvakba, ki a hegygerince, le a sziklafalak sikátorából. Ahol megállnak pihenni, etetni, ott összegyűl a környék kíváncsi népe s folyik a tere-fere. Az utasok megismerhetik a hegyek lakóit, a spanyol nép jellemét, szokásait s kultúráját. Mert van ám, kérem, nekünk is kultúránk, csak hogy ez különbözik az önökétől.

Egy magasívű kőhídon siklottunk át. Önkéntelenül behúztam a nyakam:

— Gyönyörű híd, de félelmetes.

— Ezeket a hidakat is szerzetesek építették. Ne féljen, szilárd híd ez, nem modern alkotás.

— Szerzetesek? Igaz, hiszen Európa első építései is szerzetesek voltak! S mégis „sötét” középkorról beszélnek.

— Ó, uram, a mi középkorunk nem mondható sötétnek. A mi első egyetemünk, a kordovai egyetem 756-ban már nagyírú tudósokat ajándékoz az emberiségnek. Könyvtárában 600.000 kötet segíti a tanárokat munkájukban. Itt tanított, a mi egyetemünkön, a nagynevű Averrhoes s itt tanult többek között II. Szilveszter pápa is.

Ferkó felélénkült:

— II. Szilveszter, akitől a mi Szent Istvánunk a koronát kapta?

— Az hát! — szólt közbe Kasszián.

— Egyébként más kapcsolatunk is van a spanyolokkal. Hódító Jakab, Aragónia tudós és vitéz királya Árpád-házi Jolántát vette feleségül.

José Garzia bólintott:

— Hódító Jakab! Könyvet íratott a tengeri hajózásról s a kereskedelmi szokásokról, a nemzetközi érintkezés etikettjéről. Hanem a spanyol nemzet nagysága, uraim, mégis csak a mórokkal való emberfölötti küzdelmek gyümölcse.

— Akárcsak nálunk! — szólt Kasszián úr. — Minket

meg a török hódoltság harcai neveltek a kereszténység lovagjaivá.

Az öreg folytatta:

— A „reconquista”, országunk visszahódítása nevelte ki bennünk a jellegzetes spanyol hősiességet s áldozatkészséget. Bizony, uraim, mi a harcok iskolájában tanultunk vallásosságot, hazaszeretetet és a zászlóhoz való hűséget. A XVI. és XVII. század volt a spanyol nagyság kora: három világrész fölé nyújtottuk ki akkor karjainkat. Aztán jött a hanyatlás. Anglia és Franciaország irigysége megbontotta a spanyol birodalom egységét. A „nagy armadá”-t az angolok tönkreverték. Gyarmataink elszakadtak.

— Én azt hiszem, hogy önöket a gyarmatpolitikájuk helytelensége buktatta meg, — szólt Kasszián. — Azt hitték, hogy a gazdagság alapja az anyaországban összehalmozott sok arany.

José Garzia legyintett:

— Erről lehetne vitatkozni

Ebben a pillanatban az autóbusz megtorpant. Egy hegyi faluhoz, vagyis inkább tanyához értünk.

Megálltunk. A sofőr felvette a tanya postáját. Pirosapokás parasztok álldogáltak a posta épülete előtt.

Öreg útitársam rájuk mutatott:

— Látja a fejükön a gorát? Nem más ez, mint két arasznyi posztózacskó, melynek gömbölyű vége díszítmény gyanánt lelóg a vállra. Összehajtvá napellenzőnek is használják. Ez is spanyol sajátosság, cosa d'Espanya.

Kifejezi ez a sapka a spanyol paraszt jellemét, hangulatát: ha jó kedve van, hátralöki, ha haragszik, szeme fölé gyűri; mikor tetszeleg önmagában, kackiásan egy oldalra vágja. Az öregek ebben tartják (a fejükön kívül) a vasúti jegyet, a bicskát, a papírpénzt, a gyufát — néha a szalámit is. Ha vérig sértik a spanyolt, lekapja fejről a gorát, követ tesz bele s buzogánynak használja. Látja uram, így kapja meg egy-egy ruhadarab a nemzeti jelleget!

Az autóbuszra fõlszállt egy hórihorgas úriember. Széleskarimájú kalapját nagy ívben köszönésre lendítette s emelt hangon bekiáltott a kocsiba:

— Buenos dias! Uraim, ha megengedik!

Helyet szorítottunk neki.

A nyíltszívű déli népekre jellemző közvetlenséggel beszélt. Öt perc múlva már tudtuk, hogy Don Durangó a neve s hogy Dél-Amerikából, vagy ahogy ő mondta: „Latin Ameriká”-ból jött meglátogatni ősei hazáját.

— Uraim, tudniok kell, hogy az én nagyapám dédapja egyike volt azoknak a kivándorlóknak, akik Peruban a spanyol kultúra fölvirágoztatásán fáradoztak.

Kasszián közbeszólt:

— Épp az előbb beszélgettünk a spanyol nemzet hanyatlásáról. A tömeges kivándorlás és a helytelen gyarmatpolitika okozta azt a kimerülést, amely letargikus álomba sülyesztette Spanyolországot.

Don Durangó fölugrott s fejét az autóbusz tetejéhez vágta, hogy csakúgy koppant. Emelt hangon rikoltotta:

— Ki meri azt állítani, hogy a spanyol faj lesülyedt?

A sofőr nem tudta, hogy békés történetfilozófiai vita folyik a kocsiban. A rikoltásra fékezett s megállt.

— Nos, mi történt? Valami baj van?

Don Durangó rákiáltott:

— No peligro! Nincs semmi baj! Csak vitatkozunk! Mehetsz tovább!

Az autóbusz nekilendült a meredek útnak. Az utasok élénk figyelemmel lestek a vélemények párbaját. Maga Kasszián is kipirult az izgalomtól:

— Csak nem tagadja, hogy Spanyolország világuralmi szerepének egyszersmindenkorra vége?

Don Durangó megtapogatta a fejbűbját s beszélni kezdett:

— Azt nem tagadom, hogy Kuba és a Fülöp-szigetek elszakadása s a többi gyarmat elvesztése politikai és hatalmi szempontból nagy katasztrófa; de most már más szemmel kell nézni a fajok életét, mint apáink nézték. Uraim, higgyék el, amit mondok, különben...

Szemében fenyegető tűz villant meg. A spanyoloknak igen tetszett Don Durangó temperamentumos vita-módszere s lelkesen kiabáltak:

— Halljuk! Mondja már, Don Durangó!

S a perui spanyolsarj adék hallatott hangon folytatta:

— Uraim, nézzék, mit tesz a német! A fegyverek

erején nyugvó német birodalmat — amelyet Bismarck kalapált össze — a világháború szétfejtette. S a német hatalmi ösztön új hódítási programot dolgozott ki. Egy eszmét dobott a világba: a német lelki szolidaritás eszméjét. Az egész világon élő összes németek kulturális egységét igyekeznek megvalósítani. Ausztrália német telepese s Kanada német farmere érezzen együtt Brazília német

iparosával s mindhárman kapcsolódjanak be az európai német tömegek lelkébe. Közös célok lelkesítsék a földkerekségen szétszórt németeket. Uraim, jól figyeljenek! Mi lesz, ha a kulturális és lelki szolidaritást gazdasági szolidaritás követi? Megmondom, mi lesz: kialakul az új német birodalom, amelynek nem kellenek földrajzi határok.

Kasszián helyeslőleg bólintott:

— Ugyanezt megteszik az angolok is. Csak egy adatot említék. Az angliai Jamboreen volt egy tábor, kapuján

ezzel a fölírással: „British Foreign”. Azokat az angol cserkészeket gyűjtötték ott össze közös táborozásra, akik Európa különböző országaiban szétszórva élnek, de megőrizték angol mivoltukat.

Ferkó szomorúan nézett a főparancsnok úrra s így szólt:

— S lám, az idegen országok magyar cserkészeit föl-szívják magukba az idegen csapatok. Nincs, aki magyar táborba hozná össze őket.

Don Durangó leintette Ferkó panaszait s ismét emelte a hangját. Kivágta a magas c-t:

— Tudják meg, Uraim, hogy kialakulóban van a spanyolul beszélő népek kulturális egysége és lelki szolidaritása. Az 1901-ben tartott montevideói latin-amerikai kongresszuson szerénységem is fölszólt. Biztosítom önöket, hogy jól megmondtam a magamét!

— Elhisszük! — szólt Sanyi a fogai között.

— Nyelv, szokások, lelkület tekintetében az öt világrészen szétszórt százmillió spanyol egy nemzetet alkot. Ha a németek tudnak együttérezni, hát mi spanyolok is összetartunk.

— Istenem, csak a maroknyi magyar is ráeszmélne az egység életföntartó erejére! — sóhajtott Ferkó.

Kasszián közbeszólt, bár nehéz volt előbevágnia Don Durangó szavainak:

— Hiszen néhány vigasztaló jelenséget tapasztalunk mi is. A kanadai magyar értelmiség erősen dolgozik a magyar közlélek megteremtésén. Az Egyesült Államok egyik magyar költője már 1920-ban kiadta a jelszót: „Minden magyar honvéd legyen”, bármely sarkán él a nagyvilágnak» S a Kuba szigetén élő magyar munkások hazafias érzéséről, összetartásáról is vannak megható adataink.

— S van már valami hatása a spanyol-egység propagandájának?— érdeklődött Sanyi.

— Van — szólt Don Durangó. — Négy évvel ezelőtt a király nevében két lelkes költő sorra járta Dél-Amerika államait s mindenütt kitörő örömmel fogadták őket s az egység eszméjét. Ma már hispán-amerikai bankok, részvénytársaságok alakulnak s nemsokára fölszállnak a spa-

nyolc-amerikai légiforgalmi társaság első röpülőgépei. Ott tartunk, hogy a spanyolul beszélő népek között szorosabb a kapcsolat, mint a gyarmati függés korában volt. A „Fiesta de la Raza”-t, a faji ünnepet október 12-én az egész világ spanyoljai megülik. Hanem ez a kulturális egység nem úgy pottyant az égből. Gyökerei visszanyúlnak azokba az évszázadokba, amikor Spanyolország volt a műveltség forrása. A tudományok, a művészetek igen sokat köszönnek nekünk, spanyoloknak.

— Erről igazán szeretnék egyetmást hallani — szólt közbe Kasszián — *Inter arma silent Musae*, a háború nem kedvez a művészeteknek. Már pedig a spanyol nép folyton hadakozott.

— Hát ha érdekli önt, elárulhatom, hogy a matematika, a csillagászat, az orvosi tudomány, különösen pedig a hajózás tudományában úttörők a spanyolok!

Sanyi enyelgő szatírával szólt közbe:

— Bizonyára a tengeralattjáró hajót is ők találták föl.

Don Durangó harsogó örömmel bizonykodott:

— Eltalálta, fiatalember! A barcelonai egyetem tudós orvosprofesszora, Ramon Coll y Pujon leírta a kikötőjükben lefolyt izgalmas jelenetet, Narciso Monturiol halhajójának bemutatását. Ha érdekli, utánanézhetsz, fiatalember! A tengerészeti miniszter is beleült a csodahajóba a kapitány mellé. Hosszú ideig voltak a víz alatt s a parton nyüzsgő embertömeg nyugtalanul fészkelődött. Már azt hitték, hogy a halhajó örökre elmerült. A kikötő egyik mólóján állt II. Izabella királynő és miniszterelnöke: O'Donnel is.

Az izgatottság tetőfokra hágott. A szemek a tenger ama pontjára meredtek, ahol Monturiol hajója alábukott. Egyszerre az aggodalom kitörő ujjongássá változott: a halhajó megjelent a víz színén.

— S mikor történt ez?

— Az 1860-i marokkói győzelem idején. S ha tudni akarja ön, enyelgő fiatalember, azt is elárulom, hogy jóval a Watt-féle gőzgép előtt V. Károly már órákon át gyönyörködött Blasco de Garay kapitány vitorlanélküli hajójában. Ennek a hajónak a lapátkerekeit vízgőz hozta mozgásba,

Watt gépei 1780-tól kezdve dolgoznak, Blasco de Garay kísérlete 1543 június 17-én folyt le Barcelonában. Sanyi elszégyellte magát:

— Bocsásson meg Don Durangó! Én örülök, ha tanulhatok öntől.

Don Durangó mély lélegzetet vett s csakúgy peregtek az ajkán az adatok:

— S mit szól a hajószivattyúhoz, amelynek a föltalálásáért Diego Rivero évdíjat kapott?

A barcelonai akadémián állították ki 1839-ben az első fényképet.

Az első világtérképet Kolumbus barátja Joun de la Cosa csinálta. Alfonso de Santa Crúz gömbtérképekkel lepte meg a tudományos világot 1530-ban.

— Erről tudok — vágott közbe Kasszián. — Ugyancsak tőle való Magyarország egyik térképe is a XVI. század közepéről.

A perui spanyol nem zavartatta magát, tovább patogtatta a szavak gépfegyverét;

— A mágneses sarok helyére Pedro de Liria jött rá, A Galilei-féle távcsövet megelőzték a spanyol távcsövek (Rogéte). S mit szól a világhírű spanyol orvosokhoz? Most mosolyogjon, fiatalember! Vesalio 1440 táján már boncolt. Ekkor más országokban még halállal büntették azt az istentelent, aki halottakat mer boncolni. A vérkeringés tana spanyol eredetű. Tudta ön ezt, fiatalember? Ugye, nem is sejtette? Servet Mihály a XVI. század első felében már hirdette, hogy a kék vér a tüdőben tisztul meg s úgy tér vissza mint piros vér az emberi szervezet csodás szivattyújába, a szívbe. Az angolok hetven esztendő múlva rájöttek ugyanerre az igazságra s most nekik tulajdonítják a nagy élettani törvény megállapítását. A himlőoltás is spanyol találmány.

Hát azt tudta-e, hogy Spanyolország használt először puskaporos aknákat bányáiban robbantásra? Nem tudta!

Az első algebrát, igaz, hogy olasz nyelven, spanyol ember adta ki (1494).

Az első könyvnyomtatók spanyol földön mindenféle adó alól mentességet kaptak. A rongyból készült papír a spanyol élelmességet hirdeti (XII. század).

Akar hallani néhány adatot a spanyol természetrajz köréből is?

Aranjuezben rendezik be az első fűvészkertet s Amerika gyógynövényeiről spanyol orvosok írják az első könyvet. Mosolygó ifjú, ön bizonyára hallott Hernandez munkájáról, amely 15 kötetben ismerteti, színes képekkel illusztrálja Nyugat-India állatait s növényeit. Kár, hogy az 1671-i tűzvész megrongálta ezt a gyönyörű művet.

A teremtmények közötti kapcsolatokról („Los anillos intermedios”) a XV. század spanyol orvosa s filozófusa, Sabunda Rajmund írt először könyvet, nem pedig Darwin.

Így állunk, uraim! A spanyol építészet, költészet, zene múltját külön-külön fogom ismertetni...

Előbb azonban legyen szabad megemlítenem, hogy a franciák sokat emlegetett Mongolfier-féle léggömbje is elkészett. Hetvennégy évvel előbb szállt a magasba Guzmán jezsuita léggömbje.

S mit gondolnak, a spanyol matematika és csillagászat milyen mértékben segítette elő a földrajzi felfedezéseket?...

Mialatt Don Durangó Sanyi fejéhez verte a spanyol dicsőség adatait, ki-kinéztem az ablakon.

Az autóbusz vakmerő sebességgel száguldott a hegyi utakon.

Kasszián váratlanul félbeszakította a perui szavait s kimutatott a vidék szakadékos, romantikus szépségeire:

— Közben ezt is figyeljük meg!

Az utat itt is, mint spanyol földön mindenütt, kaktuszok, agávék és áloék szegélyezik.

A völgy ölébe vezető országúton bibliai jelenet tárult elénk. Hosszú sor szamar baktatott szénával s a vidék terményeivel terhelten.

Márton mester abbahagyta portréját: ez volt az ötödik kép, amelyet Don Durangóról rajzolt.

— Miféle szamarak ezek?

Az öreg José Garzia megmagyarázta:

— Spanyol teherhordó szamarak. Vásár van a Curtezubi kerületben, oda mennek.

— Úgylátszik, Spanyolország a szamarak Eldorádója — szóltam.

— Ne tessék lenézni a mi szamarainkat! Sehol a világon nem lát olyan karcsú, magas és fehér színű szamarakat, mint nálunk. Dolgos, szorgalmas állatok, a spanyol kereskedelem nélkülözhetetlen lebonyolítói. Emellett udvariasak, előzékenyek. A városban s az országutakon kitérnek az ember elől s arra is vigyáznak, hogy a hátukra kötött szénaköteggel vagy málhakosarakkal föl ne lökjék a becsületes járókelőket.

Ereno közvetlen közelében bombarobbanás fagyasztotta meg bennem a vért.

Az autóban ülő két leány abbahagyta a szakadatlan csevegést s fölsikoltott.

A sofőr fékezett, az autóbusz odasimult a sziklafalhoz és megállt.

— Mi ez? Bombamerénylet?

— Sokkal rosszabb — nevetett keserűen a sofőr. — Kilyukadt a hátsó bal kerék. Tessék leszállni, egy órán belül rendbejövünk.

Az utasok kimásztak a szűk ülésekből, nagyot nyújtózkodtak s bekucuskáltak a kocsi alá.

A sofőr bement a faluba s két kovácslegényt hozott magával. Az autóbusz tetejéről is lejött három turista. Ezek bementek a vendéglőbe. A többi is követte példájukat.

Kasszián főparancsnok úr azonnal átlátta a helyzet hátrányait s előnyeit.

— Ha már így jártunk, nézzünk körül a vidéken. Fogadni mernék, hogy erről a sziklatetőről látni az Atlanti óceánt.

Ez a kijelentés kassziáni nyelven körülbelül ezt jelentette:

— Halljátok, gyerekek! Másszuk meg ezt a kő-süveget: félóra oda, félóra vissza. Márton, velünk jösz!

— Inkább nem.

Leült s a Zászlónk szeptemberi címlapjához csinált vázlatokat, mert nem szereti, ha miatta késik a lap.

Kasszián és fürge „hollói” nekivágtak a programmon kívüli fárasztó túrának.

Don Durangó az öreg José Garziának a spanyol-amerikai kapcsolatok előnyeit fejtegette s közben a vendéglő felé ballagtak. Márton mester is velük ment.

Míg a sofőr s a két kovácslegény az autóbusz „üzembehelyezés”-én dolgoztak, én naplót írtam.

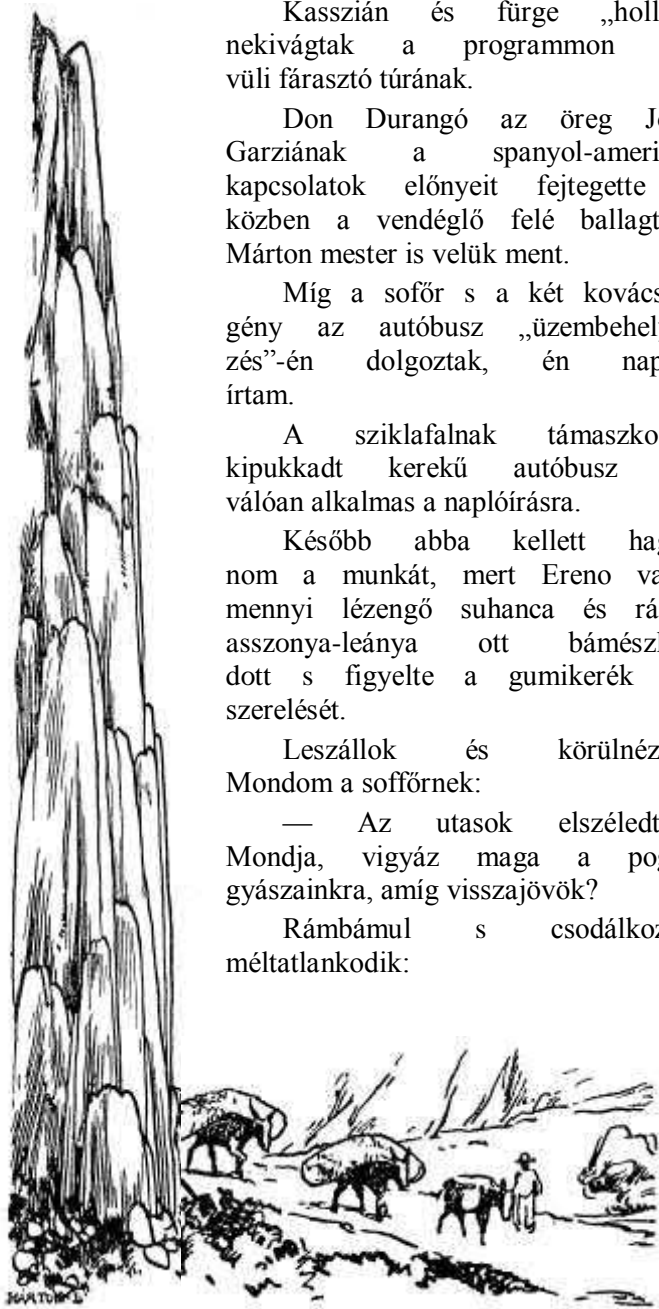
A sziklafalnak támaszkodó, kipukkadt kerekű autóbusz kíválóan alkalmas a naplóírásra.

Később abba kellett hagynom a munkát, mert Ereno valamennyi lézengő suhanca és ráérő asszonya-leánya ott bámészkodott s figyelte a gumikerék át-szerelését.

Leszállok és körülnézek.
Mondom a sofförnek:

— Az utasok elszéledtek.
Mondja, vigyáz maga a pogyászainkra, amíg visszajövök?

Rámbámul s csodálkozva méltatlankodik:

— Minek vigyázni? Csak nem gondolja, hogy ellop-
nak valamit! Nem vagyunk Franciaországban! Nálunk
nem lopnak az emberek.

Ezt bizonyos göggel mondta. Szavaiból kirítt a hagyomá-
nyos ellenszenv a franciákkal szemben.

— Hát akkor: hasta la vista! A viszontlátásra!

.. Az erenői ucca éppen olyan gidres-gödrös, akár-
csak a többi hegyi város uccái.

Mint cosa d'Espanya-t, megcsodáltam az iskola udva-
rán folyó nyári zenetanfolyamot. A diákgyerekek a köves
talajon ültek s düledt szemmel, cipóra dagadt képpel fűj-
ták az élehangú trombitákon a temperamentumos spanyol
dallamokat. Az óriási kotta a falra volt akasztva.

A falu vendéglőjében megtaláltam az autóbusz többi
utasát. Az öreg José Garzia fölkelt asztalától s elém jött:

— Nos, uram, itt megkóstolhatja a jóféle spanyol
vörösbor. Meg is ebédelhet, míg a kereket fölfűjják a
kovácsok.

Bekialtotta a vendéglőst.

Jóképű, méltóságos testtartású spanyol lépett oda
hozzánk. José Garzia bemutatata:

— Vicente Salmanto, borkereskedő! Régi jó baj-
társam! Sok szép órát töltöttünk együtt. Úgy-e, Vicente?

Örülök, hogy alkalmam volt megismerni Vicente
Salmantóban a spanyol kereskedőtípust.

Beszélggettünk a spanyol ipar és kereskedelem mai
helyzetéről.

— Bor, selyem és gyapjú! Ez a mi specialitásunk!
Már a mórok selyme is világhírű volt. Hiszen a köznép öltö-
zete jórészt itthon termelt nyersselyemből készült mindig.
A mi selymünknek Anglia is megnyitja piacait. S ha ér-
dekli, még egy nemzeti büszkeségünkre mutatok rá. Nézze
meg az én szobámat!

Bevezetett egy szűk, de ragyogóan szép szobába.
A falak visszaverték a beszőrönköző napsugarakat s a
színes fény átszötte a szoba levegőjét.

— Ilyet csak a granadai Alhambrában s a sevillai
Alcazarban láthat.

— Mivel burkolta be szobája falait? — kérdeztem.

— Azulej! Ez is a mi büszkeségünk. Finom majolika-

lemezek színesre festve. Az arab díszítőművészet ezeknek az azule jóknak az alkalmazásával pazar színhatásokat ért el. Az én azulejómat egy barcelonai gyár szállította.

— Gyönyörű!

— Nemcsak szép, hanem praktikus is a mi majolikánk.

— Praktikus? Bizonyára tartós és nem kell minden évben szobafestőt hívni.

— Az azulejo visszaveri a nap forró sugarait, a falak nem melegednek át s így a szoba hűvös marad. Ez e mi égőtestű országunkban nem utolsó szempont.

Elbeszélgettünk a spanyol gyapjúról, a vasgyártás föllendüléséről, a tengeri kereskedelemről, a spanyol föld fekete vérérol, a tüzes borrhól, amit meg is kóstoltunk.

A spanyol vendégszeretet jókedvű és marasztaló bőségéből a sofőr rántott ki bennünket:

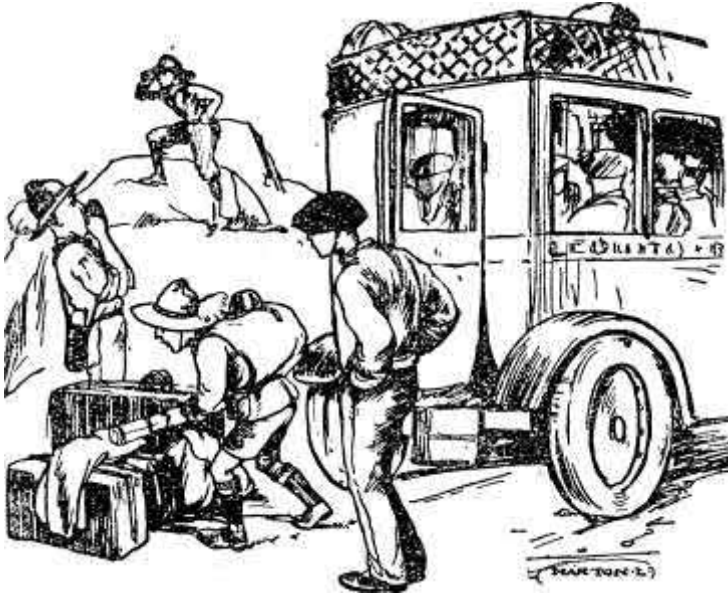
— Az autóbusz készen áll, uraim, beszállni!

Elbúcsúztunk Vicente Salmantótól s visszatértünk az országútra.

Kasszián főparancsnok úrék nem voltak ott.

A rémülettől torkunkon akadt a szó. Márton mester ide-odaszaladgált s kereste a „Hollók”-at.

A sofőr nem akart tovább várni.

Don Durangó fölmászott egy sziklakilátóra s onnét harsogott le a völgybe. Senki se felelt neki.

A csapat eltűnt.

Kiraktuk az autóbusból a hátizsákokat s Márton mester koffereit.

Csak holnap mehetünk tovább.

VI. FEJEZET.

A cserkész, ahol tud, segít!

Most elmondom, mi történt a Hollókkal.

Kasszián főparancsnok nekivágott az Ereno fölött magasodó sziklahátnak.

Sanyi izzadt homlokkal nyomon követte; Ferkó, Gyuszi, Dezső egy kissé elmaradtak. Pista volt a hátvéd.

A szakadozott „rajvonal” északkeleti irányban egy keskeny hegyi ösvényt talált.

— Úgy látszik, ez az út visz a hegyre — szólott Kasszián és befúrta magát a vörös sziklák fala közé.

Csakhamar eltűnt a szemük elől Ereno. Pista mindig vitt magával színes krétát; most is jeleket rajzolt a szikla-út elágazásainál a kőfalakra.

— Ezen a nyomon visszatalálunk — szólott.

Csodálatos vidék tárult a szemük elé, mikor a szűk sikátor véget ért s kijutottak egy szikla-platóra.

Mintha az eget ostromló óceán hirtelen megkövesedett volna: a kavargó örvények, a tajtékzó hullámok, a vihar-szántotta ideges víz-sivatag megmerevedett fantasztikus csodái nyúltak el a látóhatárig.

Gyökeret vert a fiúk lába. Levett kalappal, a döbberet áhítatával álltak ott Isten egyik legszebb dómjának az erkélyén.

— A természet Isten temploma, — szólott Kasszián — sziklahegyek az oszlopai, az ég a boltozata s a viharok orgonája bújja benne a fenség himnuszát.

A csend mélységeiből sajtóságos hangok bontakoztak ki. Először halkán, majd percről-percre erősebben sírt, csikorgott, kongott valami nyugtalanító hangzavar.

— Mi lehet ez? — szólott Dezső és előrefigyelt a hangok irányában. — S mindig közelebből hallani.

Kasszián szó nélkül elindult, a többi utána.

— Legjobb lesz megtapasztalni — adott hangot Ferkó a cserkészbölcsségnek.

A kongó, sikongó, hosszan bűgő hang fülsiketítő erővel töltötte be a kőfolyosók, völgyek, sziklarepedések labirintusát.

Sanyi szellemeskedett s Heine szavait idézte:

— Dante poklának a zongorakivonata.

Nem kellett sokáig találgatniuk a hangok eredetét.

Egy *carro*, vagyis hegyi szekér kapaszkodott föl a meredek úton. Ennek a csikorgását fokozta pokoli zsvajjjá a sokszoros visszhang.

— Valódi *carro*! — ujjongott Ferkó, a csapat műszaki referense. — Nézzük meg közelebbről! Ez ennek a vidéknek a közlekedési csodája.

Kasszián nagyot nevetett:

— Zádori bátyánk ezt a hangot harangzúgásnak minősítette, mikor erre járt. Hát lássuk csak azt a carrót!

Lesiettek a keskeny útra és megállították a kocsit.

Az öreg baszk pásztor rákiáltott az ökrökre: Csó, csó; mire azok leeresztették nagy fejüket s egykedvűen várták a további nógatást.

— Mondja csak uram, melyik szikláról láthatnánk meg az Atlanti óceánt? — kérdezte Kasszián.

Míg az öreg „úr” (a spanyol mindig *senyor*, ha koldus is) bőbeszédű magyarázatot adott, a többiek szemügyre vették a kocsit.

— Nézzétek! — lelkesedett Ferkó. — Fából van csinálva. Nincs benne vasszög, sem abroncs vagy kapocs. Valóságos mestermű!

— Valószínűleg Hannibál korában csinálták. Akkor lehetett ilyen fokon a kocsipar — gúnyolódott Gyuszi.

Ferkó folytatta:

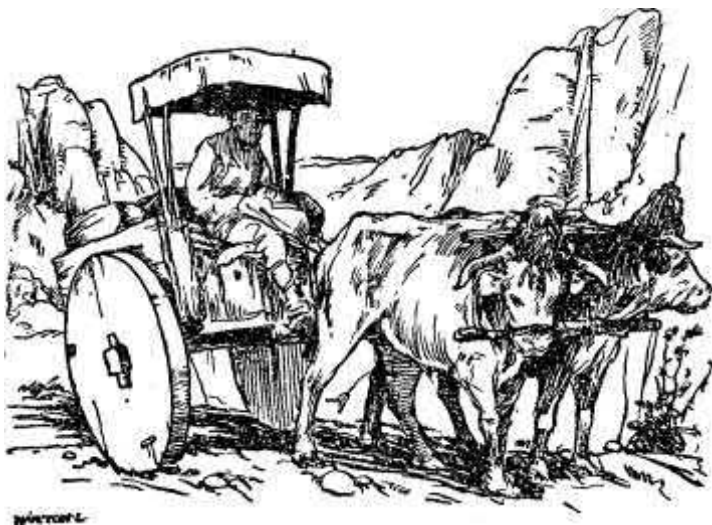
— A kerekek küllő nélküli hatalmas fatányérok. A fatányér közepén négyszögű nyílás, ebbe van beleszorítva a tengely — s ez a kerekkel együtt forog.

— Ezért ad a *carro* ilyen hátborzongató hangot! — szólt Sanyi. — Én azt hiszem, ez a csikorgás pótolja a csengőt. Azt jelenti: térj ki!

Ferkó nem vette tudomásul a közbeszólást, tovább vizsgálódott:

— A tengelyre van rászelve a négyszögű kocsiülés s a „láda”: ide rakják a teherszállítmányt. Lám, még ernyő is van a kocsis feje fölött.

Szembejött velük egy másik kocsi. Ezt nem ökrök húzták, hanem kilenc öszvér; s nem egymás mellé, hanem egymás mögé fogva.

Ferkó mint kocsiszakértő ezt is megvizsgálta.

— Tudjátok-e, hogy rendszeren három lovat fognak ilyen „díszkocsi” elé, s e három lovat egy szamar vezeti? A kocsis meg alszik az ernyő alatt.

Tovább mentek. A carro zaját ismét elnyelte a csend.

Mielőtt följutottak volna a kilátóra, ahová az öreg baszk irányította őket, tompa puffanás döngése remegtette meg a levegőt. Néhány éles csattanást is hallottak.

Majd kétségbeesett jajveszékélés hasította át a levegőt.

A fiúk szíve a torkukban lüktetett.

— Valami baj van! Előre! — adta ki a jelszót Kaszsián parancsnok.

A cserkésznek nemcsak a törvényében, hanem a vérében is benne van a segítség ösztöne.

Szó nélkül viharzottak alá a szűk völgykatlanba, ahonnan a kiabálás hallatszott.

Ferkó megbotlott, hármát bukfencezett, de aztán talpraugrott és rohant a többi után.

Dezső óvatosan szorította keblére a mentőtáskát, amelyet sohasem tett le.

— Milyen jó, hogy nálam van! — gondolta és átvette magát egy sziklaakadályon.

Siralmas látvány tárult eléjük a völgykatlan fenekén.

A meredek sziklafal oldalát meglazította az eső s a szél észrevétlen bomlasztó munkája és hatalmas kötömeg zuhant alá. Kisebb-nagyobb szikladarabok zápora követte az aláhengeredő húszmázsás kőmonstrumot.

Egy hegyipásztor futkosott föl-alá a völgyben s mikor meglátta a feléje rohanó fiúkat, emberfölötti hangon üvöltötte:

— A fiam! A fiam!

Megragadta Kasszián karját és maga után vonta őt.

A kötörmelék között feküdt egy tíz-tizenkét éves fiú, féltestét eltakarta egy nagy szikladarab.

Sáppadt, vértelen arcát eltorzította a szenvedés. Egy pillanatra fölnyitotta a szemét, nyögött, majd ismét elnyomta fájdalmát az ájulás önkívülete.

Kasszián átlátta a helyzetet s intézkedett:

— A szikla nem fekszik egész súlyával a fiún: óvatosan oldalt hengerítjük. Vigyázat! Indulj!

Tizenkét izmos kar kapaszkodott a sziklatömb szélébe s a hatalmas kődarab tovagurult a lejtőn.

Dezső lázban volt. Izgatott örömmel konstataulta:

— Micsoda szerencse! A szikla erősen homorú volt: mintha kő vályú borult volna a fiúra. Lássuk csak!

Kigombolta a fiú ruháját s gondosan megvizsgálta.

A hegyipásztor reszketve térdelt a földön és siránkozó hangon mondogatta:

— Szűz Anya, segíts!

Kasszián főparancsnok rászólt:

— Uram, most ne veszítse el a fejét: szerezzon valahol vizet.

— Víz van itt a szomszéd völgyben, a tanya mellett. Jaj Istenem!

Elrohant. Gyuszi vele ment. Tíz perc múlva egy vödör vízzel tértek vissza.

Ezalatt Dezső megállapította, hogy a fiú alsó jobb lábszárán úgynevezett fedett csonttörést szenvedett, a mellén s a vállán van néhány zúzott seb.

Az elsősegélynyújtás munkája úgy ment, mint a karika-» csapás. A főparancsnok s az öt fiú hangtalan buzgalommal dolgozott.

A sebeket^ kimosták, a fiú fejére vizes borogatást

raktak.

Kasszián kettétörte a pásztor botját s cserkész-késével síneket faragott.

Ferkó már készen tartotta a nyakkendőket, hogy a sínek belső felületét kipárnázza.

Gyuszi a hegyipásztorral visszasietett a tanyára s hoztak egy saroglyát.

Mialatt távol voltak, Dezső és Ferkó óvatosan egyenesre húzták a sérült lábszárát és sínek közé szorították.

Zsebkendőkkel három helyen átkötötték a síneket.

A fiút ráfektették a saroglyára és lassan, gyengéd óvatossággal vitték a pászortanya felé, ahonnét rémült arcú asszonyok, gyerekek siettek a szerencsétlenség helyére.

A fiú anyja elájult az ijedtségtől. Alig tudták eszméletre hozni.

Kasszián igyekezett megnyugtatni a fiú hozzátartozóit:

— Nincs nagy baj! Egy pár hét alatt olyan egészséges lesz, mint a makk! Persze azonnal Bilbaóba kell szállítani, mert a cserkészek elsősegélye nem pótolhatja az orvosi kezelést.

— Igazán életben marad? — kérdezte a pásztor. — Mondja uram igaz lelkére: nem hal meg a fiam?

— Nyugodt lehet. Van Erenónak telefonösszeköttetése Bilbaóval?

Egy nyurga legény levette a kalapját és készségesen szólt:

— A postáról lehet telefonálni.

— Akkor csináljanak puha fekvőhelyet a saroglyán a betegnek és vigyék be Erenóba. A postamester telefonon kérjen mentőkocsit a bilbaói kórháztól.

— Igenis, uram!

Az anya a rémület tétlenségéből a másik végletbe esett. Vánkosokat rakott a saroglyára, ráfektette fiát, jöttment a házban s élelmiszert csomagolt.

— Én is megyek vele! El nem hagyom a fiamat!

Az apa hálásan szorongatta Kasszián és a fiúk kezét:

— Köszönöm, uraim, nagyon köszönöm! Hogy háláljam meg ezt önöknek?

— Ez kötelességünk — szólt Kasszián. — A cserkész a jó Isten lovagja: azért van a világon, hogy sebet gyógyítson, könnyeket letörüljön, másokon segítsen.

— Mindennap imádkozni fogunk önökért. A Szent Szűz áldja meg!

A Szent Szűz: La Virgen, a spanyol nép rajongva szeretett ideálja: a vallásos áhítat számtalan jelével veszik körül alakját.

A sebesült fiú visszanyerte eszméletét. Csodálkozva nézett körül s nyöszörögni kezdett.

Két vállas legény fölemelte a saroglyát s megindult vele a hegyi úton Ereno felé.

— Mi is mehetnénk vissza — szólt Dezső.

Kasszián megnézte az óráját:

— A mi autóbuszunk már valahol Arteaga táján robbog.

Egy öreg pásztor lépett hozzájuk:

— Engedjék meg, uraim, hogy meginvitáljam önöket

szerény kunyhóba. Engedelmmükkel Don Amadeo a nevem és szomszédja vagyok a szerencsétlen Don Franciscónak.

Sanyi tanácstalanul nézett a főparancsnokra:

— De hát mi lesz velünk? Hátizsákjaink az autóbuszson vannak!

— Megkapják Bilbaóban az állomáson. Nem vész el itt semmi. Ha már elkéstek, úgyis mindegy. Csak holnap reggel mehetnek tovább.

Kasszián némi gondolkodás után így szólt:

— Remélem, volt annyi esze a szerkesztőnek, hogy leszedte a csomagjainkat az autóbusról. Don Amadeo, leülünk önnél egy percre.

Sziklára tapasztott fecskéfészekhez hasonlított Don Amadeo háza. Ezt is, mint a többi hegyi pásztorházat, agyagpalához hasonló kőlapok fedték. A lapos háztetőn mázsányi kövek voltak. Ezek védték tetőzetét a hegyi viharok tépő és szaggató ereje ellen.

A völgynek ez a része üde zöld rétté szélesedett: egyike volt azoknak a helyeknek, ahol a hegyi nép meg lehetős jólétben él.

A völgy háttérében bővizű forrás fakad s ennek a vize végigkígyózik a mezőn.

Őszvérek, szamarak, juhok és ökrök kalandoznak a sziklák közé ékelt legelőn.

A pásztorok egy darabig velük mentek s megcsodálták árvalányhajas kalapjukat, barna ingükön mosolygó nemzetiszínű „Hungária-jelvényüket” hanem aztán elmara doztak s mentek a dolguk után.

Don Amadeo családja valódi spanyol vendégszeretettel fogadta Kassziánékat.

A spanyol vendégszeretet nagyon hasonlít a magyarhoz s így megvan az alap a gyors barátkozásra.

Beáta asszony sajtot, túrót, tejet és gyümölcsöt rakott az asztalra s kínálni kezdett.

Sanyi odasúgta Kasszián főparancsnoknak:

— Úgy olvastam, hogy nem illik elfogadni a kínálást. Szabadkoztak, húzódoztak. Don Amadeo indulatosan kifakadt:

— Úgy látszik, megvetik a mi egyszerű asztalunkat.

Kasszián, az egyeneslelkűség megtestesítője így szólt:

— Bocsásson meg, Don Amadeo, mi úgy tudjuk, hogy nem illik elfogadni a spanyol kínálgatást.

— Ezt is a franciák meg a németek találták ki rólunk.

— Akkor rendben van! — szólt Gyuszi örömmel s bicskájával lekanyarított a sajtból egy nagy darabot.

Beáta asszony boldogan nézte a jóízű falatozást.

— Méghogy mi nem szívesen adjuk a vendégnek, amink van — dörmögött tovább a házigazda. Tessék csak abból az árpakenyérből! Nálunk persze csak ilyen terem.

Közben előkerült a család két gyermeke, a tizenötéves Pedro s az idősebb Juon.

A házigazda eldicsekedett velük:

— Juon a gazdasághoz ért, Pedro meg iskolákat végez Bilbaóban. Most vakációzik idehaza.

Kasszián vállonfögte a barnaképű, feketeszemű diákot s megkérdezte tőle:

— Hát öcsém, tudod-e, hol van Magyarország?

Pedró kihúzta magát és ragyogó arccal felelt:

— Hogyne tudnám! Olvastam róla. Magyarország a Duna folyam partján fekszik, határai a Kárpátok, tengeri kikötője Fiume. Nincs is több tengere, csak ez az egy kikötő. Északi és délkeleti hegyeiben igen sok az arany, a szén, és só. Gyógyvizei értékesek.

A hat magyar cserkész felállt s vigyázz-állásban némán hallgatta a spanyol diák szavait.

Ferkó szemében megjelent a fájdalom gyémántja, egy meleg könnycsepp. Lehajtották a fejüket.

A Pireneusok déli lejtőjén a spanyol sziklák kőgöröngyei között egy idegen ajk beszél Magyarországról, amelynek a határai a Kárpátok s amelynek tengere van.

Pedro szavai mint kövek zuhantak a hat magyar cserkész szívére.

Kasszián megölelte és homlokon csókolta a kis spanyolt. Ez pedig csodálkozva nézett a szomorú magyar szemekbe. Majd Ferkóhoz fordult:

— Hát te mért sírsz? Megbántottalak?

— Ó nem! Te jobban tudod a magyar földrajzot

mint akárhányan odahaza. Áldjon meg az Isten érte. El ne felejtse, amit Magyarországról tudsz!

— Nem felejtsem el soha.

Juon megmutatta vendégeinek a kis hegyi tanyát s a pásztorember kincseit, az állatokat.

— Ügy látom, a spanyolok jobban szeretik a szamarat,

mint a lovat — szólt Kasszián.

Juon legyintett:

— A ló nem ér annyit, mint a szamar. A mi igazi értékeink mégis csak az öszvérek. Mire használnánk mink ebben a körenetegben a kényes lovat? Nézze meg, uram, az öszvért! Könnyen tűr hideget, meleget, emellett csupa igénytelenség és csupa türelem. Ha hosszú utat tesz a spanyol, csak öszvért fog a kocsija elé; és pedig nemcsak a paraszt jár öszvérfogaton, hanem a grandok s a kerületi főnökök is.

Sanyi közbeszólt:

— A spanyol karlista-háború leírásában olvastam, hogy az ágyúkat is öszvérekre bízták.

— Természetesen! — lelkesedett tovább Juon. — A spanyol hegyi tüzérség szétszedhető ágyúkat használ. Az ágyú alkotórészeit öszvérek hátára szerelik. S ha állásba megy a tüzérség, összesrófolják az ágyú darabjait.

— San Sebastianban láttunk fölcifrázott szamarakat s díszbe öltöztetett öszvéreket is — jegyezte meg Dezső. Juon jóízűt nevetett:

— Igen, cigányaink nagy mesterek a nyírásban. Valósággal díszpéldányokat faragnak öszvéreinkből, és szamaraink hátán kacskaringós mintákat nyírnak ki. Ha érdeklí önöket, megnézhetik a számárnyírást. Amott a sziklaháton dolgoznak a cigányok.

Kasszián fölfigyelt:

— Spanyol hegyi cigányok? Azt hittem, hogy már kipusztultak.

— Hiszen nincs nagy becsületük, de azért maradt egy pár család ezen a vidéken is. A Csüggő-barlangban laknak.

Fölkapaszkodtak a sziklahátra. Egész raj cigány sür-
gölődött a szamarak körül.

A rajkók körülvisongták a „Hollók”-at, táncoltak, ugráltak. A nagy hangzavarból csak ennyit lehetett ki-
venni:

— Perro chico! Perro chico!

Ez annyit jelent, hogy egy tíz centimosért akár a fejük tetején is eljárák a legkomplikáltabb cigánytáncot.

A fiúk érdeklődve nézték a cigányok munkáját. A szá-
márnak csak a felső testét nyírták le: „derékon alul” s a
lábakon meghagyták a bozontos szőrt.

Az egyik számár hátán címert nyírtak ki, a másikon
egy tekergő kígyót, a harmadikon görbe betűket, a gazda
nevét.

Juon kedvtelve nézegette kedvenceit, majd Kasszián-
hoz fordult:

— Nincs is szebb dolog, mint a vörös selyemhálóval
letakart, rojtokkal teleagatott öszvér! Az ember befog
kilenc öszvért s fölöltözik hajcsár-ruhájába: a fején széles-
karimájú sombrero, a derekán kék öv, a vállán kackiás
manta; térdnadrág és lábszárvédő! Ez a mi nemzeti öltö-

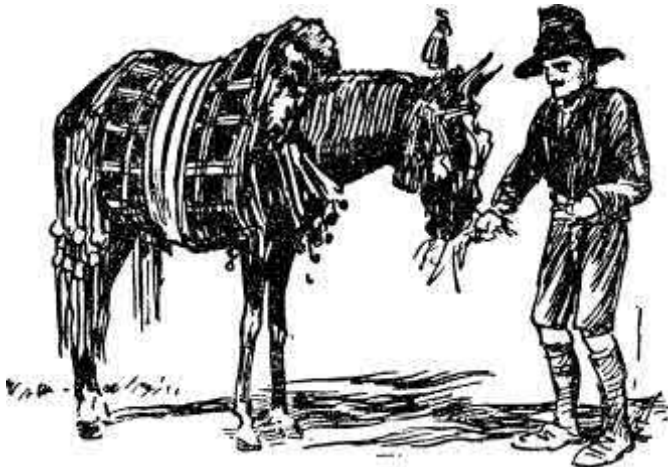
nyünk. Tátva marad az angolok szája, ha végigvonulunk a san-sebastiani országúton.

S megsimogatta az állatokat: Csó, Pelerina! Csó, Graziosa! Csó, Provinciala!

Odament hozzájuk egy vén cigányasszony. Ferkó ijedten ugrott félre:

— Jaj, Hannibál nagymamája!

— Nos, mit akarsz, vén Rinnalda? — kiáltott feléje Juon.

A vénasszony ravasz alázatossággal sápitezett:

— Jósolni akarok a szép uraknak. Megmondom a jövőndőt, csak a tenyerét adja méltóságos uram, csak a tenyerét, tegyen bele szegény Rinnalda számára egy pénzdarabkát, egy perro grande-t.

Kasszián főparancsnok kézzel-lábbal tiltakozott a jövőbepillantás ellen:

— Örülök, ha a jelennel tisztába tudok jönni, elég bajom lesz a holnappal, ha majd beköszönt.

A fiúk Dezsőt tolták előtérbe:

— Ennek jósoljon, nagymama!

Dezső hiába kapálózott, a cigányasszony megfogta

a tenyerét. Gyuszi belenyomott egy perro grande-t, vagyis egy tízcentimost, mire a vénasszony titokzatos szavakat mormogott. Úgy pergett a nyelve, mint a gépfegyver. Leguggolt, fejét letakarta piszkos kendőjével, majd ismét fölállt s öreges táncot lejtett. Aztán kijelentette, hogy a méltóságos fiatalúr, az ifjú grand szerencsés lesz, ha még egy tízcentimost tesz a tenyerére.

— És ha nem teszek pénzt a tenyerébe, nem leszek boldog?

— Nem látom, méltóságos úr! A pénz karikáján belül lát az én szemem. Egy szemmel nem látom a titkot: két pénz kell hozzá.

Gyuszi megreszkírozta a második perro grande-t is, mert szeretett volna Dezső jövőjébe látni.

A cigányasszony jósolt:

— Látok hosszú asztalt, mellette fényes uraságokat. A méltóságos fiatalúr beszélne, de megbénul a nyelve, a többi uraság haragszik...

— Elég! — kiáltott Dezső és kitépte kezét a cigányasszony tenyerei közül. — Ez a vénasszony az érettségit látja. Nem akarom tudni a jövőt.

A fiúk jót mulattak Dezsőn s elindultak Juonnal együtt vissza a tanyára. Kasszián megkérdezte a spanyolt:

— Sok cigány van Spanyolországban?

— Lehet vagy negyven-negyvenkétezer, persze beleszámítva a muzsikus cigányokat is, akiknek egy része bevándorló. Északról jöttek.

— Lehet, hogy éppen tőlünk — szölt Kasszián. — Kedves történetet olvastam egy madridi cigánybandáról. A világháború Párizsban találta őket. A franciák kikergették, mint magyar cigányokat s akkor vándoroltak Madridba s ott kaptak is alkalmazást a Hotel Palace-ban. Egy alkalommal a Marseillaise-t kellett volna játszani, de megakadt kezükben a húr. Nem bírták végigjátszani azt az indulót, amelynek ütemére a magyarok ellenségei masíroznak. Elbocsátották a cigánybandát. S a spanyol király tudomást szerzett az esetről. Visszavonatta az elbocsátást s azóta is a Rákóczi-indulót játsszák a Palace szálló nagytermében.

— Nagyszerű! — lelkesedett Ferkó. Juon közbeszólt:

— A cigányok azt hiszik, hogy ők Spanyolország őslakói. Isten az ő számukra teremtette Andalúziát, mert ott nem kell dolgozni. A jó Isten mindenkinek kijelölte a maga helyét a föld színén: a cigányé a tétlenség, a heverés, a szórakozás, a muzsika, a felejtés országa. Ha lesz

alkalmuk, nézzék meg az Albaieinon levő cigánybarlango-

kat. Ott még a kultúrától meg nem rontott ősi életüket élik a cigányok. De ajánlom, hogy revolvert is vigyenek magukkal.

A nap rohamosan közeledett a látóhatár felé. Kasszián észbekapott:

— Siessünk, mert ránkesteledik. A szerkesztő azóta a haját tépi.

— Pedig ma este kakasviadal lesz a szomszédos majorban. Ritka látványosság! Ajánlom, nézzék meg! — szólt Juon.

— Undorodom az állatkínzástól — fakadt ki Kaszsián! Különb is a cserkész fogadalmat tesz, hogy szereti és kíméli az állatokat.

Visszamentek Juonék házába. Búcsút vettek Beáta asszonytól, Don Amadeótól s a melegszerű Pedrótól.

— Én elkísérlek benneteket, — szólt Pedro — megmutatom a rövidebb utat.

* *
*

Az országút mellett egy lelegelt réten heverték az expedíció hátizsákjai, sátorlapjai és kofferei.

Márton mester úgy ült a legnagyobb koffer tetején, mint Marius Karthágó romjain. A térdén rajztömb, kezében fekete szén.

Szénrajzokba öntötte szíve összes aggodalmait, agya fantasztikus rémképeit.

Ma is mutogatja, mi minden történhetett volna a „Hollók”-kal azon a rettenetes napon, amikor oktanul szárnyra keltek és céltalan kalandokba bocsátkoztak, ahelyett, hogy beültek volna velünk Vicente Salmanto vendéglőjébe.

Márton rajzbaöntött aggodalmai megtekinthetők nála bármely napon délután kettőtől háromig, ha otthon van. (De úgy sincs otthon!)

Én Vicente Salmanto egyik szolgájának a kíséretében haj tó vadászatra mentem: hátha sikerül föl kutatni a „Hollók”-at.

Nem sikerült. Ellenben ők jöttek megkeresni engem, mikor Mártontól értesültek vállalkozásomról.

Minek részletezzem? Cserkészsípok sikongását, falrengető „huj, huj hajrá”-kiáltásokat és sioux-indián-üvöltéseket hosszú sorát engedték szét a szellő szárnyán a szélrózsa minden irányába.

Végre megtaláltuk egymást.

Becipeltük a poggyászt Vicente Salmanto vendéglőjébe, megettük a jól megérdemelt vacsorát, kicseréltük élményeinket s lefeküdtünk.

Márton még álmában is megjegyzéseket tett. A levegőbe bökött az öklével s mérgesen kifakadt:

— Aztán én cipelhettem volna az ő hátizsákjaikat is...

VII. FEJEZET.

„Hercegi” kocsikázás Bilbao uccáin.

Másnap reggel kihurcolkodtunk az országútra. Keresztbe raktuk a hátizsákokat az úton s mi is fölálltunk.

Az autóbusz megállt, a sofőr kiugrott:

Mi baj?

— Semmi baj, csak föl akarunk szállni. Tegnap itt rekedtünk, tisztelt kollégája itt hagyott.

Betelepedtünk a kocsiba.

Félelmetes gyorsasággal száguldottunk végig Arteagán Curtezubin s berobogtunk Bilbaóba, a nagyhírű spanyol kikötővárosba.

A keskeny uccák zeg-zugos útvesztőin át siklott a nagytestű autó. Mikor megállt, körülvett bennünket a ráérő emberek kíváncsisága.

Bilbao nagy város, a modern kereskedelem egyik ütőere torkollik ide, mégis ráérnek az emberek egy-egy ideérkező utas megcsodálására.

A spanyol nem siet.

Most is oda csoportosultak körénk s találgatták, kik vagyunk, miért jöttünk, mit akarunk.

Hosszú ideig vártunk, amíg egy előrsnek ajánlkozó hordár fölkutatta leendő szállásunkat, a Hotel Escalza-t.

A Pl. de Arriaga a Rio Nervion partján képviseli a tágasságot és a levegőt. Egyébként Bilbao a szűk uccák városa.

Előørsünk, senyor José, a vén hordár, nem mulasztotta el fölhívni figyelmünket a négyszögű színházépületre, a tömör, szélestestű hídra, amely a hegyi várost a modernebb északi várossal összeköti, s a Paseo Arenal poros, fáradt bokraira és fáira.

Aztán nekivágtunk a városnak.

A Hotel Escalsa nem valami nagy bizalmat ébresztett bennünk. A piszkos ucca magasbatörő épületei elfogják a napfényt s megszorítják a levegőt.

Mialatt a szűk folyosók labirintusában kerestük leendő otthonunkat, Sanyi nagy búsan fölsóhajtott:

— A mi szállodánk királyi paloták ehhez képest!

Kasszián főparancsnok úr az istenáldotta optimizmus derűjével és fürgeségével ledobta kövér hátizsákját s így szólt:

—Párizsban a gyarmati színes katonák kaszárnyájában kaptunk szállást: ha ott jól éreztük magunkat, akkor itt se panaszkodj!

Ferkó, a kassziáni optimizmus neveltje, közbevágot:

— Mit akarsz Spanyolországban? En azt olvastam, hogy európai színvonalú szállodák csak Madridban vannak, no meg Barcelonában, Sevilleben.

— Meg San Sebastiánban — szólt közbe Dezső. — Egyébként ne panaszkodjunk, mert a mi hotelünkre is ki van írva, hogy: elsőosztályú. „Hotel de primera clase!”

Ebben aztán mindenki megnyugodott. A látszat a fontos! Spanyolország a címek és szép, imponáló jelzők hazája. A lényeg a minősítés pótolja. Hogy ez így van, volt alkalmunk tapasztalni még aznap.

Szüli, udvarra nyíló szobában lakom. Ez a szoba nem valami barátságos.

A szűk udvar túlsó felén — alig három méternyire ablakomtól — rozsdás erkélyek nyúlnak ki a szomszédház falából. Az erkélyeken maszatos, trombitatorkú csecsemők s apró gyerekek visítoznak, hancúroznak. Anyjuk rikácsoló hangon csitítja őket s közben kiteretgeti az erkély rácsára a frissen mosott ruhát.

Becsuktam az ablakot, megmosakodtam s bezörgettem Kasszián szobájába.

Kasszián már az uccán várta kis csapatát. Mikor lebotorkáltam a sötét lépcsőn, rám szólt:

— Siessünk, mert az idő pénz! Naponkint legalább húsz pezeta spanyol pénzben kifejezve.

— Hol van Márton? — kérdeztem.

— Most rakodik át egyik kofferből a másikba. Majd utánunk jön. Indulás utánam, előre!

A színház (Teatro de Arriaga) előtt Márton utolért bennünket. Sanyi a fogai közt megjegyezte:

— A mester elég gyorsan revideálta jegyzéke alapján kofereit, plédjeit, rajztömbjeit és ceruzáit.

Alig van nagyobb élvezet, mint egy idegen világ panorámáját nyitott szemmel és nyitott szívvel nézni s keresni a hullámzó forgatag mögött a város, az ország, a nép lelkét.

Fenkölt hangulatban ácsorogtunk a pompás kirakatok előtt, de csakhamar megzavart bennünket a spanyol kíváncsiság.

Egész sereg uccai suhanc tódult utánunk, körülvett a járókelők tömege. A naiv báméskodás közvetlenségével vizsgálták Hungária-jelvényünket, árvalányhajas cserkészkalapunkat s lobogó körgalérunkat. A lányok s asszonyok harsány kacagással honorálták minden mozdulatunkat.

— Ezek azt hiszik, hogy komédiások vagyunk — méltatlankodott Dezső.

Egy fiatalember lépett hozzánk s cserkészmódra tiszteleggett:

— Üdvözöllek, testvérek! Engedjétek meg, hogy följánljam szolgálataimat. Én is cserkész vagyok.

Majd a körülállókhoz fordult:

— Menjenek a dolguk után! Ezek magyar cserkészek! S vitt magával a hídon át az újvárosba.

Ismét alkalmunk volt érezni a cserkész-szolidaritás testvéri melegségét, amely eddig is megkönnyítette és megszépítette utunkat. Angliában, Franciaországban minden alkalommal akadt egy-két cserkész, aki hozzánk csatlakozott és segítségünkre volt.

Anton de Sestao (így hívták a spanyol cserkészt) megkérdezte, meddig maradunk, mi a programmunk.

Elvitt a főpostára. Táviratoztunk a Barcelonában táborozó magyar cserkészek parancsnokának, Molnár Frigyesnek, hogy készítse elő barcelonai utunkat s várjon az állomáson.

Aztán megnéztük Bilbao nevezetességeit.

— Mindig azt hittem — szólott Kasszián úr, — hogy Bilbaonak tengeri kikötője van.

— Nem tévedett, parancsnok úr, — szólott Anton. — Bilbao a Biscayai-öböl legjelentősebb kereskedő városa. A Nervion elég széles, a tenger még tágítja is a torkolatát: 4000 tonnás hajók is föl tudnak jönni a város kikötőjébe. A város vidéke nagyon szép; a hegyek zöld koszorúja övezi, amely lenyúlik a tizenkét kilométernyire lévő óceánig.

— Régi város, úgy-e?

— Elég régi. Ezerháromszázban vetette meg az alapjait Biscaya ura, Diegó Lopez de Haro. Azóta mindig nagy volt a szerepe: most 93.500 lakosa van. Némelyek a Paseo del Arenal parkját tartják Bilbao legszebb részének: én mutatok nektek szebbet is.

Elvitt az új hatalmas sugárutak tengelyébe, a gyönyörű Plaza de Lopez de Haró-ra. Útközben megmutatta

a nagy városalapító bronzszobrát. Benlliure remekművét, amely szembenéz az északi pályaudvarral. S megmutatta Bilbao legszelesebb uccáját, amelyet a kegyelet szintén a város alapítójáról nevezett el Haró-körútnak.

Útbaejtették a város büszkeségét, a „Palacio de la Diputacion Provincial”-t, a spanyol barokk stíl egyik legszebb alkotását. A nagy palota termei vetekednek műérték tekintetében bármely királyi palota termeivel. A spanyol ízlés, alkotótehetség, a spanyol művészet rálehelte lelkét az épület minden oszlopára és minden díszítésére.

Haró köröndje a most épülő új város központja lesz. Az uccák geometriája itt már szabályos, nem olyan, mint az óvárosban.

A pompás villák, hotelok, bérpaloták, magánházak szinte a földből nőnek ki a fejlődés géniuszának egyetlen intésére.

Az uccákon még fű nő, de a házakat átölelő kerteket már virágágyakra parcellázta a legmodernebb kertművészet.

Ügylátszik, Bilbao világváros szeretne lenni. Elragadja a kereskedelmi láz, amely a meggazdagodáshoz vezet.

Megcsodáltuk a „Jardin Publico” mesterséges tavait és szabályos fasorait, bokor-gruppjait.

— Most pedig menjünk föl a *Begonya* tetejére, onnét gyönyörű kilátás nyílik. Bilbao s a Nervion völgye csodás panorámát nyújt.

— Hát csak menjetek hegyet mászni, én haza megyek a hotelba — szóltam. Ha az ember fáradt, szívesebben nézi a hegyet alulról.

— A *Plaza Circular-ig* együtt megyünk. Meg fogja bánni, ha nem jön! — Szólt Anton de Sestao.

Az Amezaga-körúton az egyik hotel kapuján egy nagy hintó gördült elénk, A díszkocsi valamikor ragyoghatott, most eléggé kopottnak látszott. A domború kocsiajtókon festett címer, a bakon libériás kocsis és méltóságos testtartása szolgálta.

A kocsi megáll. Kilép a kapun egy gyűrött kabátú utas hatalmas kofferral. A szolgálta s a kocsis széles kalaplengéssel,

mély bókkal üdvözlik a (bizonyára előkelő) urat s alázatosan várják parancsait.

— Álljunk meg! — szóltam. — Itt alkalmunk van látni Valami spanyol herceget vagy grófot.

Anton nevetett:

— Téved. Ez a „herceg” valószínűleg gyapjúkereskedő vagy — mondjuk — kishivatalnok valamelyik üzemnél. A spanyol megkívánja az előkelőség látszatát. Ez a dísz-bárka közönséges bérkocsi: belül meglehetősen kopott és feslett. A kocsis és a szolga libériája, a sok alázatos hajlongás az utast abba a jóleső álomba ringatják, hogy ő most gróf vagy legalább is indiai alkirály!

— Higgye el, minél szegényebbek vagyunk, annál nagyobb szükségünk van az illúziókra! S a spanyol kopár sziklákon szétszikrázó déli nap bőven termi az illúziókat.

Kasszián úr körülnézett, odaintett egy „hercegi fogatot” beszállt.

— Üljetek föl, gyerekek, legyünk egyszer mi is spanyol grandok!

A cserkészekkel telepréselt batár tovadöcögött a Begonyára vivő fogaskerekű felé, én pedig hazamentem.

Szeretek egyedül ácsorogni az uccán: nem sietek, időt adok minden benyomásnak arra, hogy elhelyezkedjék a tudatomban s megkezdje a lelkemben építő, alakító munkáját.

A szegedi tanyás gazda szerint: „Úgy szép az ember, ha ballag”.

Én is ballagtam. Céltalanul kalandoztam az uccákon.

Az Arriaga színház előtt csoportosulás vont magára a figyelmemet.

Odamegyek, hogy mi az?

A tér közepén kötéllel bekerített négyszög. A földön nagy zöld pokróc, rajta rengeteg borosüveg. A kötélkorlát mellett emberek, főképpen suhancok szoronganak. Némelyiknek a kezében hosszú pálca, azon meg karikában végződöt spárga.

Egy nagyszájú spanyol kidülledt szemmel, recsegő hagon kínálja a „halász-jegyek”-et.:

— Csak fél peseta, uraim! Kitűnő jerezi borok, elsőrendű amontilladó, kiváló oloroso, generoso! Ha ön édes bort óhajt, válassza ezeket az üvegeket: ez itt pedro ximenes, az ott muscatel. Van itt Tintilla de Rota, manzanilla.

A kötél mellett állt egy hosszúképű úriember.

Ránézek s kezdek kutatni emlékezetem fiókjában:

— Én ezt az embert ismerem! Ejnye, hol is találkoztam vele? Hopp, megvan! Hisz' ez Mr. Hooper, a bőbeszédű angol, aki Déváiig velünk utazott.

Odamegyek hozzá s a vállára teszem a kezemet:

— Jó napot, Mr. Hooper!

Fölüti a fejét, rám néz, majd megragadja a kezemet:

— Ó, ó! Hát megismert? Hol a többiek? Ha jól tudom, nyolcan vannak. Mi újság Lequeitióban? Hogy van a kis király? Mióta vannak itt? Pardon, csak átveszem a horgomat. Ön nem halászik? A legkitűnőbb spanyol borok kerülnek itt horogra! Ahá, ön csodálkozik. Nem ismeri ezt a szimpatikus játékot. Az ember lefizet egy fél pesetát, kap egy horgot s elkezd halászni. Három percig tart a halászati jog: három perc alatt kell nekem a spárga végén lógó karikát valamelyik üveg nyakára ráillesztenem. így. No, ez nem sikerült. De még van két percem. No most. Hopp, megvagy, édes tintillám.

A körülállók nagy ujjongása közben vette át Mr. Hooper az üveg bort, amelyet páratlan ügyességgel halászott ki a pokrócról.

Már említettem, hogy még sohasem láttam olyan bőbeszédű angolt, mint amilyen a mi Hooperünk volt.

Hóna alá kapta az üveget s megindultunk. Elmondtam neki, hogy útítársaim a Begonyára mentek.

— Ön pedig velem jön. Legalább bepillant egy spanyol család életébe. No, ne vonakodjék. Ismerősökhöz viszem!

— De nekem nem ismerőseim!

— Látszik, hogy nincs tisztában a spanyol vendégszeretettel. A spanyol szereti a pózt, de az udvariasság szabályait nem sérti meg. Az idegent őszinte jóindulattal fogadják. Igénytelen egyszerűség! Ez a spanyol jelszó a családi négyfalon belül. Stopp! Itt vagyunk! Ez itt senyor Ceanuro lakása. Barátom. Be fogom önt mutatni.

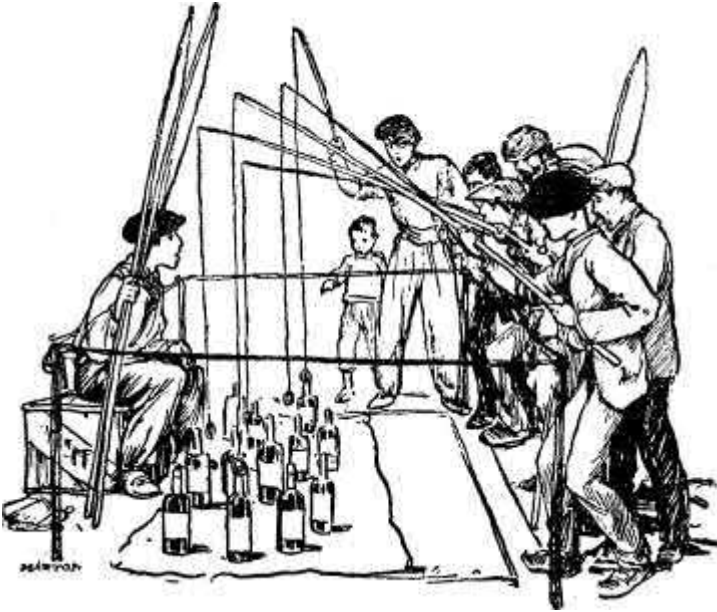
Senyor Cearuno csakugyan szívesen fogadott.

Miután Mr. Hooper az egész családnak s a jelenlévő vendégeknek bemutatott, leültünk egy kis asztalkához.

A háziasszony igen apró kávéscsészékben csokoládét s egy tálcán egész tucat pohár vizet tett elénk.

Mr. Hooper folyton beszélt:

— Az én magyar barátom nem ismeri a spanyol életet, de majd én megmagyarázok neki mindent.

Ceanuro is odajött s kedvesen érdeklődött: kivagyok, mi vagyok? Nagyon érdekelte őt s a társaság többi tagját is a Jamboree.

— A spanyol cserkészek is ott voltak!

— Tudom, voltam a táborukban. Igen örülök, hogy senyor Ceanuro otthonában ugyanazt a közvetlen jóindulatot találtam, amely a Jamboree ifjú országát jellemezte.

— Ez, uram, a spanyol *tertulia* légköre és hangulata.

— Tertulia?

— Persze, ön nem tudja, mi az a tertulia. Majd én megmagyarázom. Tertulia a spanyolok zsúrja. Baráti összejövetel valamelyik családnál, minden nagyobb fényűzés és költekező traktálás nélkül. Láthatja, hogy itt is vizet kapunk, no meg egy kis sűrű csokoládét. Egy pohár friss víz után egy korty csokoládé fejedelmi frissítő, próbálja meg. A legtöbb helyen csak teát, limonádét s azucarillót szolgálnak föl a traccsoló vendégeknek. Hogy mi az az azucarilló? Igen könnyű, szivacsos állományú cukor. Bedobják egy pohár vízbe, amely gyenge narancs- vagy citromízűt kap tőle.

Ezek a tertuliák igen kedves délutánok. Ha az ember nem szeret beszélni, egész délután elhallgathatja a spanyol hölgyek és urak kellemes társalgását. De én szeretek beszélni, mi? Hát kérem, ha valakit egyszer bevezetnek egy ilyen tertuliába, az előtt mindig nyitva áll az ajtó.

A spanyol társadalmi osztályok nem olyan zártkörűek, mint például az angol társadalomban.

Később átmentünk egy nagyobb társasághoz, amely Bilbao gazdasági föllendüléséről folytatott eszmeceserét.

Egy kövér, savószemű úr vitte a szót:

— Kérlek szépen, városunk a vasúti síneken gyorsvonati sebességgel fog a boldogulás felé robogni.

Mr. Hooper közbevágott s felém fordult:

— Senyor Villar a bilbaói vasművekre céloz. Ez az óriási gyár vasúti síneket állít elő.

Senyor Villar rá se hederített Hooper közbeszólására, folytatta:

— Városunknak be kell kapcsolódnia az egész ország iparába és kereskedelmébe.

Senyor Villar egyike volt azoknak a spanyol hazafiaknak, akik nem a dicső múlt emlegetésében látják a hazaszeretet csalthatatlan jelét, hanem a kemény munkában.

Emelt hangon szókokolt:

— Ne gondoljátok, hogy fölszínen maradunk, ha minden izmunkat neki nem feszítjük a nemzetmentő munkának.

Kiitta azuracillóval ízesített vizét és folytatta:

— Spanyolország mérhetetlenül gazdag ásványokban, csak kellő szorgalom és hozzáértés kell e kincsek kiaknázásához .

Mit mondjak arany-, ezüst-, réz-, ón-, cink-, higany-, só-, szén-, antimon- és kobalt-telepeinkről, amelyek még kitermelésre várnak?

Vasbányáink kimeríthetetlen gazdagságnak. En mondom nektek, hogy nem szorulunk behozatalra.

Van kénbányánk. Lorca mellett évenként több, mint 30,000 tonna ként termelnek ki.

Melyik ország tud föl- f mutatni olyan ezüstbányát, mint a Sierra Almagrera ezüsttelepei? Minek említsem a Rio Tinto melletti rézbányákat; az almadeni higanyt; az arrajanesi ólmot; a tórre vie j ai sót; a biscayai, a huelvai vasat; a cartagenai ólmot? Tudjuk mindnyájan, hogy ólomtermelésben Spanyolország Európa összes országait fölülmúlja.

Kell nekünk idegen szén, idegen só?

Senyor Villar komikus gesztusokkal kísérte lelkes szónoklatát. Furcsa hanghordozásán, szögletes gesztusain mégsem nevetett senki.

Áhítattal hallgatták a szavait s a csillogó fekete szemek mélyén megjelent a gazdag, a boldog jövő reményének a fanatikus lobogása.

A spanyol föld csakugyan mérhetetlen kincsek kiaknázatlan tartálya.

A kietlen sziklák kupolái alatt kincsek alszanak.

Mikor jön el a vakmerő, a tevékenyszellemű ifjú, aki életre csókolja e kincsek alvó tündéreit?

És Spanyolország szerencséje a tenger. Nyitva áll előttük a nagyvilág: szétszórhatják nemzeti kincseiket a nemzetek piacaira.

Öreg este lett, amikor elbúcsúztam Senyor Ceanuro családjától. Mr. Hooper elkísért a Hotel Escalza kapujáig.

— Isten vele! Reggel találkozunk a pályaudvaron. Együtt utazunk Barcelonába! Most pedig visszatérek a tertuliára, mert ott most kezdődik a hangulat.

Kasszián úrék is megjöttek a Begonyáról. Ferkó egy hatalmas koffert cipelt a vállán. Kérdő pillantásomra keserű humorral felelt:

— Márton mester elhatározta, hogy csomagjainak egy részét koncentrálni fogja. Ezt a koffert vette. Most aztán nem oszlik meg a teher: valószínűleg én fogom cipelni ezt a monstrumot Budapestig, ott is egészen a villamos megállóig.

Márton mester nem akarta kiérezni a humorból a keserűséget s örömmel kapott a szón:

— Nagyszerű! Milyen kedves fiú a Ferike! Köszönöm, drágám, hogy önként vállaltad a koncentrált poggyászom cipelését. Te vagy az egyetlen, aki megérted, hogy én rajzolni jöttem Spanyolországba, nem pedig kofféreket cipelni.

Ferkó ezúttal kitűnő jósnak bizonyult.

Kasszián nem szereti a hosszadalmas eszmecesterét. Ő a tények és tettek embere.

Most is egyenesen az ebédlőbe ment s megrendelte a vacsorát.

Egy negyedóra múlva a húsok, halak, sajtok, gyümölcsök egész légiója mosolygott ránk a hosszú asztalon.

A vendéglős sűrű vörösbort is hozott.

Gyuszi szeme megvillant, de azért cserkészszerűen tiltakozott:

— Mi nem szoktunk bort inni.

— Hát szokják meg — volt a lakonikus válasz. — Tessék a spanyol talajhoz alkalmazkodni.

— Mi cserkészek nem iszunk bort. Spanyolországban is vizet iszunk.

— Ha kapnak. A mi édes anyaföldünk sok bort és kevés vizet ad az ő gyermekeinek. Az urak tapasztalni fogják, milyen nehéz itt jó vizet kapni.

Gyuszi nagyot sóhajtott és ragyogó arccal belenyugodott a „vis major”-ba.

A sok hal és zsíros hús különben se kívánta a vizet.

Vacsora után Kasszián úr a naplójegyzeteimet nézegette.

— Hol a Krisztus-szobor?

— Az ám. Majd beírom. Az újváros legérdekesebb látványossága, óriási oszloptalazaton. A spanyol nép vallásosságának eredeti bizonyítéka.

— Aztán többet írhatnál rólunk. Mindig csak a spanyolokról írsz. Pedig mi is érdekesek vagyunk. Vagy nem?

S büszkén végignézett elszánt hadseregén: Márton mesier tömör alakján s a fiúkon. Valamennyi eredeti egyéniség, markáns jellem.

Szerencsére a társalgás kezdett ellaposodni s Kasszián a tények embere nagyot ásított.

— Feküdjünk le! Reggel négykor kelünk.

VIII. FEJEZET.

Mit álmодott Mr. Hooper a repülőgépen?

Nagyobb élvezetet is tudok, mint hajnalban fölkelni s korán reggel vonatra szállni egy vadidegen városban.

Minek részletezzem? Dörömbölés az ajtón. Cipőkeresés a még alvó csizmatisztító fülkéjében. Gyors mosakodás vagy legalább is a mosdó markírozása. Reggeli az asztalokra rakott székek között takarítás közben. Kasszián előrerohan jegyet váltani. Sanyi taxit szerezne, de nem kap. Csomagolás, robogás, ajtócsapkodás. Álmos személyzet, amely a markát tartja, mintha borraivalót várna. A pályaudvaron kérdezősködés, helyszerzés, csomagok elhelyezése.

A mi bilbaói hely szerzésünk sikermentes volt.

Az úgynevezett Végzet szétszórt bennünket.

Én egy vidéki családdal s egy szundikáló kereskedővel osztottam meg a fülkém, vagyis inkább ők adtak nekem helyet a túlsúfolt kocsiban.

Márton mester a kocsi végében hindu fatalizmussal elhelyeztette új kofferjét s rátelepedett. Nappal dívány, éjjel ágy. Minek helyet keresni? Majd szólnak a többiek, ha lesz hely!

Parancsnokunk országutat fűrt „hatalmas egyéniségével a tömegben s nem nyugodott, amíg minden fiút el nem helyezett:

— Mit gondoltok?! Éjfélkor érkezünk meg Barcelonába! Nem állhatunk egész nap a folyosón!

A pályaudvar hangzavarába belesüvített a vonat.

Indulunk! A mozdony köhent egyet-kettőt, a kerekek megmozdulnak.

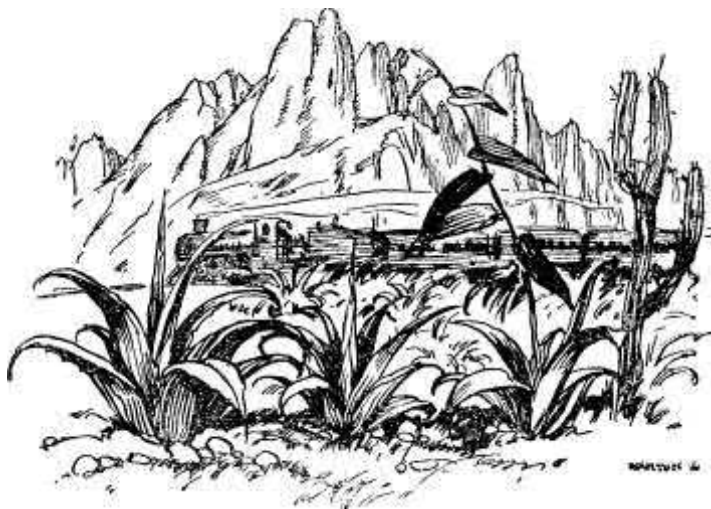
Kinézek az ablakon.

Egy úriember szalad a vonat mellett. A nyitott ablakon bedobja szögletes kofferjét s megragadja a mi kocsink kapaszkodóját s ugyancsak igyekszik fölszállni.

Megismerem. Mr. Hooper ez, a mi angolunk. Csurog róla a verejték. Hárman is kapnak utána s beemelik a kocsiba.

— Phú! Még jó, hogy pontosan érkeztem. Meglát engem s messziről nyújtja a kezét:

— Jó reggelt! Jó reggelt! Remélem, tartottak fenn a számomra is ülőhelyet.

— Ön nagyon jól tudja, Mr. Hooper, hogy a spanyol vonatokon csak az a hely van „fönntartva” számunkra, amelyen ülünk.

— Igaz. No, nem baj! Logronyónál sokan leszállnak. Addig nézzük a vidéket. Itt még szép. Később kietlen lesa és unalmas.

Bilbao környéke valóban nagyon szép. A természet még ifjú: a hegyek bozontos erdő-üstöke tarkítja a tájakat.

A vonat aloé- és kaktuszbokrok közt robog tova. Mondják, hogy a kaktuszok százötven faját termesztik a spanyol földön.

Mr. Hooper kimutatott az ablakon s így szól:

— Nézze, hogy öltögetik a nyelvüket!

— Mik? Hol?

— Hát a kaktuszok! Tréfás növények ezek! Hegyes leveleit a spanyolok az ördög fogpiszkálóinak nevezik; mundadientes del diablo. Most még kedves látvány tárul elénk. Nézze azokat az olajfaerdőket! Hogy tetszik önnek az agavé? Itt láthat eleget.

Közben lassankint kialakult a vasúti kocsiban a helyzet. Megismerkedtünk útitársainkkal.

A szundikáló kereskedő fölébredt s leemelte kofferjét. Enni kezdett. Erre a népes család is hozzálátott a reggelihez.

A családapa ránk mosolygott:

— L. Calsador vagyok. Parancsoljanak!

Tudtuk, hogy a spanyol udvariasság kódexe előírja a kínálgatást.

Megköszöntük a szívességet, megkóstoltuk a spanyol sonkát s mi is kibontottuk a hátizsákot. Mi is fölszereltük magunkat az útra.

Gyula, az élelmezési miniszter ezúttal remekelt.

Egymásután repültek ki az ablakon a kaktuszok és agavék közé az üres szardíniás és konzervdobozok.

Fölváltva ültünk, hogy mindenkinek alkalmá legyen a vidéket tanulmányozni. L. Calsador legkisebbik csemetéje, a féléves spanyol hölgy, tátott szájjal ordított. Édesanyja majdnem hasonló erő kifejtéssel énekelt neki, hogy a dal hatalmával megszelídítse a temperamentumos csöppséget.

A nagyobbik fiúnak volt egy trombitája. Három hangot lehetett belőle előcsalni. S Pedro gyerek mind a hármat előcsalta.

A folyosón egy nyurga hóbortos spanyol mulattatta a vonat utasait. Vaskos és szellemtelen tréfáin ő maga nevetett legtöbbit.

Sanyi levette szeméről a szemüveget és idegesen pucolni kezdte:

— Az ördög vigye el ezt a kedélyes utazást! — mondta.

Mr. Hooper nevetett s élvezte a kesergést.

— Ez, uraim, a spanyol harmadik osztály. Természetesen más a helyzet a *trénes de lujo-n*, a luxusvonatokon s

a gyorsvonatok első osztályán. Nézzék, kérem, ezeket a rapszodikus hegyeket.

A vasúttól balra csodás hegyalakulatok meredtek az ég felé. Már eltűntek az erdők, a parkok s a kertek. Kietlen sziklahullámok hátán rohantunk előre.

A fehér talajból kúpalakú, majdnem szabályos sziklasüvegek emelkednek ki. A csúcsokon tányérsapka vagy félgömbalakú kupak terpeszkedik.

— Isten műhelyében sok szobrász dolgozik — szóltam. — Ezeket a csodás szobrokat és oszlopokat a szél és az eső faragta évezredekken át.

Mr. Hooper fölélénkült. Öröme telt benne, ha valamit megmagyarázhatott:

— Idefigyeljenek, uraim! A jó Isten műtermében bűvös munka folyik. Ezeket a piramisokat a folyóvíz alkotta, nem a szél s az eső. A kísérleti geológia kimutatta e hegyek keletkezésének minden fázisát.

— Kísérleti geológia?— csodálkozott Ferkó. — Hát ilyen is van? Mi az?

— Van bizony! A geológus asztalán apró humok- és agyagmedencék vannak. A tudósok munkába állítják kicsiben az elemeket. Csinálnak miniatűr sivatagot, hegyet, völgyet, platót s megfigyelik a mesterséges szél, eső, folyóvíz építő és romboló munkáját.

A geológus szeme láttára jönnek létre a miniatűr folyómedrek, az apró völgyek, szakadékok.

Megfigyelik a hegyekről lerohanó vizek: patakok, hegyi folyók talaj szaggató erejét; mint szakítja át a víz türelmes munkája a már előbb kivájt párhuzamos medrek választófalaait s mint farag fantasztikus oszlopokat az agyagból vagy a sziklából.

A kísérleti geológia sok titokról rántotta már le a leplet. Hiszen ugyanez a munka folyik nagyban a jó Isten műhelyében. Itt már eget ostromló hegyóriások testéről zuhogtak alá a hegyi folyók, amelyek szikrázó kőtömböket indítanak útnak lefelé a völgybe.

A kemény, élesperemű kövek lereszelik a sziklák hátát, völgyet faragnak a fölgülemlett víz számára.

Nagyban megy minden: az eredmény ilyen imponáló piramis-erdő.

L. Calsador kislánya mélyen aludt, fia a sarokban ült és némán figyelt Mr. Hooper szavaira, bár semmit sem értett belőlük.

Az asszony őszinte csodálkozással nézett az angolra és szólt:

— Boldog, aki annyit tud, mint ön!

Mr. Hooper elmosolyodott s folytatta:

— Ha volna olyan ember, akinek az életében az év-milliók csak percek s ha ez az ember a magasból nézné a földet: hát hullámsani, forni, alakulni látná a világrészek arcát. A föld ábrázata folyton változik: világrészek süllyednek víz alá s ugyanakkor a tengerek feneké kiemelkedik s teret ad a növényeknek, erdőknek, állatoknak..., a vi-

rágzó emberi kultúráknak. Higgyék el, uraim, nincs szebb dolog e világon, mint az örökkévalóság távlatából nézni a föld kialakuló életét. A hegyek, a sziklák, a folyók, a szigetek, a tengerek élete nem olyan mozdulatlan, mint a Tiszavirág-életű ember hiszi. A föld életében vannak drámák, tragédiák. Ilyen tragédia volt Atlantisz elsüllyedése, a legnagyobb vízözön, amióta ez a sárteke „forog keserű levében”.

Pista fölfigyelt.

— Atlantisz? Hát ön hisz Atlantiszban? A regényírók találták ki!

Mr. Hooper néhány pillanatig hallgatott: a lelke messze kalandozott ezalatt. A felhőket nézte s lassú, vontatott hangon szólt:

— Atlantisz! Titkokat szomjazó képzeletem legszebb álma. Repülőgépen álmodtam róla.

Kasszián mosolygott:

— Tudományos álmom repülőgépen? Elmesélhetné nekünk ezt a geológiai álmot. Remélem, nincs sürgősebb dolga e pillanatban.

Mr. Hooper a fiúkra nézett:

— Jöjjenek ide mind. Tudós regét fognak hallani, amelyet sokan kinevetnek; én azonban hiszek benne.

Sanyi az ablaknak támaszkodott, Dezső és Gyuszi leültek a kocsí padlójára, Ferkó mellém szorult: így mindannyian elfértünk e szűk helyen.

A vonat fáradtan kúszott tova a sziklák között. Mr. Hooper szivarra gyújtott s beszélni kezdett:

— A mai Spanyolország valószínűleg közvetlen szomszédja volt Atlantisznak. Délspanyolország sziklás partjaiba kapcsolódtak be valamikor az elsüllyedt világrész kőbordái.

— Lequeitio sziklabástyái alatt már beszélgettünk erről — szóltam közbe.

— Maga a spanyol félsziget akkor még magasabb volt. Hane mhadd kezdjem az elején! — szakított félbe Mr. Hooper. — Huszonnégy esztendővel ezelőtt lázba hozta a tudományos világ fantasztáit Schliemann Pál, a trójai ásatások tudós irányítójának, Schliemann Henriknek a

fia. Ez a Schliemann Pál a következő hírrel lepett meg bennünket:

„Fölfedeztem az Atlantiszt, bebizonyítottam e nagy kontinensnek a létezését s kétségtelenül megállapítottam, hogy innét ered a világ minden civilizációja.”

Csak ez kellett nekem! Azonnal összeköttetésbe léptem vele s följánlottam neki szolgálataimat; hiszen jómagam is sokat foglalkoztam a titokzatos világrész problémájával.

Másfél évtizedes kemény munkával gyűjtöttem a szétszórt adatokat. Közben szoros barátságot kötöttem a dúsgazdag newyorki polihisztorral, G. Gettysburggal s tudományos levelezésben álltam vele.

Egy szép napon, 1921 tavaszán, Gettysburg fölkeregett a lakásomon:

— Készüljön, kedves barátom, együtt megyünk a Gibraltár felé.

— Hová megyünk? — kérdeztem csodálkozva.

— A Gibraltár vidékét fogjuk átkutatni repülőgépen. Atlantisz egyik támasztópillérét, a mexicói partokat már eléggé ismerem. Most átjöttem Európába, hogy a másik támasztópillért is megvizsgáljam. Szinte kétségtelen, hogy Atlantisz Közép-Amerika és Spanyolország, illetve Észak-Afrika közt terült el. Legmagasabb hegycsúcsai: Az Azori-szigetek most is kiállnak a vízből.

Gettysburg valódi amerikai: türelmetlen ambícióval tör a cél felé, ha egyszer megvillant a szeme előtt.

Mindössze három napot engedélyezett a készülődésre.

Még egyszer átvizsgáltam Észak-Afrikára s a Cadiz mögötti szirtekre vonatkozó geológiai jegyzeteimet; kellő módon fölszereltem magam a hosszúnak ígérkező útra s jelentkeztem Wight szigetén Gettysburgnál.

Itt várt ránk a kétfedelű Curtiss-gép.

Átrepültünk Bretagne fölött s a Vizcayai-öböl partja mentén szálltunk tovább. Gettysburg vezette a gépet, s kitűnő pilótának bizonyult.

Mondhatom, ez a légi út volt életemnek legszebb élménye.

Dax határában szálltunk le először. Rendbehoztuk a gépet és benzint vettünk föl.

A további út a csodák birodalmába vezetett. Szorosan az Atlanti óceán partjait követtük, de időnként bekanyarodtunk a szárazföld fölé is.

Ilyenkor kétezer méteres magasságba kellett fölszökteni a gépet, hogy a felhőkbe fűrődő hegy ormok rejtett veszedelmeit elkerülni.

Hiszen nem mondom, szép a Kantábriai hegység alulról is, a fantasztikus völgyek félhomályából nézve, de a tiszta ég ragyogó magasságából mégis csak szebb látvány.

A Torre de Cerredo több mint harmadfélezer méter magas kopasz koponyáján hősüveg díszlett: a hatalmas jégtömbök gyémántbogiárai vakítóan ragyogtak a nap fényében.

A Penya Ubina hátán haragos felhők dulakodtak! villámlott, mennydörgött. S a csatázó elemek ha-

ragját mi fölülről néztük. A fényesre csiszolt Curtiss-gép mint áttetsző óriási mesemadár úszott a kékségben, amelyet átmelegített a nap mosolya.

Néha leereszkedtünk a völgyek égbenyíló kapujáig. A hegyi pásztorok levett kalappal bámulták a tovasuhanó fényes csodát.

A Cabo Ortégái messzenyúló szirtfoka úgy nézett az óceán ködébe, mintha előőrse lenne Galizia egymásra torló hegyhadserégének s kémlelné a távot: a sziklavárak ellenségét, az ostromló hullámok gárdáját.

A Minyó völgyében pihentünk meg másodszor s csak másnap repültünk tovább.

Harmadnap értünk Tavirának, a cadizi-öböl gyönyörű tengeri erődjének a határába.

— Egy napig pihenünk s megkezdjük kutató munkánkat — intézkedett Gettysburg. — A levegőből végigvizsgáljuk a partot s ahol kell, leszállunk. A nagy magasság távlatot ad, működésbe hozza a képzelő erőt. A fantázia a tudomány segítő testvére, mert rekonstruál.

— S mondhatom, igazat kellett adnom amerikai barátoknak. A fantázia összerakja a tudomány összefüggéstelen adatait és újjáteremti a multat.

A következő napon, május 12-én, kora reggel folszálltunk.

Csakhamar kibontakozott előttünk az Arenas Gordas messzenyúló karéja, majd a Guadalquivir öblös torkolata a benne futkosó hajókkal. Jerez tornyai barátságosan intettek.

Gettysburg ezer méter magasba szöktette a gépet.

— Irány a Cabo Trafalgar! Addig meg se állunk!

Finomszövésű ködfátyol ereszkedett le a tengerre, San Fernandóra s Cadiz palotáira.

A gép egyenletesen bűgött. Gettysburg szótlánul meredt a távolba s én odavágtam a gyepelőt fantáziám tüzesvérű paripái közé.

Képzetelem benépesítette a ködöt: az áttetsző fehérségből kibontakozott alattam Atlantisz képe.

A tudós Hooper elszenderült s a költő Hooper lázas alkotó munkába fogott.

A sötétzöld hullámok megálltak: hegyek, enyhehajlatú dombok, varázslatos szépségű völgyek, széleshátú mezők foglalják el a víz helyét. A réteken keskeny ezüstszalagok kígyóznak tova: Atlantisz folyói.

Hét nagy város ragyog az ezüstszalagok mentén: egy-egy csokor ezüsből, gyémánból, türkizből, zafírból.

Azt mondom: ragyognak, mert a szivárvány színeit pazar bőséggel sugározzák szét.

A tömörtestű templomok, a szögletes oszlopok, a lapos háztetők, a boltozatos kupolák s a nagykiterjedésű paloták üvegboi vannak. Vagy ha nem üvegből, akkor valami más átlátszó anyagból, aminőt a ma kémiája nem tud előállítani.

A hét fővárost égbetörő bástyafal öleli körül; a falon át csillogó aranykapu nyit utat a városba igyekvő embereknek.

A hegyek tövében, az erdők tisztásain, a völgyek mélyén számtalan falu és tanya búvik meg.

Az aranykort éli az emberiség.

A birodalom királya, a bölcs, erőskezű Chronos, az igazság nevében uralkodik.

Uralkodik Atlantisz népein s uralkodik Atlantisz gyarmatain.

Atlantisz népe a műveltség magas fokán áll: művésze elérte az emberi képességek zenitjét, ipara fejlett, kereskedelme az egész világot behálózza.

A filozófia, a költészet desztillálta az emberi életet s megneemesítette a szív érzelmeit.

A technikai tudás olyan találmányokkal állt a mindennapi élet szolgálatába, aminőkről ma csak a merész költők és regényírók álmodnak.

Amerika, Ázsia, Európa, Afrika testét bozontos őserdők fedték akkor s a Nílus partján, Kréta szigetén, Kis-Ázsiában, Mexikóban, az Appenninek s az Alpok barlangjaiban ijedtszemű vademberek tanyáztak.

S Atlantisz bölcs királyai gyarmatokat alapítottak a mai Peru és Mexikó helyén, Afrika északi partján, a Földközi tenger félszigetein és szigetein, messze a Kaukázuson túl, a Balti, Kaspi és Fekete tenger vidékén.

A gyarmatalapító atlantiszi úttörők a magasabb kultúra fölényével, tudásával, ügyességével jelentek meg a vad és félvad népek között. Megtanították őket különféle mesterségekre. S a technika csodáival mint felsőbbrendű lények avatkoztak be a tudatlan „ösember” életébe.

Ők lettek Egyiptom, Phönici'a, Görögország és Mexikó hősei, félistenei és istenei. Lett belőlük Hephaistos, a szanta mechanikus, sarlós Saturnus, aki földművelésre tanította az embereket; Thot isten, aki az írás mesterségét átvitte Egyiptomba.

Thot tüzesvérű ifjú, a Mu-föld főpapjának a fia. Látom szép erőteljes alakját: Chronos palotájában az öntudat büszkeségével jár-kelel.

Lám, a szerelem kegyetlen démona megmarkolja szívét: beleszeret a király leányába. Chronos számúzi őt, menekülnie kell.

Keletre veszi útját, az Atlasz-hegység zeg-zugain át, sivatagok perzselő homokpusztáin át eljut Egyiptomba. Szaiszban telepszik meg, templomot épít és Atlantisznak, az anyaországnak a bölcsességére tanítja a népet. S föltárja előttük az írás isteni titkát: mint lehet a néma gondolatnak örökké élő testet adni.

Kibontakozik szemem előtt az európai, középamerikai, afrikai s kisázsiai kultúrák fejlődése. Ó, jól látom, hogy Mykéné csodás művészete nem a földből bujt elő mesebéli varázspálca érintésére! Jól tudom, hogy Egyiptom csillagászata, geometriája, építészete; ős-Trója műveltsége, a mexikói ős-azték kultúra nem készen születtek.

Mindezek Atlantiszból erednek.

A tudás álmának az ablakán át bepillantok a harminc-negyvenezer év előtti Atlantisz életébe.

Ez a világrész kultúrájával ráfeküdt a többi világrészre s úgy terjesztette a maga élet-fölfogását, tudását; úgy kényszerítette gyarmataira ipari és termény-főlőslegét, mint ma Anglia vagy bármely anyaország.

Ez a föld volt minden civilizáció bölcsője: s a mi európai kultúránk is, meg az ős-egyiptomi és a mexikói kultúra is egyenes hajtásai a mexikói kultúrának. Még a skandinávok ősi istenei is atlantiszi királyok voltak...

Gettysburg még följebb száll: meredek szög alatt emeli a gépet. Alattunk fekete felhők gomolyognak: ki kell kerülnünk a vihart.

Képzetelem ijesztő katasztrófák képeit halmozza: a viharfelhőkön át látom Atlantisz pusztulását.

Megvillan a fejemben a Le Plongeon tulajdonában lévő maya kézirat néhány adata:

„A 6. Kan esztendő 11. Mulukján, Zac hónapban borzalmas földrengés támadt. A Mu földnek vége lett. Kétszer fölemelkedett, azután eltűnt egy éjszaka, folytonosan rázatván a földalatti tűz által. A föld felülete besüppedt, a vidékek darabokra szakadtak s elmerültek. Velük együtt hatvannégy millió ember veszett el nyolcezer esztendővel e könyv írása előtt.”

S látom a szörnyű jelenetet, amelyről a Chassai buddhista templom egyik ős-chaldeai fölirata beszámol:

„Mikoron a Bál csillag leesett arra a helyre, ahol most csak tenger és levegő van, a hét városok az arany kapukkal s átlátszó templomokkal együtt megrendültek és úgy reszkettek, mint a falevelek a viharban. Tűztenger áradt ki a földből. A népek haláltusája és jajgatása töltötte be a levegőt. A föld és lakói darabokra tépettek s pár hónap alatt teljesen elnyeletek.”

A magasból a képzelet szemüvegén át beláttam az óceán fenekére: Az északi szélesség 25—50 s a keleti hosszúság 20—50 foka között a tenger fenéke kidomborodik. Ez a vízalatti fensík a Delphin-Ridge, az egykori Atlantisz.

Lelkem ott kalandozott a Delphin-Ridge hegyes-völgyes vidékein, ahol városok és falvak alusszák örök álmutakat. Tömör piramisok, magas templomok és paloták, kincstárak és gabonaraktárak, kultúrintézmények, iskolák, gyógyó nyaralók fekszenek.

S fölöttük hallgat az óceán: a négyezer méteres szemfedő...

A fiúk mély lélegzetet vettek, Ferkó végigsimította a homlokát s így szólt:

— Roppant érdekes volt!

A kövér spanyol kereskedő gúnyosan mosolygott:

— Uraságod úgy beszél, mintha ott lett volna. Honnét tudja, hogy ez csakugyan megtörtént?

Mr. Hooper elvörösödött, végignézett a kereskedőn s hozzánk fordult. A kételkedő spanyolt láthatóan mellőzni kívánta.

— Uraim, önök tán azt hiszik, hogy én az ujjamból szoptam ezeket az adatokat. Pedig tudom bizonyítani, amit mondtam.

Kérdem: hogyan magyarázzák meg önök azt a jelenséget, hogy a mexikói ősepítványok, Palenque palotája, a középamerikai oszlopcsarnokok, piramisok, díszítések, sőt hieroglifek föltűnő egyezést mutatnak az egyiptomiakkal?

Kasszián közbeszólt:

— Nálunk is volt egy Horti Pál nevű tudós, akit ki-nevettek, mert kapcsolatot keresett a magyar díszítőművészet s a mexikói őszindán ornamentika között.

— No lám! —Vágott közbe Mr. Hooper. — Pedig az önök Horti Pálja jó helyen tapogatózott. Én már tudom, hogy Egyiptom, a Kaspi tenger vidéke, Tibet és Közép-amerika ugyanannak az Atlantisznak voltak a gyarmatai.

Az ókor írói sokat foglalkoznak az elsüllyedt világ-résszel. A szaiszi templom papjai Solon-nak elmondták a katasztrófát. A zsidó, a görög, a föníciai, a hindu, a skandináv népek képzeletét megtermékenyítette a borzalmas világkatasztrófa: legendákat szöttek belőle.

Hanem hagyjuk a szájhagyományt, maradjunk a bizonyítékoknál!

Schliemann Henrik hátrahagyott irataiban ezt írja fiának:

„A szentpétervári múzeum egyik papirusztekercsén olvastam, hogy Szent Fáraó Kr. e. 4571-ben expedíciót küldött nyugatra megkeresni annak az Atlantisz-földnek a nyomait, ahonnét az egyiptomiak 3350 évvel ezelőtt (t. i. a Szent Fáraó ideje előtt) származtak, magukkal hozván anyaországuk minden tudományát”.

Ugyanez a Schliemann Henrik Trójában megtalálta Priamosz híres kincstárát. A kincsek között volt az úgynevezett „bagolyfejes bronz váza” s benne több agyagedény s néhány különös ércből készült szobrocska és érem. A vázán és a benne lévő vallásos szertartási tárgyakon a következő fölirat volt föníciai betűkkel: „Chronosz királytól Atlantiszból”.

Tiahunacában, Közép-Amerikában megtalálták Priamosz bagolyfejes vázájának a hasonmását: anyag, nagyság, forma, díszítés ugyanaz! S még hozzá sem Föniciában, sem Amerikában nincs olyan agyag, amelyből e vázákat égették. Az érmeik ötvénye előttünk titok. Atlantiszból kerültek mindkét helyre: Amerikába és Kis-Ázsiába.

Mondok még néhány adatot. Ezek már Schliemann Pál bizonyítékai.

A trójai leletek egyike a hályog és a belső fekélyek eltávolítására sebészeti tanácsokat ad. Ugyanezeket az orvosi szabályokat tartalmazza egy amerikai ősmaya kézirat. Atlantisz orvosaitól származik mindkét emlék.

Schliemann Pál fölásatta az amerikai Chuchuna-völgyet: a bagolyfejes vázák fenekébe felirásos érclapot talált bepréselve: ugyanilyet találtak Kis-Ázsiában is.

Afrika nyugati partjain saját szememmel láttam a geológiai katasztrófa: az erőszakos, vulkanikus szakadás nyomait.

Mr. Hooper elhallgatott s kinézett az ablakon. Hosszú ideig hallgattunk mi is. Ferkó szólalt meg nagysokára:

— Álomnak is nagyszerű, hát még ha csakugyan így volt!

Kasszián meg ezt mondta:

— Adja Isten, hogy a bűvár-tudomány föl tudja majd tárni Atlantisz titkait s hogy Mr. Hoopernek igaza legyen. Említette Mr. Hooper, hogy Gibraltárt is megnézték.

— Megnéztem akkor Cadizt, Gibraltárt, Sevillet, Granadát, sőt Cordobát is. Ezekről is elmondok egyet-mást, ha majd nem leszünk ilyen szűken.

IX. FEJEZET.

Logronyónál összpontosítanak a Hollók.

Márton mester visszament szundikálni a kocsi végén elhelyezett koffere tetejére. Pista, Ferkó is „hazamentek” a saját kocsiszakaszukba.

A hangulat kezdett álmosná lenni. Alagúthoz értünk s becsuktuk az ablakokat.

A kopaszfejű kövér kereskedő nem tudta elfeledni Sanyi kifakadásait a spanyol vonatok ellen. Miután Mr. Hooper elhallgatott, ő vette át a szót. Mintha cáfolni akarná Sanyi szavait, dicsérni kezdte a spanyol vasutakat:

— Azt kell vennünk, uraim és hölgyeim, hogy a spanyol technikai kultúra nem tekinthet vissza olyan nagy múltra, mint például az angol. Hiszen csak 1846-ban nyílt meg nálunk az első vasútvonal. S az is csak tizenhét kilométer hosszú volt. Hát mit akarnak, kérem? Hatvan esztendő múlva már 14.000 kilométer a spanyol vonalak hossza. Nem csekély dolog, kérem, ilyen sziklás talajon, ilyen kietlen és kifizárgalmú helyen vasutat építeni! A hatvanas években, kérem, már a Pyreneusokon is átvezettük a vasutat. Át bizony!

Mr. Hooper gúnyosan közbeszólt:

— Idegen tőkével!

A kereskedő visszavágott:

— De nem angol, hanem francia tőkével.

— Persze — szólt Mr. Hooper, — mert az angolok nem merték az önök vasútjaikba befektetni a pénzüket. A hegyi rablók állandóan veszélyeztették a forgalmat s a vasúti felszerelés biztonságát.

— Nos, igen! De azóta minden megváltozott. Ma már nem szorulunk sem idegen tőkére, sem idegen mérnökökre. A spanyol vasút kényelmes és gyors! Ezt tessék meggondolni!

— Ha megengedi uraságod, idézem Pardo Bazan Emília jónevű író nő szavait: „Az utazás Spanyolországban még nem vesztette el büntetési jellegét.”

A kereskedő arca elvörösödött s mérgesen ráfordult a csúfolkodó angolra:

— Füttyülök az ön cinikus megjegyzéseire!

Fejét a sarokba illesztette és behunyta a szemét. Ezzel azt akarta jelezni, hogy nem vitatkozik tovább.

Mr. Hooper nem hallgatott el, csak témát cserélt. Odafordult hozzám:

— Logronyónál összpontosítunk.

— Mit fogunk összpontosítani?

— Sokan kiszállnak s ebbe a fülkébe tömörülünk mindnyájan.

Csakugyan kiürült a kocsiszakas. Márton mestert fölbresztettük s Ferkó átcipelte a csomagját hozzánk.

Dezső és Gyuszi is odatelepedett. Pistát áthívtuk a szomszédból.

Kasszián atya tízórait indítványozott azon az alapon, hogy őseink is „fecerunt magnum áldomás”, valahányszor sikeres vállalatot bonyolítottak le.

A szardíniás dobozok ismét röpültek az ablakon át az áloék és kaktuszok közé s a kulacsból egymást éltették.

A vidék még kietlenebb lett. Kőkemencévé alakult át a világ, melynek halványkék boltozatáról izzó sugárkévéket árasztott alá a nap.

Néhány olajfa búsult a sziklák fehér szakadékai közt. A látóhatárt fogasszélű hegylánc zárta el szemünk elől. — Mintha óriási fűrészfeszülne neki az égnek, — olyan volt az élesfogú hegyperem.

Sehol semmi vigasztaló szín, folyóvíz, tó vagy forrás fölé boruló oázis. Megborzadtam ettől a kietlen kötengertől.

— Mondja csak, Mr. Hooper, hol kapnak ezek a szegény spanyolok vizet?

— Spanyolország legnagyobb része vízhiányban szenved — szólt Hooper úr és boldog volt, hogy magyarázhat.

— Azt tudom, — szóltam közbe — hogy kevés itt a folyó. De mért nem csatornáznak?

— Sok baj van itt, uraim! — szólt Mr. Hooper. — Az ország testét óriási hegyláncok kötik gúzsba. Az ilyen-

fajta vidékek, mint aminőket itt látunk, nem alkalmasak a földművelésre. Nem volt ez így valamikor, a mórok idejében!

A mórok kímélték az erdőket s a folyók vizét eredeti rendszerű csatornák hálózatába osztották szét.

A mórokat kiirtották vagy kiűzték s akkor pusztulásnak indult Castilia és Estremadura erdővidéke s csatorna-rendszere.

Okszerű erdő-ültetéssel s a mór-csatornák fokozatos kiépítésével évtizedek munkája árán még lehetne segíteni a bajokon. Aminthogy például Zaragoza vidékén sikerült ismét termékennyé tenni a talajt. Déltájban odaérünk s csodálni fogják az emberi szorgalom diadalát.

— Szóval kifizeti magát a csatornák építése? — érdeklődött Pista, mielőtt egy nagy darab sajtot tett volna fogainak az őrlőmalmába.

— Mondok egy példát — lelkesedett az angol. — Az öntözetlen vidéken, ahol az esőtől várják a talaj termékenyítését, minden két-három évben van csak szegényes aratás. Az öntözött völgyekben háromszor arathatják le évenként a kövér gabonát. Ilyen az arány!

Újabban a külföldi tőke is részt kór a csatornázási munkálatokból s ez is azt bizonyítja, hogy Spanyolország visszavarázsolható paradicsommá.

Kasszián úr elővette Badeckerét s belemélyedt. Előbb azonban föltett egy kérdést, amelyre már nem várta meg a feleletet:

— Miből él ez a sok ember? Csak nem sziklát ebédelnek, mint János vitéz óriásai a mesében?

— A spanyol pásztorok a kecsketenyésztésből élnek. Legelő akad a völgyek ölén s egyes fősíkokon. Vannak erre kecske-nábobok, némelyik ezernél több állatot legeltet a hegyek lejtőm. A kecske bőréből tömlőket, „boroshordókat” gyártanak, öveket vágnak, cipőt, csizmát fabrikálnak. Zsírtartalmú tejükből készül a jónevű spanyol sajt. A sajt a hegyi kecske-pásztorok fő jövedelmi forrása. Ha érdeklőnőket, képzeletben meglátogathatunk egy ható-t.

— Mi az a ható? — kérdezte Márton mester, aki immár a negyedik portrét rajzolta az angoloról tízórazás közben.

— A ható, kérem, spanyol kecske-pásztortanya. Ha tetszik, indulhatunk! Amott a látóhatáron föltűnik egy

nagyjában emelt kőbástya. A köralakú kőfal keskeny kapuján beléphetünk, senki se állja utunkat. Középen áll egy nagy sátor, abban húzzák meg magukat éjszakára a pásztorok. Oldalt épült a tűzhely, amelyet kőfal véd a szél ellen s kukoricaszárból eszkábált tető az esetleges eső ellen.

Középen áll egy nagy sátor, abban húzzák meg magukat éjszakára a pásztorok. Oldalt épült a tűzhely, amelyet kőfal véd a szél ellen s kukoricaszárból eszkábált tető az esetleges eső ellen.

Köszöntsük a kecskenyáj urát!

— Jó napot, don Pedro! Eljöttünk megnézni a tanyát!

Tetőtől-talpig vörös bőrbbe öltözött spanyol „lovag” lép elénk. Övében hosszú kés, puskapor-tok, golyótartó, — széles vállán régimódi puska. Fejét magas, hegyes kalap fedi. Lábszárát kecskebőrből hasított lábszárvédő takarja. Lában szélestalpú bocskor kattog. Rászól a körülötte ugráló mérges kutyákra:

— Táguljatok innét, hé!

Majd széles gesztussal leemeli sapkáját s mélyen meghajol:

— Parancsoljanak, uraim!

S megmutatja a ható berendezését, a sajt-préseket, a sajt-szárítót s előszólítja alattvalóit, a pásztorokat, akiknek ő a „may oral” -juk, főnökük.

Majd elvezet az espartó-fonatokból készült kerítésekhez, amelyek mögé terelik éjszakára a nyáját.

Éjjel az egyik pásztor élesre töltött puskával őrséget áll a kecske-karám mellett, a többiek a hatóban alszanak.

Don Pedro levezet a patak partjára, amely a ható kőbástyája alatt fut tova, és megvendégel...

Márton mester befejezte az ötödik portrét és Mr. Hooperhez fordult:

— Ha eljön hozzánk Magyarországra, megnézheti a mi alföldi csikósaink tanyáját. Az is van olyan érdekes, mint a ható.

— Én úgy tudom, hogy a spanyolok egyik fő jövedelmi forrása a bortermelés — szólt közbe Ferkó és gyöngéden nézett a kulacsára.

— Igaza van! Hihetetlen mennyiségű bor terem ebben az országban. De van itt más is! Mert ne gondolják ám, uraim, hogy itt nincsenek tündérkertek! — Spanyolország bőven termel rizst, kukoricát, búzát, olajat, narancsot, datolyát, banánt, csemegezőlőt. A cukornádból készült

cukorból évenként harminc-negyven millió tonna a kivitel, mióta Marques del Duero meghonosította annak a termesztését.

S mit mondjak, uraim, a spanyol halászat óriási méreteiről? Mondják, hogy Spanyolország igazi bányája a tenger: elképesztő mennyiségű halat bányásznak onnét. Mikor Cadizban jártam. ..

Ferkó félbeszakította:

— Mr. Hooper megígérte, hogy Cadizról s a Gibraltárról is fog mesélni az „összpontosítás” lebonyolítása után.

— Hát kérem.. .jó! Én meg szoktam tartani az ígéreteimet.

— Repülőgépen ment oda is? — érdeklődött Pista.

— Természetesen! Mikor Atlantisz kőbordáit kutatuk, Cadizt is megnéztük madártávlatból. Mondhatom, elbűvölő látvány ez az ezüst-tálca. Ugyanis így nevezik ezt a várost Andalúzia színes képzeletű lakói. A magasból nézve csakugyan úgy csillog, mintha színezüstből öntötték volna gyönyörű palotáit. Fehér itt minden: a falak, a háztetők s fehér maga a szikla is, amely övezi.

— Hogy lehet az? — csodálkozott Ferkó. — Mitől

— Spanyolország déli részén, Sevilleban, Cadizban havonkint egyszer bemeszelik a házakat. Nekem úgy tűnt föl, mintha egy óriási hófehér szószek állna a tengerben: s e szószeket, Cadiz városát körülözlöni a zajongó tömeg, — a hullámok ideges, örökké nyugtalan tömege. S ha a szeszélyes hullámoknak nem tetszik valami, ostrom alá fogják az emberi akarat szószekét: a hullámtörő szikladarabokat félrelökik s mint éktelen faltörökösök, döngetik a bástyafalat.

Amennyire lehetett, leereszkedtünk a város fölé.

A keleti stílusban épült házak lapos tetején, a toronyhoz hasonló pavillonok „azoteá”-k ormán s az erkélyeken tarka nép pompázott. Barátságosan integettek felénk a mozgékony, mindig elegáns andalúziaiak, akiket már Martialis római költő jókedvűeknek nevezett („Jocosa Gades”).

Néhol annyira alacsonyán szálltunk, hogy a tiszta uccák forgalmát is jól láttuk. Szándékosan hangsúlyozom, hogy *tiszta* uccák! Az andalúziai túlzás azt tartja, hogy Cadiz uccáiról asztalterítő nélkül lehet enni.

Mialatt gépünk tovasiklott Cadiz erődjei, a *Santa Catalina* rombolhatatlan ágyúfészkei fölött, eltűnődtem e város nagy múltján.

— A rómaiak alapították — jegyezte meg Dezső.

— Dehogyan a rómaiak! Krisztus előtt 1520 táján már a föníciai kereskedelem egyik gócpontja volt ez a szűk öböl. A világtörténelem drámájának nem egy jelenete játszódott le itt. Nem messze van tőle Xeres, amelynek vérral áztatott talaján világhírű bor terem.

A xeresi csatamezőn dült el nyolc évszázadra a spanyol nemzet sorsa: itt rakták Spanyolország nyakára az igát a mórok. S ezt az igát csak Izabella és Ferdinánd bírta levenni s darabokra törni. Ámbár a mór uralomnak, mint többször említettem, előnyei is voltak. Hanem hagyjuk ezt! Repüljünk Gibraltár fölé.

Pista térdén ott lógott a térkép: ceruzája hegyével jelölte Mr. Hooper útját, — s mutatta a többinek is:

— Cadiztól délkeletre fekszik Gibraltár. Légvonalban repültek?

— Ő, nem! — válaszolt Mr. Hooper. — A part kanyargós vonalát követtük s Tarifánál kivitt a szél ereje a gibraltári tengerszoros közepére.

— Tarifa? Vámtarifa? — nevetett Gyszi. Mr. Hooper bólintott:

— Ügy van! A tarifa ettől a vám-erődtől vette a nevét. Hát, mondom, a hajók útvonalát követve közelítettük meg az angol birodalomnak ezt a fontos őrálló helyét, ezt a szokatlanul nagyjelentőségű sziklavárost.

Jobbra föltűnt előttünk Marokkó legnagyobb tengeri erődítménye, a fokozatosan emelkedő sziklaterraszokon épült Tanger s a Cap Spartel kékes ködbe burkolódzó orma.

Negyedóra múlva megláttuk Herkules két oszlopát, az Ókor nyugati világkapujának két óriási pillérét. Az afrikai part kapufélfájának Mons Abyla a neve, az európai kapufélfát Gibraltárnak nevezik.

— S mi köze Gibraltárnak Herkuleshez? — kérdezte Gyszi.

Sanyi, a klasszikus műveltség jelenlevő képviselője megmagyarázta neki a kapcsolatot:

— Mikor a nagyerejű görög hős erre járt, hogy megszerezze a Hesperidák aranyalmáját, megdöbbenve vette tudomásul, hogy a tenger ezen a helyen el van zárva hajója előtt. Mit csináljon? Gondolt egyet, áttörte a két világrészt összekötő földszorost. Most már nyitva volt az út az óceán ezüstszigetei felé.

— Nem más ez, mint mitológiai magyarázata egy geológiai katasztrófának — jegyezte meg Mr. Hooper. — Afrika és Európa csakugyan összefüggött valamikor. A hegyek anyaga, rétegződése ugyanaz; a két part növényvilága is megegyezik.

— Lehet, hogy a gibraltári szoros keletkezése is összefügg Atlantisz elsüllyedésével — szólta Sanyi.

Mr. Hooper bólintott s folytatta elbeszélését:

— Elhaladtunk Európa legdélibb pontja fölött („Europa Point”), amelynek karcsú fehér világítótornya kedvesen tessékeli befelé a hajók ezreit.

— Hát olyan sok hajó jár arra? — kérdezte Kasszián.

— Évenként átlag tíz-tizenkétezer.

— S mekkora az a Gibraltár? Bizonyára égbemeredő sziklahegy.

— Mindössze négyszáz méter magas, de a hadászat büszkesége.

— Egy német mérnök építette ilyenné — jegyezte meg csípősen Kasszián. — V. Károly császár Speckel német mérnökre bízta a vár megerősítését.

Mr. Hooper kifakadt:

— Kasszián barátom, ne ingereljen! Amit Speckel csinált a Gibraltáron, az nulla! Érti! Most nézze meg! Azaz, hogy ön nem nézheti meg, mert csak angol állampolgár kap rá engedélyt, ha megbízhatóságát kézzelfoghatóan igazolja.

Ezt a magányos sziklát keskeny semleges földszáv köti össze a spanyol területtel. Mindössze négy és fél kilométernyire nyúlik be a Földközi tengerbe.

A sötét szikladarab valóságos tank: minden négyzetcentiméternyi területe, barlangja ki van használva. A tenger felé néz állandóan mind az ezer szeme.

— Hogy érti azt, hogy ezer szeme van Gibraltárnak?

— Ezer ágyúcső nyúlik ki az erőd lövésein. Herkulesz oszlopai között nem lehet engedély nélkül hajózáni. Jaj annak a hajónak, amely belekerül az ágyúgolyók jégesőjébe!

— Ezer ágyú egy ilyen kis várban! — szörnyűködött Sanyi.

— No, van ott az arzenálban még háromszor annyi tartalékágyú. Ezért kapta Gibraltár a „bevehetetlen” nevet.

— Sa város? Én úgy tudom, hogy Gibraltár nemcsak erődítmény, hanem virágzó város is egyszerismind — szólt közbe Kasszián.

— Körülbelül huszonnégyezer lakosa van a hegyre préselt, szűk és meredek uccájú városkának. Komor, barátságatlan város ez, uraim! Egy alkalommal három napot töltöttem ott, de elég volt! Képzeljék el, állandó ott a hadiállapot! Mihelyt a nap lenyugszik, ágyúlövés figyelmezteti a polgárokat, hogy zárják be a kapukat. Az uccákon katonai őrzőjárat cirkál és jaj annak, aki nem tudja igazolni kintmaradását.

S mindenhez engedély kell. Meg akartam nézni a világhírű Szent Mihály barlangot, ezt a geológiai ritkaságot: hát előbb engedélyt kellett kieszközölnöm a katonai kormányzótól. Persze, nem bántam meg a sok utánjárást, mert földalatti tündérországba léptem be a kormányzói engedéllyel. A szűknyílású barlang belseje ragyogó csarnok, boltozatát cseppkőoszlopok tartják. Ugyancsak engedéllyel nézhettem meg a Szent Márton barlangban élő majmokat is.

— Tudom, tudom! — örvendezett Gyuszi. — Az egyetlen majomfaj Európában, amely vadon él. Hogy is hívják'?

— *Inous ecaudatus!* — vágta rá Ferkó.

— Igen — folytatta Mr. Hooper. — Hanem már csak néhány példány él közülük. Azóta tán azok is elpusztultak.

* * *

— Sevillában háromszor jártam — folytatta elbeszélését Mr. Hooper s rágyújtott egy szivarra. — Negyedszer csak fölülről néztem meg. Nem mondom, repülőgépről gyönyörű a város vidéke, de Sevilla értékeit és szépségeit közvetlen közelről kell látni.

— Arrafelé is ilyen sziklakemencében sülnék az emberek, mint itt? — kérdezte Márton és lepedőnagyságú zsebkendőjével immár ötszázadszor letörülte homlokáról a korros izzadságot.

— Sevilla környékét a Guadalquivir szürkés, vöröses habjai öntözik. A természet erre a vidékre pazarolta bőkezű gazdagságát: nem hiába nevezik Andalúziát „Isten földjé”-nek.

Uraim, hunyják be a szemüket s képzeletben szálljanak be mellém Gettysburg biplánjába. Lelkük szemével lássák, amit én testi szemeimmel láttam.

Elsuhan alattunk Andalúzia: kövér legelőkön békés bikák (lehet, hogy a legközelebbi bikaviadalon tapsolni fogunk nekik), odább kaktuszok, áloék, olajfák, pálmák színfoltjai tarkítják a fálvak határát. Az országutak mentén piros és kék virágfürtök csüggenek a fákról és bokrokról. Isten szőnyegeit melyik perzsa szőnyegszövő művész tudná utánozni? Innét a magasból minden rét, minden kert és park kifejezhetetlen szépségű szőnyegnek látszik.

Nem dobban meg a szívük, búzatermelő magyarok? Amott a lankás domboldalon aratnak. A kasza élesen sziszeg s az aransárga kalászkok engedelmesen lefeküsznek a földre.

Marisma szürke tavaiban hosszúlábú gólyák merengenek; vagy tán zsákmányt lesnek?

A karcsú, fehérszőrű andalúziai szamarak csordái arra se méltatják a berregő gépet, hogy félszemmel rápillantanának.

A hegyek tetején már várromok sötétlenek: régi halott világ sírkövei.

Most szálltunk el *Almodovar* restaurált falai és negyvenméteres tornya fölött. Látjuk *Palma* ékes narancsligeteit, *Carmona* kövér kertjeit.

Megelevenedett romantikus regény pompázik alattunk: a fehér országút fügefaerdőkön fűrődik át; *Sette Filas* romjai között pálmafák ingatják fejüket.

Fölöttünk alabástromból faragott felhők úsznak az ég nyugodt tükrén. A levegő tiszta, átszűri a házak, mezők, virágok, ruhák éles színeit.

Nézzék, uraim, ott integet felénk Sevilla! Csalogat, hogy szálljunk le.

Körözünk néhány percig a város fölött, aztán le-szállhatunk.

A Guadalquivir partján sorakozó gyárkéményeket kerüljük ki: mi most költői szépségeket keresünk.

A *Jardin del Palacio* harmincméteres pálmái, délszaki növényei s a *Mária Lujza park* rikító rózsaligetei, kaméliái, narancsbokrai kacérkodva bontják ki előttünk szépségük teljét. De máris a dohánygyár elképesztően nagy épülettömege fölött száll a gépünk.

— Ennek a bejáratát ismerem az Opera színpadáról — kedélyeskedett Sanyi. — Bizet operájának a főhőse, Carmen is itt sodorta a cigarettákat és szivarokat.

— Az önök Operája aligha tudná a sevillai dohánygyár hatalmas érckapuját utánozni, — szólt Mr. Hooper. — Ami pedig Carment illeti, a sevillai néphit azt tartja, hogy Bizet múzsája mint töpörödött öregasszony, ma is ott dolgozik a dohánygyárban. Hja, az összes Carmenek megvénülnek!

Hanem figyeljük a város képét! Itt vagyunk az Alcazar fölött. Ez a gyönyörű arab palota mesébeillő kertjeivel szinte fölülmúlja az Alhambrát.

Az Alcazart csak a Pl. Triunfo választja el a katolikus Spanyolország büszkeségétől, a sevillai katedrálisra. Látják ezt a négyszögű tornyot? Ez a híres *Giralda*, amelyet a világ nyolcadik csodájának tart a helybeli önérték. Minaretnek épült 1195-ben, később csillagvizsgáló toronnyá bővítették. Az a különlegessége, hogy az arab számok megteremtője, *Algeber* építette. Tetejére nem lépcső, hanem falba épített ferde út visz: kisebbfajta kocsin is fölmehetnek rá, ha nem szeretnek gyalog járni. A hagyomány szerint VII. Ferdinánd lóháton vágatott föl a torony tetejére. Ha Sevillába mennek valamikor, nézzék meg a Giralda-tornyot; de ne olyankor, ha mind a huszonöt haranga szól, mert megsüketülnek.

Magát Gettysburgot is elbűvöli a látvány, mert ott kering a katedrális fölött.

A sevillai dóm a világ legnagyobb templomai közé tartozik: csak a római Szent Péter-bazilika nagyobb nála. 1401-ben kezdte építtetni a sevillai káptalan azzal a szándékkal, hogy „ne legyen hozzá hasonló”. Száztizennyolc évig dolgoztak rajta Spanyolország legnagyobb művészei: negyvenöt építész, hatvanhét szobrász, harmincnegyevenyolc festő, huszonhárom ötvösmester. S építés közben a káptalan kanonokjai — mondják — deszkabódében laktak, mert minden jövedelmüket a templomra áldozták. A dóm kincsei mérhetetlen értéket képviselnek: a benne elhelyezett festmények egész képtárat megtöltenének.

Balra látom a bikaviadalok hatalmas arénáját, a kör alakú *Plaza de Toros-t*; odább *Pilátus házát*, Alba herceg palotáját s a *Museo de Pinturas-t*: ennek a falai őrzik *MuriUo* festményeit.

— Tudja mit, Mr. Hooper, szálljunk le és tegyünk egy sétát Sevillában — szakította félbe Kasszián az angol szavait.

— Azonnal! Még egy kanyarulat a Guadalquivir túlsó partjára: ott éktelenkedik *Triana*, a munkásnegyed és cigánytanya. Pedig, uraim, valamikor itt fény és gazdagság uralkodott! Trianában s a szomszédos *Italica* városban

laktak a római kor arisztokratái. Legalább is ezt bizonyítják az ásatások. Trianában született *Traianus* császár. Erre csak büszke lehet Sevilla!

Földet értünk: mehetünk!

A *Galle de las Sierpest* („Kígyó ucca”) a ráérő Sevilla sétatere. Szűk ucca, de itt belenézhetünk a sevillai lélekbe.

Bátran andaloghat a szerkesztő, nem gázolja el sem autó, sem carro. Ezen az uccán csak gyalog szabad járni.

A sevillai nép végtelenül kedves és udvarias. Egyik közmondásuk szerint: *A quien Diós quiere bien, en Sevilla le da de comer*”. Isten Sevillába küldi lakni azt az embert, akit szeret.

A vízárusok, *agvadores*, szörnyű zsvavajjal futkosnak a nagy melegben s felsőfokban magasztalják hűsítő italukat.

Az egyik vézna fiú magas cérnahangon kiabál:

— *Agva mas fria que la nieve!* Az én vizem hidegebb, mint a hó.

De nemcsak vizet árulnak. A szélesebb tereken limonádé-asztalok sorakoznak. Az asztalon üvegek, poharak s a járdán egy nagy korsó. S a korsót elárasztja sugárnyilaival a nap.

— Jó meleg lehet az a víz! — jegyzi meg Gyuszi.

— Téved! A korsó annál hidegebb vizet bocsát ki szűk száján, minél erősebben tűz rá a nap.

— Hogy lehet az?

— A fehér agyag, amelyből a „cantaro”-t készítik, izzad a napon. S ez a párolgás hűsen tartja a tartalmát.

— Gyuszi, mi is veszünk ilyen korsót. Jó lesz a börsönyi táborban — jegyezte meg Pista.

Mr. Hooper Pista szájára tette széles tenyerét s folytatta:

— A spanyol vízárus valóságos művésze a különféle hűsítő italoknak: a szükség szüli az ötletet. A spanyol éghajlat ugyanis kifejllesztette ezt az iparágat. A vizet cukorral édesítik, narancssal illatosítják.

Az *agvadores* külön társadalmi osztály: vannak szentesített szokásaik, hagyományaik, üzleti és ipari titkaik, amelyek apáról fiúra szállnak.

Sokan közülök hordóban öszvérrel vagy számmárral húzatják a vizet és szolgálk is vannak.

— Ezek a szolgálk alighanem galiziaiak — szólt közbe Ferkó, aki mély részvétet érzett minden teherhordó iránt, mióta Márton mester rábízta kofferjét.

— Igaza van, fiatalember! Még a nevük is „gallego”. Ha azonban ön, fiatal barátom, jobban szereti a tejet, mint a cukrozott vizet, jöjjön velem! Van itt a közelben egy „svájci tehenészet”, egy szálloda és étterem, ahol a szemelátára fejk a tejet, amelyet aztán lehűtenek az ön ízlése szerint. Ugyanott kaphat „granitát” is, azaz sevillai fagylaltot.

Valamelyik hűsítő csarnokba be kell térnünk, mert a nap ugyancsak pazarul önti ránk olvadt aranyát. Nem hiába nevezzük mi angolok Sevillát az „örök nyár városa”-nak. Vagy ha nem szomjaznak, legalább sétáljunk be ebbe a szűk mellékucába, ahol a szembenéző bérházakban a

negyedik emelet lakói lenge ponyvát feszítettek ki az ucea fölé.

Kasszián közbeszólt:

— Valahol olvastam, hogy Sevillában Ūrnapján az Oltáriszentség előtt szertartásos díszbe öltözött gyerekek nemzeti táncot járnak. Igaz ez?

— Igaz. Remélem, nem botránkozik meg rajta, hogy a művészetnek ezzel az ágával is dicsérik az Istent! A festőt, a zenészt, a szobrászt nem róják meg, ha Isten dicsőségére alkot: a tánc is kifejezheti a hódolatot.

— Pedig egyszer már betiltották ezt a táncot.

— A toledói érsek parancsot adott, hogy hagyják abba. Erre a városi tanács a táncos fiúkat elvitette Rómába s a pápa előtt is bemutatták a „danza de los seis”-t, döntse el ő, sérti-e a tánc a vallásos érzést?

A pápa a hagyomány szerint így döntött: Amíg a tánchoz készült díszruhák el nem kopnak, táncolhatnak a fiúk.

S a ruhák sohase kopnak el, mert gondosan őrzik és évenként csak kétszer használják. Ha pedig kopás nyomát látják rajtuk, megfoltozzák.

— Bizonyára festői öltönyök.

— Szép látvány az ünnepies, lassú gyerektánc. A fiúkon vörös vagy fehér térdnadrág, féloldalt lecsüngő vállra vetett kék mente, csattos cipő van, fejükön hatalmas tollas kalap. Magasba tartott kezük castagnettet csatogtat.

Évszázadok óta a sevillai papok tanítják e táncra a kiválasztott fiúkat.

Egyébként Sevilla a festői „cosa d'Espanyá”-k hazája. Szeretik a tarka ruhát, a pazar színek rikító egyvelegét.

Egymást éri itt a díszes és vidám fölvonulás, gyalog és földészített, mennyezettel ellátott ökrösszekéren, számar- és öszvérháton. A tágasabb tereken megállnak az ökrösszekerek, a szenyoriták leugrálnak róluk és zeneszó mellett táncolnak és énekelnek.

Most pedig, uraim, lépjünk be az Alcazárba. Vagy inkább az Alhambrát nézzük meg képzeletben? A granadai Alhambra vagy a cordovai Alcazár (Azzahra = kastély) még jobban visszavarázsol bennünket a mór világba, mint a hasonló stílusú sevillai Alcazár.

Kasszián főparancsnok a fiúkra nézett s így szólt:

— Egyelőre tán pihenjünk egyet. Elég lesz, ha Granadában találkozunk a mórokkal.

* * *

A vonat lassú, fáradt dohogással fűrt utat a forró levegőben. Egymásután maradtak el Navarra sovány városkái: Alfaro, Castejon, Tudela, Casetas.

A vonat szorosan követi az Ebró útját. Ahol az Ebrót tápláló hegyi patakok, rohanó folyócskák megpuhítják a talajt, ott életre kel a természet s kövér délinövények simulnak a völgyek keblére.

Kasszián úr feje félrebillen.

Ez a jeladás. Utána a hollófiókák is behunyják szemüket s alszanak, mint a tej.

Egy darabig nézem a vidék mesébe illő romantikus panorámáját, aztán én is sarokba illeszttem a fejemet.

Mr. Hooper megbotránkozva néz ránk s belemélyed a menetrendbe. Délután úgy két óra tájban elkiáltja magát:

— Uraim, Zaragozába érkeztünk! Itt fogunk ebédelni!

Minden szem megnyílik, minden ajk mosolyra szélesedik.

Kasszián parancsnok úr máris tárgyal az állomás peronján valakivel. Int s mi utána tódulunk.

A zaragozai ebéd éles ellentétben állt a spanyol kényelemről és ráérő ácsorgásról alkotott fogalmainknak.

A vonat húsz percig állt. Ezt a húsz percet a vendéglő pincérkara úgy osztotta be, hogy minden fönnakadás nélkül elfogyasztottuk a nyolc fogásból álló ebédet.

Nem kérdezte itt senki, hogy: mi tetszik? Leültünk s máris előttünk párolgott az illatos leves. A kanalat le se tehattük, élénk surrant az első hús, majd a második hús,

a halak, a nyakatekert nevű spanyol szószerzők, sütemények s a levesestányérba halmozott fagyalt és krém. Mikor a gyümölcsöt ettük, már szedte össze a főpincér a pénzt. A feketekávé már állva ittuk ki, mert fűtült a vonat.

— Nincs párja az ilyen *mesa redonda-nak*. Jó menü, kerekre szabott ár, szónélküli kiszolgálás! — lelkesedett Mr. Hooper. — S ami kellemesen lepett meg, nem tálaltak elénk se garbanzost, borsófőzeléket, sem gaspachót. A gaspacho fokhagyma s paradicsomalma-keverék. Ezt nem bírja az európai gyomor!

Három perc múlva kényelmesen elhelyezkedtünk a vasúti kocsiban s a rohanó vonatból élveztük Zaragoza pompás panorámáját.

— Kár, hogy nem nézhettük meg alaposabban ezt a várost! — sóhajtott Sanyi.

— Persze, itt is vettél volna két kiló levelezőlapot és művészi reprodukciót — jegyezte meg gúnyosan Dezső.

— Zaragoza egyike a legérdekesebb spanyol városoknak — szolt Mr. Hooper. — Én már heteket töltöttem itt a vastagnyakú, büszke, „mindig vitéz” aragónok között.

— Mért „mindig vitéz”? — szolt közbe Gyuszi.

— Mert Zaragoza hivatalos díszítő jelzője „siempre heroica”. A történelem legszörnyűbb napjaiban ez a város a bátorságnak, a kitartásnak tiszteletreméltó példáit adta. Pedig nagy múltja van Zaragozának, számtalanszor volt alkalma kimutatni erejét. Augustus római császár alapította.

A cantabrok ellen erre vonult seregével, s mikor meglátta ezt a csodálatosan szép vidéket az Ebró ölében, katonákat telepített le ide. A castra stativa később várossá szélesedett s fölvette a Caesarea Augusta nevet. Csakhamar megépült az első színház, az első fürdő s az első templom: a római kultúra hármas pillére.

A gótok átvették a várost a haldokló Rómától, továbbfejlesztették és elnevezték Cesaragostá-nak.

A mór uralom „Saracusta”-ja valóságos főváros.

— S most mekkora”? — érdeklődött a főparancsnok úr.

— Körülbelül százhuszezer ember lakja.

X. FEJEZET.

„Rakd igaz mérlegre a világot s az életet.”

Ebéd utáni hangulat uralkodott a vonaton.

Kasszián elhelyezkedett az ablak mellett a sarokban és elmerengve nézte a forróságtól reszkető levegőt. A néma merengés elősegíti az emésztést.

Márton mester minden előzetes bejelentés nélkül elaludt.

Gyuszi mint gondos üzletember fölösleges pontossággal részletezte a pénztárkönyvében a saragozai kiadásokat és megcsinálta az uzsonna tervét.

Sanyi szíve fáj, hogy Sevilláról és Gibraltárról nincsenek még képeslevezőlapjai és albumai. Az utazás egyetlen komoly célja a képeslapok és albumok gyűjtése.

Mi többiek titokban reménykedtünk, hogy Mr. Hooper elalszik s csak uzsonna után zúdítja ránk lexikális adatait Cordováról, Malagáról, Granadáról s a mór kalifákról. Ilyen bőséges ebéd után nem jó a szellemnek szolgálni.

Mr. Hooper nekitámasztotta fejét a spanyol harmadosztály kemény falának s mosolyogva nézett ránk. Aztán lágy, sejtelmes hangon mesélni kezdett:

— Abdurrahman volt Cordova első kalifája. El Dakhelnek nevezte el a történelem, ami annyit tesz, hogy „menekülő”.

Mikor az Abbasszidák a VIII. század közepén kiirtották az Omajjádokat, Abdurrahman volt az egyetlen, aki megmenekült a tragikus sorsú családból.

Sok kaland, sok veszedelem és bolyongás után jutott Spanyolországba s itt megalapította a cordovai kalifátust. 786-ban már ura egész Spanyolországnak.

A bölcs és vitéz fejedelem elhatározta, hogy Cordovát nyugat Mekkájává fejleszti. Mindenekelőtt templomot épített Mohamednek: olyan mecsetet (mezquita-t), hogy az méltó legyen a VIII. századbeli Európa legnagyobb városához.

S 786-ban megindult a csodálatos munka.

A munkások tízezrei között cipelte a követ, egyengette a talajt maga Abdurrahman is, a fejedelem. Naponkint egy órát dolgozott isten dicsőségére, hogy a mű csakugyan „fejedelmi alkotás” legyen.*

Mérnökei bejárták a világot s lázas buzgalommal gyűjtötték a legnemesebb anyagot az építéshez.

Ha Jeruzsálemben, Athénben, Itália földjén valami szép oszlopot, díszet, különösen szép márványtömböt találtak, azt ide hozták. Hadd legyen a világ művészi értékeinek a halmaza!

A leigázott Spanyolország minden kincse ide vándorolt.

Beépítették Leó görög császár 140 oszlopát is, amelyeket egy keresztény templom számára küldött a bőkezű fejedelem.

A márványt Karthágó s a franciaországi Narbonne szállította.

— Hát hogy fest egy épületben az a sokféle oszlop? — kérdezte Sanyi.

Mr. Hooper így szólt:

— Helyes megjegyzés! A cardovai mecset ezerkétszáz oszlopa annyiféle, ahány helyről hozták. S nemcsak az oszlopok anyaga különbözik! A márvány-, gránit-, alabástrom-, jáspis-, porphir-oszlopok néhol sima hengerek, máskor rovátkás, cifrázatokkal televesett karcsú kő-gerendák. Mégis valami csodás egységbe fogja ezt a változatosságot a templom stílusa.

Mindenesetre különös hatást tesz a belépőre ez a talajból kinövő, talapzat nélküli köerdő, ahol a kő-törzsek tetejét csipkés kőpatkók, pazar mór-ívek kapcsolják össze.

Az ívek, boltozatok, oszlopfők, cifrázatok, márványcsipkék a színek kaleidoszkopszerű változatosságában csillognak.

Abdurrahman boldog volt, amikor először lépett be a tizenkilenc bronzkapuk egyikén.

Az ötvenhét templomhajó ívei alatt a zarándokok ezrei imádkoztak arccal a földre borulva. Messze Ázsiából, Afrikából is tódultak ide „igazhívők”.

Abdurrahman keble dagadt a büszkeségtől, mikor hal-

lotta az ámulat kitörését: „Nyugat mecsetje szebb, mint keleté Mekkában”.

Végigsétált a narancsudvaron, elmerengett a pálmák árnyékában a márvány szökőkút mellett, majd besétált a nyolcszögű Maksourá-ba, a szentélybe.

A Maksourában ünnepel az arab művészet s vallásos bőkezűség. A mennyezet stalaktitja csupa arany és drágakő. A finom arabeszek elkápráztatják a műértő szemet. Ez a „szentek szentje” a tőszomszédságban lévő Mihrab-bal, isten szellemének a fülkéjével együtt.

Itt őrzik a papok Mohamed sarkát és a drágagyöngyökbe s aranylemezekbe kötött alkoránt.

A zarándokok hosszú sora térdencsúszva kerüli meg ezt a helyet.

Abdurrahman megsimogatja hosszú szakállát és szeme áttekinti a nagy imádkozó tömeget.

Tízezer lámpa és huszonnyolc hatalmas kandeláber világítja meg a mecset belsejét: ámbar igaz, hogy rendszeren csak négyezerhétszáz lámpát égetnek. így is tizenkétezer kiló olaj és hatvan kilogramm ambra fogy el évenként. ^{3/4}_{3/4}

Az ambra illata betölti az alacsony templomot és ártérjed a narancs-udvarra is.

— Azt mondja: alacsony templom. Én égbenyúló oszlopdőre és magas ívekre gondoltam — szólt közbe Sanyi.

Kasszián fölélénkült s bekapcsolódott a társalgásba:

— Rabszolgalelek nem tud égbetörő magas templomot alkotni. Az örökös görnyedés, a földreboruló félénk alázat alacsony templomot épít. A krisztusi szabad lélek a magasba veti szemét, Istent az égben keresi s olyan oszlopokat, íveket épít, amelyek fölfelé viszik a tekintetet s vele együtt a lelket is.

— Igazat adok önnek, Kasszián! — szólt Mr. Hooper. — Rám is lenyűgöző hatást tett a cordovai mecset: lenyomták a lelkemet az alacsony falak s csipkés patkó-ívek. A templom legyen magas és emelje a lelket. Megbámultam még megkopott állapotában is Abdurrahman mecsetjének a kincseit, de imádkozni én is csak a londoni szent Pál bazilikában tudok.

— A bilbaói autóbuszon velünk utazott egy amerikai spanyol s az nagyon magasztalta a cordovai egyetemet — szólt Sanyi.

III. Abdurrahman alatt csakugyan világhírű volt Cordova egyeteme. Akkor több, mint egymillió ember lakott Cordovában: volt benne háromszáz mecset, kilencszáz nyilvános fürdő s az egyetemen kívül nyolcvan iskola. A keresztények is nagybecsülték a matematika, csillagászat, filozófia, s az orvostudományok nagynevű tanárait.

Ugyancsak III. Abdurrahman építette az Azzahrát is, a cordovai Alcazárt, vagyis királyi palotát. Ennek a történetét elmondom, mert igen érdekes.

Volt a kalifának egy igen szép háremhölgye, egy Azzahra nevű rabszolgáné.

Ez az Azzahra annyira uralkodott a kalifa szívéen, hogy

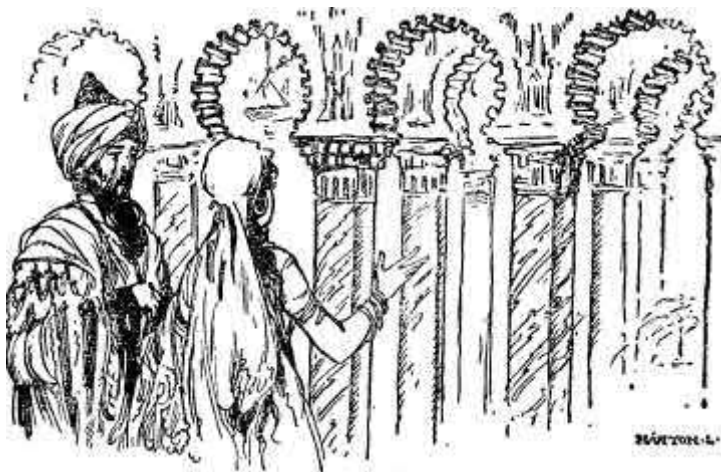
valóságos rabszolgája lett a hatalmas fejedelem a „Szépség Virága”-nak.

Abdurrahman az ő kedvéért olyan palotát épített, amely egyszersmind erőd is volt: a nyugtalan és félnék szerelem sásfészke a Sierra Moréna lábánál.

A tündér-kastély bástyafalai mögött csodás szépségű kertek, villák, lugasok, vízesések, szökőkutak váltakoztak.

A park közepén állt Azzahra palotája.

Az udvari költő fölkiáltott, mikor végigjárta a parkot, a palota számtalan szobáját s a kastély erődjeit:

— A „Szépség Virága”-nak a palotáját angyalok, az erődöt ördögök építették!

A valóságban nem angyalok és ördögök dolgoztak az Azzahra-palotán s a váron, hanem tízezer munkás. Ezer-öttszáz öszvér és négyszáz teve hordta oda az építési anyagot kora hajnaltól késő estig. Naponkint tizenhatezer faragott követ építettek be a falakba.

Mikor a palota készen állt, Abdurrahman bevezette Azzahrát:

— Ez mind a tiéd! Azt akarom, hogy boldog légy. Meghívhatod vendégeidet, hadd irigyeljék boldogságodat.

S Azzahra vendégei, barátnői, a kalifátus előkelő nemesi megtöltötték a gyönyörű termeket, amelyeknek a megnyezete a kék eget utánozta: aranycsillagok ragyogtak rajta.

A cédrusfából faragott ajtóknál ezer szolga állt, mereven, komolyan, akár az a négyezerháromszáztizenkét különböző színű márványoszlop, amelyek a boltozatokat s a karcsú patkó-íveket alátámasztották.

A vendégek lélegzete elállt, amint végignézték a falak gyöngy- és gyémánt-mozaikjait.

Az udvari költő oda állt a nagyterem közepén ragyogó szökőkút mellé s belenézett a jáspisból készült medencébe.

A medence fenekén a víz alatt drágakövek ragyogtak.

A levegőt illat-áramlatok járták át.

S a költő szíve dalba olvadt ennyi szépség láttára.

— Allah kegyeltje vagy, ó Azzahra! Boldog vagy a boldogok között. És boldog veled együtt a nagy és dicső Abdurrahman!

A kalifa mosolygott s átvezette vendégeit az ő vadász-pavillonába.

Ennek a pavillonnak a falai is ékszerektől, valódi gyöngyöktől csillogtak.

A terem közepén hatalmas porphir-medence volt.

Abdurrahman intett s a szolgák leemelték a medence tetejét. A sugárontó déli nap bekacagott a széles ablakokon s ezerszeres pompában tündököltek a drágakövekkel díszített falak.

S aki a medencébe nézett, szédülni kezdett: úgy érezte, hogy táncol vele a palota s hullámszik alatta a márvány-padló.

S a kalifa csengő kacagása visszhangzott a teremben.

— Miféle varázslat ez, uram? — kiáltott föl a költő. Abdurrahman a medencére mutatott:

— Higanyal van tele. A medence fenekén elmés gép tartja állandó hullámszásban a higany olvadt holdfényét. Ez okozza a csalódást.

A költő ismét áradozni kezdett:

— Ó, Azzahra, boldog vagy a boldogok között!

S Azzahra szívében megszületett a napfény édes gyermeke: a fekete árnyék. Abdurrahmánhoz fordult és szólt:

— Uram, sok szépséget alkottál, de ezt a gyönyörű csodát egy csúf néger karjaiba dobtad. Nézd, milyen csúnya hegyeség öleli át palotámat! Tüntesd el, kérlek, a hegyet.

S a szerelem oktalan kívánságát komolyan vette az oktalan szerelem. A kalifa kiadta a parancsot, hogy hordják el onnét a Sierra Morená-t.

Persze nem tudták teljesíteni az esztelen parancsot. Annyit mégis megtettek, hogy kivágták a bozontos, komor tölgyerdőket s teleültették a hegyoldalt narancsfákkal.

Azzahra azonban nem volt boldog, mert nem teljesült a kívánsága, de nem volt boldog a kalifa sem.

Hátrahagyott írásai között találták ezt a szomorú vallomást:

„Ötven évig voltam kalifa, minden élvezetet kimerítettem. Királyok irigyelték sorsomat, mégis ha boldog napjaimat megszámlálom, nem tesznek ki tizennégy napot. Halandó ember! Rakd igaz mérlegre a világot s az életet!”

...Abdurrahman eredeti tündérpalotájából néhány rom maradt meg.

Így múlik el a világi dicsőség!

Ferkó mélyet lélegzett s hálásan nézett Mr. Hooperre:

— Ez nagyon szép volt! Hát még a granadai Alhambra! Úgy tudom, Granadában bontakozott ki teljes pompájában a nyolcszázéves spanyolországi arab uralom.

— Majdnem igaza van, fiatal barátom! A kalifák később Granadában építettek maguknak sásfészket és kéjpalotát: — mégis nekem jobban tetszik Cordova. Tetszik tudni, a *kezdésben* mindig több a romantika, a szépség s a lélek. Én több örömet találtam az Abdurrahmánok hősies erőfeszítésében és ragyogó művészetében, mint abban, amit I. Alhamar arab fejedelem és utódai a XIII—XV. században alkottak.

Granadának nagyon szép a fekvése: a hóval takart Sierra Nevada tövében épült az aranyhordó Darró és Genü folyók által öntözött termékeny síkságon.

A spanyol önérzet erről a vidékről is faragott egy közmondást: „El que non ha visto Granada, no ha visto nada”. Aki nem látta Granadát, semmit se látott.

Az Alhambra, a mór királyok palotája, dombon épült,

nem annyira szórakozóhelynek, mint inkább erős várnak. Falai között negyvenezer katona fért el.

Itt is voltak ragyogó termek, gyönyörű oszlopcsarnokok, szökőkutak, fürdők, parkok: — de inkább a katonai hatalom erejét éreztetik a komor falak, mint a mosolygó költészetét.

S az arab költők mégis nagyra voltak vele. Raja kertjében ezt a föliratot olvashatjuk: „Ó, mily szép ez a kert, ahol a virágok szebbek az ég csillagainál! Az alabástrom vízmedence olyan, mint a hold a felhőtlen éjszakai égen.”

Az oroszán-udvart ez a fölirat magasztalja: „Gyönyörök kertje vagyok, egyesül bennem minden szépség. A hold megszegyenül, ha velem versenyez. Nem volna csoda, ha a nap megállna ragyogásomat csodálni. Oszlopaim fehérek és drágák s még az árnyékuk is világos, mint a napsugár.”

— Úgylátszik, az arabok szerették a föliratokat — vetette közbe Sanyi.

— Nagyon szerették! Vallásuk tiltotta, hogy szobrokkal, szentképekkel díszítsék templomaikat, épületüket: — tehát a művészi ösztön más formáját szülte meg az érzelmek és gondolatok kifejezésének. Ragyogó betűk cifrázatai borították a falakat, mennyezeteket.

Az Alhambra is tele van fölirattal.

Az egyik terem falán így ad tanácsot a művész a fejedelemnek:

„Ura ezen palotának, környezd magad nemeslelkű emberekkel és ne gyűlölj senkit!”

— Hiszen akkor a mórok nem voltak alacsonylelkű emberek — szólta Dezső.

— Kiváló nép volt az, uram! Tudományokban, művészetekben magas fokon álltak. S hogy pedig a földművelést, a kertgazdaságot, csatornázást, talaj-öntözést mennyire értették, arról már beszélgettünk.

— Szinte kár értük! Nem! Ha fölveszik a kereszténységet s alkalmazkodnak Európához, most nagy nép lehetne a mór — jegyezte meg Gyuszi.

Mr. Hooper legyintett:

— Kielte önmagát az arab. Eljutott fejlődése zenitére, aztán megöregedett.

— Ami pedig Spanyolországot illeti,— vágott közbe Kasszián — az mégis csak a spanyoloké. A spanyol nemzetnek végre is le kellett ráznia magáról a mór igát.

— Bármennyire föl volt cifrázva ékszerekkel, gyöngökkel ez az arany iga — fűzte tovább a gondolatot Mr. Hooper.

Katolikus Izabella és Ferdinánd („los reyes catolicos”), a nagynevű királyi pár törte meg a mórok hatalmát Granadánál.

Ferdinánd táborába gyűjtötte az önérzet lovagjait s kardjával Granada várára mutatott:

— Kiszedem ennek a gránátalmának minden magját egyenkint!

Granada címerére célzott, amely öt gránátalmából áll.

S megkezdődött a heroikus küzdelem, a dicső honvisszaszerzés.

— Vigasztaló tény, — szólt Ferkó — hogy nyolcszázados megszállás után is vissza lehet szerezni az elfoglalt területeket. Nagy tanulság ez a trianoni magyarnak!

Mr. Hooper folytatta szavait:

— A mór uralom bukását siettetten az is, hogy beléjük bujt a civódás ördöge. A mórok két részre szakadtak: két királyuk és két fővárosuk volt. Viszont Ferdinándnak sikerült a keresztény spanyolokat a szent célra egységes táborba tömöríteni.

— Concordia parvae res crescunt, discordia maxime dilabuntur — idézte Ferkó a latin közmondást. — A kis dolgokat naggyá teszi az egyetértés, viszont a legnagyobb hatalmat is szétbontja az egyenetlenség.

1492 január 2-án Izabella és Ferdinánd bevonultak Granadába s a mór hercegek lábuk elé rakták kardjukat.

* *
*

A vonat fáradt lihegéssel fürta be magát a forró spanyol levegőbe.

A Hollók étvágyát — hála Istennek! — ez a lankasztó hőség sem tudta csökkenteni.

Az úton lévő cserkészek életének a refrénje következett: Gyuszi rápislantott a főparancsnok úrra s bátorltalan célzást tett az uzsonnára ilyenformán:

— Főparancsnok úr kérem, úgy-e még nem uzsonnázunk?

Mire Kasszián úr végignéz a fölfigyelő arcokon és szól:

— Én nem bánom, ha esztek is! Éhesek vagytok, mi? Márton, éhes vagy, mi? Hát egyetek, nem bánom. Én még nem vagyok éhes, de azért, Gyuszi, nekem is bonthatsz egy szardíniás dobozt. Kenyeretek van elég? Az én hátizsákomban is van vagy öt kiló. Ferkó, nálad vannak a narancsok? Hát a banán? Gyuszi, a sajt nem lesz elég! Mi ez ennyi embernek? Mr. Hooper is velünk tart. Tessék ebből a magyar szalámiból, nem bánja meg! Kálmán, a te gyomrod rossz: neked adjuk a lazacot s a májpástétomot. Pista, mért nem eszel? Egyetek! Ez a paradicsomosshal nem is olyan rossz! Kérek még egy szardíniát! Ne azt a kis dobozt! Mi az ennyi embernek? Lakjatok jól, mert Barcelonáig nem ehtetek!

S Kasszián arcán megjelenik az atyai gondoskodás jószágos derűje. Boldog, ha „csapata”-nak minden tagja jól érzi magát.

A Hollók „komoly” étvágya átragad őrá is.

Repülnek a szardíniás dobozok, banánhéjak, zsíros papirosok ki az ablakon s megakadnak a kaktusz-kerítésen.

Odakint folyton változik a tájék.

A sárgás, néhol vörösbarna talajon óriási szőlőbokrok nőnek, tele mosolygó fürtökkel. Odább a rét piroslik a pipacstól. A pipacs jól illik a spanyol ég alá: könnyelmű, jókedvű, rikító virág.

A kaktuszok gárdáján túl spanyolnád bókól felénk, mintha mondaná:

— Jó estét, fiatalurak? Hát nem ismertek? A viszontlátásra otthon, konferencia után!

Uzsonna után erőt vett a társaságon az álom. Mit mondjak? Mr. Hooper is elaludt.

Vagy tán csak behunyt szemmel gondolkodik?

Gyuszi odasúg Dezsőnek:

— Meglásd, egyszer csak megszólal s álmában is magyarázni fog. Madridot még nem mondta el, pedig ott van ám csak sok látnivaló!

Az „odasúgás” mozdulata átváltozott egymás vállára való borulássá. Két perc múlva duettben horkoltak.

A vonat tovább lihegett az Ebró partján.

Elhagytuk Quintót, Escatront s Mora fehér tornyait.

Lassankint alászállt az est s megenyhültünk a hús esti szél cirógatásától.

Tarragonánál elértük a Földközi tengert.

Ekkor már ébren volt ismét az egész társaság.

A távolban egy kivilágított vízimalom, egy nagy hajó úszott, azt néztük.

Éjfél felé föltűnt Barcelona, azaz kiemelkedett a látóhatár pereme alól az a halvány fényburok, amely a nagyvárosokra éjjel ráfekszik.

Nem érdekelt már bennünket a spanyol fügefák kandelábere s az olajfák zöld gárdája: azokat az átható fénykévéket figyeltük, amelyek Barcelona fölött ritmikusan föl-föltűntek s végigsöpörték a tájat.

— Bizonyosan a kikötő forgó fényszórója — szolt Dezső.

— Ó nem! — vágott közbe Mr. Hooper. — A világítótorony fehér színben csak a tenger veszedelmes pontjain ad forgó fény csóvát. A kikötők színes, zöld-piros fényt villantgatnak föl irányításul a beérkező hajóknak. Amit most láttunk, az a világkiállítás nagy reflektorainak a sétáló fénykévéje.

Közben színes rakéták süvítettek a magasba s ott szétpattantak. Tündéries látvány tárult elénk. Amit a pirotechnika az égre tud varázsolni, azt mind ott láttuk Barcelona fölött. Kék, sárga, piros, zöld tűzfolyamok hul-

lámzottak a levegőben, csillagok kergetőztek az égi arénán s kavargó, örvénylő szikrák járták a tündértáncot.

— Ott vagyunk mi is! — szólt csillogó szemmel Sanyi. — Látod azt a piros-fehér-zöld rakétát?

— A mi megcsonkított hazánk is elhozta ide szelleme, tehetsége kincseit, hogy megmutassa a nagyvilágnak — szólt Kasszián főparancsnok úr. — Reggel első dolgunk lesz, hogy fölkeressük a magyar pavillont.

Alig vettük észre, hogy vonatunk berobogott a házak közé, a mozdonyvezető fékezett s lassú dohogással megállt a fáradt gőzparipa.

Az állomást ellepte a kiállításra idesereglett rengeteg utas.

Aggódva figyeltük a sok idegen arcot. Milyen jó lenne,

ha kibontakoznék a hullámszó fejek zürzavarából egy barátságos, mosolygó magyar arc!

Kasszián úr nem ugyan a bajusza alatt, de azért mosolygott:

— Táviratoztam a kiállításon levő Hangya-csapatnak. Remélem, kijött elének valaki.

Ferkó leadta a szabályszerű sioux-üvöltést s a tömegbe furakodott.

A ragyogó lámpafényben ott villogott a magyar cserkészek népszerű külügyminiszterének, Molnár Frigyesnek jólismert monoklija s a monokli alatt széles mosoly sugárzott.

Vele volt Zoli is, a pirosképű „cserkész-adjutáns”.

Boldog ölelkezés, vállveregetés — s ezer kérdés — felelet nélkül.

Elbúcsúztunk Mr. Hoopertól, de nem örökre, hanem „a viszontlátásra!”

— Holnap délben pontosan ³/412-kor a Magyar Pa Villonban fogom keresni önöket — szólt és bevágta magát egy taxiba.

Frici fölöttel bennünket egy villamosra s megindulunk szállásunk felé, a Montjuich-hegy lejtőjére. Magára a hegyoldalra fogaskerekű vitt föl.

A világkiállítás a Montjuich tövében van s fönt a hegyen a spanyol nemzeti cserkésznyagtábor sátrai kapaszkodnak meg a zeg-zugos sziklatalajban.

A Hangya-csapat is itt táborozott: aznap mentek haza, de három sátrat s némi konyhafőlszerelést ott hagytak nekünk.

S ott hagyták a tábor magyar díszítését, a zászlóárbocot, a kövekből kirakott magyar címert, a sziklára varázsolt kis kertet a muskátlikkal.

Az éjszaka titokzatos csendjében bevonultunk a magyar táborba: lázasan dobogott a szívünk: íme, hazajöttünk.

Molnár Frigyes bevezet a szállásunkra, aztán lemutat a völgybe:

— Ez itt balra a világkiállítás, jobbra a Földközi tenger. S középen piheg a legeurópaibb spanyol világváros, a csodaszép Barcelona.

A fénytenger fenekén csodák csillognak. Ezer és ezer lámpa pislog a szemben levő hegyek menedékén, ahová a város fölkúszott.

A világkiállítás pavillonj ai tündérkastélyok gyanánt úsznak a fehér fény tejtengerében. A spanyol palota kupoláját fénykoszorú övezi.

A város még zajos: az uccai lárma, az autók túlkölése fölhallatszik a hegyre.

Frigyes kiadja a parancsot:

— Lefeküdni! Hajnalban kelünk!

— Hajnalban? — rémüldözött Ferkó. — Hány órakor?

— Nyolckor. Ez itt hajnalt jelent. A vérbeli barcelonai kilenckor kel.

Lefeküdtünk. Én Zolival vagyok együtt egy kétszemélyes sátorban. Az angliai csupasz talaj után jól esett a zizegő szalma a sátrakban.

Még egyszer kinéztem a sátornyíláson: szemem mohón beitta a csodás látványt, aztán elaludtam.

XI. FEJEZET.

Magyarok a vérnélküli népcsatában.

Másnap korán ébredtem. A spanyol nap olyan „túzzel ostromolta” sátrunkat, hogy lehetetlen volt megmaradni benne.

Zoli már kint leste a vizet a tréfás vízcsapoknál.

— Szervusz, Zoli! Hát te mit csinálsz ott? — kérdeztem tőle.

— Tetszik tudni, a tábori vízvezeték ma ismét tréfás kedvében van. Bújósdit játszik benne a víz. Ki kell várni azt a negyedórát, amikor működik.

Odamentem én is a karcsú vízcsapokhoz, amelyek egy betónfalra voltak szerelve.

A víz váratlanul megindult s olyan bőségesen áradt, hogy úszónadrágra vetkőzve locsoltuk egymást. Ez volt a hajnali mosakodás.

— Szeretnék körülnézni a táborban, amíg a többiek alszanak — szóltam.

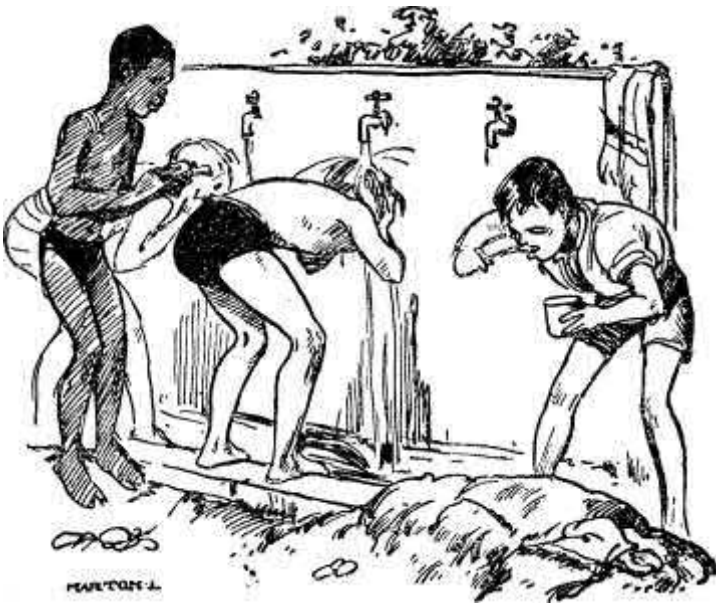
— Azt megtehetjük! Majd én vezetem — ajánlkozott Zoli.

— Amint látom, a spanyol nemzeti nagytábor „nemzeti terepen” épült. Aminő Spanyolország általában, olyan ez a táborhely is: kietlen sziklatömeg egymásra dobálva s csak egyes helyeken nő narancs, olajfa, pálma, fügefá; kaktusz azonban itt is van elég.

— Igaza van! Hát még akkor látta volna ezt a terepet, amikor megérkeztünk. Teljes volt a fölfordulás. A vendégcsapatok nagy küzdelmet vívtak a szokatlan talajjal s a spanyolok lármás buzgalommal segítettek nekik.

Ami azt illeti, a Hangya-csapat, mint a magyar cserkészmozgalom hivatalos képviselője, nem panaszkodhat. Nagy szeretettel, kitörő örömmel fogadtak bennünket.

Hanem ahogy a táborhelyül kiszemelt Karsztot megláttuk, vakartuk ám a fülünk tövét. Kemény Ödön parancsnokunk kerek szemüvege azonban biztatóan mosolygott felénk. Tulajdonképpen a szeme mosolygott, de nála a szemüveg is intenzív életet él s[^]átveszi a szem ragyogását.

— Nos, fiúk, itt a hozzátok méltó földadat! Legalább látjátok, hogy a spanyolországi táborozás se majális — szólt s az őrsvezetőikkel együtt megcsinálta a munkatervet.

A különféle népek cserkészei: a szőkefejű németek, a barna afrikaiak, a hosszú angolok, a mindig kíváncsi franciák s a jóindulatú spanyolok körülállták a magyar csapatot s lestek, mi lesz.

— Ne is mondd tovább: már látom, mi „lett”. Csá-kánnal szétfejtettétek a sziklákat, betöltöttétek a mélyedéseket. Azt azonban elárulhatod, hogy mennyi ideig tartott ez a kétnapos munka?

— Egy napig tartott! Huszonnégy óra múlva már szépen egyengetett talajon állt a nyolc Hangya-sátor s az árbocon, a tábor közepén vidáman lengett a magyar zászló.

Készen állt a sziklába vájt konyha és az öblös kondérban rotyogott a gulyás. A közelünkben táborozó angolok műértő orral szagolgatták a feljük áramló magyar alföldi levegőt.

A magyar csapat hangtalan, kemény munkája, hamisítatlan és természetes jókedve megnyerte a „népek” tetszését. Kedvencei lettünk a nagytábornak.

— Zoli, ne dicsekedj!

— Nem dicsekvés ez! Tessék megkérdezni gróf Montseni tábornokot, a barcelonai kerület kormányzóját.

— Dehogyan kérdezem meg a grófot! Inkább te mondd el a véleményét a magyar fiúkról.

— Mikor meglátogatott bennünket, töviről-hegyire megvizsgált mindent, kikérdezte a parancsnok urat: mit hogyan csinálunk, hogyan élünk. Végül azzal távozott, hogy a magyar nemzetet élte. Azt mondta, hogy csak lovagias, nagy eszmékért küzdő nemzetnek lehetnek ilyen fiai.

Tovább mentünk a nagytábor területén.

A sátrak eleje szétvetve, a pokrócok kitergetve. A csapatok még alszanak. Suttogva beszélünk s így járunk a hepe-hupás terepen. Zoli magyaráz:

— Ez itt a chilei cserkészek tábora. Eredeti fiúk, a főszerelésük elsőrendű. Amott laknak a fehéringes, búzavirágkék nyakkendő s németek; a táboruk nagyon rendes, ők maguk szorgalmasak: de mintha nagyon gondolnának arra, hogy nekik most reprezentálni kell. Túlságosan komolyak. Majd megismeri őket.

Most elmegyünk a tangeri (afrikai) cserkészek tábora mellett is.

— S valódi arabok ezek? — kérdeztem.

— Valódiak. Egyszer meghívtak bennünket teára. Hát ez felejthetetlen élmény volt. Elmondjam?

— Persze! Azt hiszem, nyolc óráig ráérünk: akkor ébred Frici bá'.

— Augusztus 23-án estefelé kéttagú követség érkezett a magyar táborba. Vörös fez volt a fejükön s lebegő gyolcs lógott a vállukról. Keleties hajlongások között meghívtak bennünket tábortüzi teára.

Persze, elfogadtuk a meghívást. Tíz óra tájban újra megjelentek a követek s édeskés udvariassággal átvezettek bennünket a táborukba.

A föltámasztott bejáratú tornác-sátor magas fűgefák között áll: innét is látni. Ebbe vezettek.

A bejáratnál gyékény takarja a földet, a sátor falain sárga-vörös drapériák lógnak.

Odabent a padozat vörös szőnyeg. A háttérben arab dobos és egy zenész fúvós hangszerrel a kezében.

A földön körben ülőpárnák.

A tábortüzet egy ezüstkehely pótolja: mirrhát égetnek benne. A kék füst fantasztikus figurákat ír le a levegőben.

Leülünk mi is törökülésben.

A házigazda, a csapat parancsnoka túlzó kedvességgel, keleties udvariassággal gondoskodik vendégeiről.

Időnkint odaszól egy cserkésznek s ez kis ezüstkehelyből narancsvirágillatos vizet hint a jelenlevők fejére.

Fodormentás forró teát szolgálnak föl: illatos és édes, mint a méz.

Közben az arab duda is megszólal. Tüzes afrikai dal ütemei vibrálnak a levegőben. A dalt dob- és rézcsörgő hangjai kísérik.

A sátor előtt színes rakétákat gyűjtenek a tiszteleltünkre: cserkészek futkosnak ide-oda, kezükben bengáli fáklyákkal.

— Ez csakugyan valódi arab vendéglátás volt — szóltam. — Sa magyarok viszonzták a meghívást?

— Természetesen! Amennyire tőlünk telt, kitettünk magunkért. Humoros csoportmutatványaink nagyon tetszettek. Bemutattuk magyar ruhában nemzeti táncainkat is.

— Látod, Zoli, Angliában is a nemzeti bemutatásokkal lehetett hatást elérni. A cserkészlet csak látszólag nemzetközi: valójában akkor értékes, ha a nemzeti és faji értékek kivirágzanak benne. A Jamboree-n minden nép igyekezett megmutatni azt, ami benne különleges érték, ami az ő sajátos ereje és szépsége. A magyar zene, dal, tánc, történelmi jelenetek, tárogató: mind fölviillanyozta a világ népeit.

— A mi tábortüzünket is a nemzeti bemutatások tették széppé — szolt Zoli. — Hanem most már gyerünk haza, mert nekem tüzet kell raknom. Frici bá' nem szereti, ha késik a reggeli.

Visszamentünk a magyar táborba.

Útközben láttuk, illetőleg hallottuk, a spanyol ébresztőt. Nem a hivatalosat, hanem a hatásosat.

Nyolc-tíz spanyol cserkész üstökkel, pléhfedőkkel, főzőkanalakkal fölszerelve járta be a tábor s minden sátor előtt fülsiketítő modern zenedarabot játszott.

Ez a klasszikus bölcsődal fölébresztette a „Hollók”-at is. Mire hazaértünk, az egész expedíció ott nyújtózkodott, ásítózott és vakaródzott a sátrak előtt.

Márton mester fanyar mosollyal simogatta tuskés állát:

— Borotválkozni is kellene! Hol itt a borbély?

— Itt van a tábori borbély bódéja a „beton-spanyolfal” mögött, de még nincs nyitva. Itt a borbély csak tíz óra után fogad.

A szerkesztő kaján készséggel ajánlkozott:

— Én szívesen megborotvállak.

Márton gyanakodva nézett a szerkesztőre, akiben legalább száz tonna felgyülemlett keserűség forr a rajzok készése miatt — s nem állt kötélnek. Elhárította az ajánlatot:

— Hogyne! Leszednéd rólam a bőrt s a szőrt ott hagynád.

Fricibá', a barcelonai tábor (nem tiszteletbeli, hanem) szeretetbeli parancsnoka harsány hangon intézkedett:

Tűzet rakni, teát főzni, reggelizni, mert az uszoda már nyitva van.

— Miféle uszoda? — élénkült föl Dezső, a Hollók úszóbajnoka. — Hol van itt uszoda?

— Főnt a hegyen, amott látod a tetejét!

Félóra múlva a montjuichi versenyszudóban lubickoltunk. Ez az ötven méter hosszú és húsz méter széles medence magasan a város fölött úgy fest, mintha a Gellért-hegyen, a citadellában volna. Fürdés közben élveztük a kilátást.

S mindent ingyen! A cserkészek olyan szabadjegyet kaptak, amely a kiállítás területére is, az uszodába is, a fogaskerekűre is érvényes volt.

Miután Dezső hármat fejesezett a tízméter magas ugródeszkáról, fölöltöztünk s lementünk a kiállításba.

Zöldruhás, fehér trópusi sisakos rendőrök álltak rendelkezésünkre a széles útvonalakon s eligazítottak a magyar pavillonhoz.

Közben elmentünk az új versenypálya (Estadio) mellett, amelyet 200.000 néző számára építettek.

— Ez a világ egyik legnagyobb sporttelepe — szolt Frigyes. — Hanem most ki találja meg a magyar zászlót ebben a színes zászló-erdőben¹?

A fiúk éles szeme végigkutatta a lobogó selyemörvényt, amelyet a szél minduntalan fölka-vart. Gyuszi fölkiáltott s rámutatott az angyalos lobogóra:

— Ott a magyar zászló!

A magyar pavillon ázsiai stílusú tömör falai s oszlopai föltűnően elütöttek a szokásos épületektől.

A bejárat fölött aranyozott betűk sorakoznak: *Magyarország*.

Úgy megyünk be, mint a templomba, szívünkben áhítattal, hajadonfővel.

Minden ismerős, ami élénk tárul: a trianoni gyászos térkép, amelyet biztató mosollyal ölelnek körül a Kárpátokon futó régi, igazi határvonalak; — a magyar festőművészek remekei, a magyar ipar termékei, a népművészet, a kalotaszegi háziipar szebbnél szebb produktumai.

Élénk jön Egon Alfréd tiszteletbeli konzulhelyettes és magyarázni kezd. Egyszerre hozzám lép egy barnaarcú, nyúlánk fiatalember s cserkészmódra tiszteleg:

— Tetszik-e rám emlékezni? Tanítványa voltam valamikor. G. Ernő. Úgy-e, nem emlékszik?

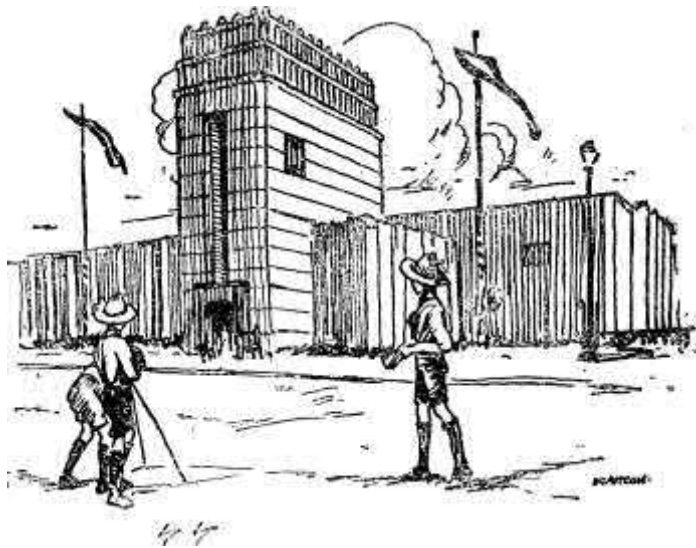
— Dehogy nem! Hát hogy kerültél ide?

— A mezőgazdasági osztály tisztviselője vagyok itt s minthogy tudok spanyolul, magyarázom a benszülötteknek édes anyaföldünk különlegességeit.

— No, Ernő testvér, akkor nekünk is magyarázz, de ne spanyolul!

Ernő elemében volt. Csillogó szemmel mutogatta a tej-propagandát: a magyar típusú sajtokat; a baromfi-kultúra adatait, a tollat, tojást; a tokaji borokat, amelyek még itt, a világhírű borok klasszikus hazájában is föltűnést keltenek; a magyar lisztet, vetőmagvakat, a szegedi paprikát, a dohányt s a kendert.

Istenem, hiszen ilyesmit minden fűszerkereskedő kirkatában látunk odahaza: — mégis visszafojtott lélegzet-

tel hallgatjuk Ernő szavait. Ebben az életbevágó nemzetközi versenyben különös jelentőséget nyer minden, amit a magyar föld terem.

A világiállítás vérnélküli népcsatájában ezek a fegyverek: liszt, tojás, sajt, gazdasági gép s az iparcikkek tömege.

— Tessék nézni ezeket a gyöngyöket: ezek is magyar specialitások. Hamis gyöngyök készítésére kiválóan alkalmas a balatoni küsz-hal pikkelye. De nem utolsó kincsünk a magyar bab sem, amelyet „perlas de Danubio”, Duna gyöngye néven ismer a spanyol kereskedelem. Magyar kin-

csek még a gumiáruk, prémutánzatok, a sertés-sörte, a cirok, a sörmaláta, a szalámi, a magyar méz és vaj s a gyógynövények.

— S tessék elhinni, külkereskedelmi szempontból elég reális a magyar árucikkek kellő propagálása — folytatta Ernő s kitört belőle a szakember fanatizmusa. — Csupa olyan magyar terményt állítottunk ki, ami külkereskedelmi szempontból számításba jöhet.

Például vegyük a magyar tojást. Odahaza megkapom hét fillérért, itt adnak érte huszonegy fillért. Ha a vám és a szállítás költségeit leszámítom, még mindig nyerek rajta tíz-tizenegy fillért. Igaz ugyan, hogy nagyok a szállítási nehézségek! A vasúton a spanyolok nagyobb tengelyszélessége miatt át kell rakodni a határon; — viszont a hajón való szállítás Fiumén át harminc napig tart.

Nagy jövője van Spanyolországban a magyar szaláminak, mert nagyon szeretik. A szalámi ára Budapesten 5 pengő, itt adnak érte tizenegyet. Vámköltség, szállítás — mondjuk — 3 pengő, maradna kilónként 3 pengő.

A magyar vaj is keresett áru lehetne. Odahaza 4 pengő, itt kint 8 pengő. A tiszta nyereség átlag 1.60 pengő lehetne.

— Eszerint érdemes volt ide kihozni és a nagyvilágnak bemutatni édes hazánk terményeit?

— Érdemes volt. Hát még ha a praktikus németeket utánoznánk!

— Mit csináltak a németek?

— A világkiállítás idejére bent a városban nagy áruházat létesítettek. A német pavillonok személyzete figyelemzeti az érdeklődőket, hogy a kiállított tárgyak a német áruházban megkaphatók. A törökök is hasonló módon értékesítik szőnyegeiket.

— S mi lesz a magyar kiállítás anyagával? Hazaviszik majd?

— Egy részét a barcelonai Mezőgazdasági Múzeum kapja meg a kiállítás bezárása után. Bizony, jó volna itt legalább egy kisebb magyar áruházat létesíteni. Én szívesen itt maradnék kiárusítónak. Hanem tessék velem jönni, mert ez csak egy része a magyar értékeknek. Nézzenek meg mindent!

A magyar szorgalom gyümölcseit büszke gyönyörűséggel nézegettük. Igyekeztünk az idegen népek lelkiállapotába helyezkedni s az ő szemükkel nézni a magyar talaj kincseit: mit szól ehhez a spanyol, az angol, az olasz, ha ezt látja?

Figyeltünk, hallgatóztunk s igyekeztünk ellesni egy-egy megjegyzést.

A Budapest szépségeit föltüntető gyönyörű képek, fotográfiák, festmények csarnokában egy öreg spanyol néni megszólította Ernőt:

— Hallja, fiatalember, hát a magyarok is házakban laknak? S még hozzá ilyen szép palotákban? S maguk is magyarok? Hiszen nem feketék.

— Mért volnánk mi feketék?

— Ahány magyar muzsikust láttam, mind „füstös” volt!

Kitűnt, hogy eddig csak a muzsikus cigányokat ismerték a magyar nemzet tagjai közül a jó barcelonaiak.

Megnéztük a propaganda-mozit: itt vetítik le számtalan látogatónk előtt a Magyarország kulturális és természeti szépségeiről készített ismeretterjesztő filmeket.

Nagyszerű példáját láttuk az irredentizmusnak. Volt a termények termében a falon egy hatalmas térkép. Nem voltak rajta megjelölve a határok. Az aláírás: Magyarország.

S valahány idegent megkérdeztünk: mit gondol, hol van Magyarország határa: mind a Kárpátokra mutatott: Csak itt lehet a határ, hiszen ez a terület zárt egység.,

— A józan ész lehetetlennek tartja, hogy ezt a természet-alkotta egységet, az összetartozók egymásra-utaltságát valaki megbontsa — vélekedett Mr. Hooper, akivel a kiállítás területén találkoztunk a megbeszélthelyen.

Sorra jártuk a magyar népművészet és ipar teremt: a mezőkövesdiek kiállítását; a magyar bútortipar, ötvösművészet, a szőnyegszővészet remekeit megcsodáltuk.

— Sok mindent megvettek már, de nem ez a kis anyagi haszon a fontos — szólta Ernő. — Sokkal fontosabb az erkölcsi haszon. Megismertek bennünket s most már nem hiszik rólunk, hogy vörös nadrágban járó muzsikuskok vagyunk.

Kasszián Mr. Hooperhez fordult:

— Remélem, hogy ezentúl rólunk magyarokról is fog előadást tartani, ha — teszem azt — francia vagy amerikai cserkészekkel utazik a világ valamelyik sarkán.

Mr. Hooper nem vette tréfának a tréfát. Megrázta a főparancsnok úr kezét és meghatottan tett ígéretet:

— Én a magyar nemzet igaz barátja vagyok. Elhihetik nekem, szívből mondom.

XII. FEJEZET.

Olcsó és jó ebéd a háztetőn.

A szerkesztő eszmélt rá először, hogy az idealizmusnak úgy van jogosultsága, ha reális talajban gyökeredzik. Kereken kimondta, amit gondolt:

— Ernő testvér, valami olcsó, de jó vendéglőt emlegetél az imént. Az én gyomrom már ebédidőt jelez.

Az egész Kasszián-örs fölfigyelt erre a szóra. Márton mester csak ennyit mondott nagy nyomatékkal:

— Na, végre!

Ernő gyors fölfogású ember lévén, szó nélkül nekivágott egy kellemes, árnyékos szerpentínútnak.

Csakhamar föltűnt egy égbemeredő címtáblán az útbaigazító fölirat: „Restorant Populer”. Menü hét, kilenc és tizenkét peseta.

Leesett az állunk. Gyuszi mint élelmezési főgondnok, a zsebéhez kapott:

— Hallatlanul drága!

De Ernő csak mosolygott:

— Azért olyan drága, hogy mi olcsóbban étkezhessünk. A kiállítás tisztikara nem itt eszik, hanem „odafönt”, távol a világ zajától. A „Restorant Populer” szerződésében benne van, hogy csak úgy szedhet idelent tizenkét pesetát egy ebédért, ha odafönt megelégszik két pesetával.

Nemsokára megtudtuk, mit jelent az „odafönt”. Egy szűk udvar legmélyén keskeny lépcső vitt föl az emeletre. Az emelet padlásán volt egy ajtó. Azon át kijutottunk a háztetőre. Drótkötéllal szegélyezett deszkapallón kellett végigmennünk s úgy értünk a lapos háztetőn épült étkezdébe.

Az asztalokat már körülülték az erkölcs-rendészet jókedvű hivatalnokai, vagyis a kiállítás területén szolgálatra kirendelt rendőrök.

Hanem azért jutott nekünk is hely. Mondhatom, ki-tűnő ebédet adtak két pesetáért, még fél liter spanyol bort is kaptunk fejenkint — víz helyett.

— Ebéd után teszünk egy sétát a „Spanyol falu”-ban — szólta Ernő.

— Hát ez meg mi? Falura megyünk? Kijelentem, hogy ebéd után nem szeretek sokat gyalogolni! — ellenkezett Sanyi, a fölösleges tevékenység ellensége.

— A „Spanyol falu” a kiállítás egyik legérdekesebb látványossága. A hegyoldal zeg-zugos rejtekeiben, a park fái között és tisztásain fölépítették Spanyolországot kicsiben.

— Ezt megnézzük! — adta ki a jelszót Kasszián.

Eredeti ötlet: ami építészeti, néprajzi, nemzeti specialitás van spanyol földön, azt ide tömörítette a rendezői ügyesség.

A spanyol falvaknak s városoknak egy-egy jellegzetes épületét hű másolatban a Montjuich lejtőjére varázsolták s a különböző tartományok különböző korok ízlését hirdető házak, templomok, paloták, oszlopcsarnokok festői tereket, uccákat alkottak.

Láttunk itt madridi palotát, toledói templomot, cordovai udvar-kertet, pompás nyaralót, szevillai tornyot, hegyvidéki kő-kunyhót. Itt pompázott a „Torre d'oro” mása, a malagai székesegyház, a granadai Alhambra, Aranjuez jellegzetes házainak egyike, Lugo és Burgos minden szépsége.

Az egyik tisztáson vidéki spanyol vendégfogadóban csattogott a zene, odább nagyvárosi kocsmában tombolt a délvidéki jókedv.

A házak, uccák képe hű mása volt a valóságnak. Még a teherhordó öszvér és szamár sem hiányzott a szűk uccákról, a tarka népviselet zürzavarából.

— Ez mind nagyon szép: de nem ebéd után kell az ilyesmit fenéig kiélvezni! — fészkelődött Márton mesterben a kényelem. — Az ember ebéd után pihenni szokott.

— Kár, hogy nincs errefelé erdő — sóhajtott egy nagyot Ferkó.

Ernő készségesen leste legtitkosabb gondolatainkat is: annál készségesebben teljesítette a nyíltan kifejezett óhajt.

— Erdőt pa-
rancsolnak? Erre
tessék!

Tíz perc múlva
a „Spanyol falu”
mögött egy meredek
domboldalon kövér-
levelű fügefák, na-
rancsbokrok és fe-
nyőfák tövében pró-
báltunk kényelme-
sen elhelyezkedni,

A táborozó cser-
kész; nem nehéz
kielégíteni.

Aki odahaza az
ágylepedő ráncát is
megérzi, az a tábor-
ban angyali álmot
álmodik az anyaföld
göröngyein.

Három perc
múlva az egész ex-
pedíció aludt.

A gyalogúton
errefelé kalandozó
benszülöttek meg-
álltak s mosolyogva
nézték a legfur-
csább helyzetekben
horkoló! árvalány-
hajás magyarokat.

Zoli ott fész-
kelődött mellettem.
Egy kövér vászon-
fedelű könyvet tett
a feje alá.

— Mi ez a fejed
alatt? — kérdeztem
tőle.

— A Hangyák tábori naplója. Kemény Ödön parancsnok úr vezette a naplót, de a legutóbbi néhány nap élményeinek a megörökítését rám bízta. A táborbontás izgalmi között nem lehet elmélyíteni a benyomásokat. Majd utánuk viszem a naplót Budapestre.

— Halloed-e, Zoli, add csak ide azt a naplót. Feküdj addig az én úti jegyzeteimre: ez is van olyan vastag, ámbár egy kissé keményebb.

Zoli feje is félrebillent. Én meg mohón nekifogtam az olvasásnak.

Mindenfajta napló érdekel, de legjobban tudom élvezni a cserkésztáborok életének a leírását.

A tábori élet minden mozzanata gazdag, lelket-alakító élmény.

A Hangya-napló beszámol a hosszú útról, amelyen tizennyolcszor kellett a csapatnak átszállni egyik vonatról a másikra, természetesen teljes felszereléssel.

Elmondja a táborépítést, a spanyol cserkészek Nemzeti Nagytáborába való beilleszkedést; a környékre rendezett kirándulások lefolyását; bevilágít a tábori konyha rejtelseibe.

A napló így panaszkodik:

„Mínthogy az ember itt sem él kenyéren és vízen, főznünk is kell. S ez nem könnyű probléma! A zsír itt olyan különlegesség, mint Budapesten a rajnai lazac. Paprikát és vereshagymát csak diplomáciai úton: a magyar főkonzul útján tudtunk szerezni. Tejet csak konzerv alakjában kaptunk — jó drágán, s vaját is. A Hangya-csapat ebédkülönlegessége: a töltött paprika — megbukott, mert itt csak negyedkilós óriási zöldpaprikákat produkálnak. Midőn köménymagot rendeltünk a levesbe: cukrozott köményt kaptunk, aminővel itt a hűsítő italokat készítik. A piacokon ellenben csodás gyümölcsök állnak garmadában s olcsón jut hozzájuk az ember.

Mindamellet a magyar konyha sikert aratott itt is: állandóan filmezték és fényképezték.”

Egy más lapon ezt olvastam:

„Ma nagy vacsorát rendeztünk vendégeink tiszteletére. Köztük volt Romanelli ezredes is, aki annyi derék

magyar ember életét mentette meg a kommunizmus alatt határozott föllépésével. Vele, mint az olasz nemzet kiküldöttjével nem mertek kikezdeni a vörösök. A spanyol cserkészek ügyvezető elnöke arannyal hímzett vörös-sárga szalagot tűzött a Hangya-csapat dísz-zászlójára. Romanelli ezredes beszédet mondott. Könny szökött a szemünkbe: a mi nagy olasz barátunk azokról a végtelen értékekről beszélt, amelyeket a magyar fajban alkalma volt fölismerni. Édes hazánk jövőjére: a szebb jövőre emelte poharát. Azt a szebb jövőt élte, amelyért mindannyian dolgozunk.

Hála Istennek, mindazok csalódtak bennünk, akik úgy közeledtek táborunkhoz, mint valami érdekes balkáni mutatványos bódéhoz...”

Tovább lapozok:

— Nini, a bikaviadal!

Ez a fölkiáltás olyan hangos volt, hogy Zoli kinyitotta a szemét. Álmosan hunyorgatott az éles napfényben:

— Parancsol? Bika viadal? Ne tessék elmenni, nem érdemes.

— Itt olvasom a naplóban, hogy megnéztétek ezt is. Pedig úgy tudom, a tábor parancsnoksága nem ad erre engedélyt a cserkészeknek.

— A külföldi cserkészek megnézhatték, de civilben. Tessék csak tovább olvasni. A napló nem álmos: én szeretnék még egyet szundítani.

Hasra feküdtem a hűvös kőmederben egy fűgefa árnyékában s olvasni kezdtem a napló beszámolóját a barcelonai bikaviadalról:

„Neszét vettük, hogy vasárnap délután nagy „match”, izgalmas bikaviadal lesz az arénában.

A helyzet bizonytalan volt, mert a táborparancsnokság nem tartja cserkészszerű szórakozásnak a bikagyilkosságot s az abban való gyönyörködést.

Mégis áthidaltuk a nehézségeket: kértünk kölcsön civilruhákat. Mikor ebéd után Egan alkonzul úr a belépőjegyeket lobogtatva megjelent körünkben, már festői civilben fogadtuk őt.

A jelmezek a barcelonai magyar kolónia érdeemes tagjait képviselték. Ahol a nadrág szűk volt, ott bő volt a kabát.

Kifordított cserkészing, girardi-szalmakalap, hálóing, mici-sapka, tennisz nadrág, sportbakancs: minden alkalmas volt arra, hogy cserkész jellegünket eltüntessük.

A parancsnokság nem haragudhatott ránk a „kihágás” miatt.

Azt hittük, hogy az álruha-módszer magyar szabadsalom.

Nagyon csalódtunk! Midőn a fogaskerekű villamos mont-juichi fölső állomásán beszálltunk a kupéba, harsány hahotával fogadtak bennünket a német, angol, francia cserkészek, ők is hasonló álruhában voltak.

A szedett-vedett társaság egyetlen gentleman-tagja volt Frici, ő olyan álruhát szerzett magának, hogy mindenki benszülött spanyol grandnak nézte. Űgy is bántak vele.

A bika viadalnak különös érdekességet adott, hogy a halálra szánt öt-hat bikát egy híres toreador két fia fogja „kikészíteni”. Így hirdették ezt a plakátok, amelyek nemcsak a toreadorok, hanem a bikák életrajzát is közölték a nagyérdemű közönséggel.

A két toreadorfí ezen a délutánon mutatkozott be a közönségnek. Egyik tizenkét, a másik tizenöt esztendő fíckó.

Az aréna nagyméretű ötemeletes nyitott kőépület.

Mikor mi odaértünk, az autók ezrei, a villamosok százai vesztegeltek a környékén.

A tömeg rajokban özönlik a kapukhoz.

Árnyékban 40° Celsiust mérnek; az agvadores, a víz-hordók és frissítő-rikkancsok ma jó üzletet csinálnak.

Csak ülőhelyek vannak az arénában. A jegyek ára nagyon is eltér: a napsütés és az árnyék az alap. Az árnyékos helyek drágák, de azért a napos izzó padoknak is megvan az áruk. Mi is a napos helyen izzadtuk végig a két-órás másort.

Harmincötezer ember — így szorosan egymásra zsúfolva aránylag kis területen — szinte félelmetes látvány.

Valódi benyomásokat azonban csak akkor kaptunk e tömegről, mikor a játékszenvedély uralma alákerült: ordított, tombolt, fűtyült s a mutatvány megkezdését követelte.

A benyomásokat itt oldalborda, tyúkszem és hallójárat szerint lehetne csoportosítani.

Kezds előtt általános itt a majomeledel-fogyasztás. Az amerikai mogyorókereskedelem néhány kiváló kép-

viselője a belső porondról — tapsjelre — bámulatos ügyességgel röpti a kis csomagokat a legmagasabb sorban ülő megrendelőhöz is és az ellenértéket egy pénzdarab alakjában ugyanilyen ügyességgel „inkasszál ja.”

A főbejáraton a tömeg szeme: ott jönnek be a „művészek”. Szemben van a bikák számára fönntartott bejárat.

Ezen az ajtón jön be a bika, amely csak nagyritkán megy ugyanerre vissza — épkezláb.

Ha a bikák ismernék Velence történelmét, elneveznék ezt a kaput „sóhajok kapuja”-nak.

E kapu fölött az első emeleten ül egy háromtagú zenekar: két kürtös és egy dobos. Szigorú civilben szalmakalappal a fejükön, vastag szivarral a szájukban furcsán hatnak ránk, pedig, uraim, le a kalappal, a *bírói testület* ez odafönt a helyzet magaslatán; s ezért tisztelettel kell róluk megemlékeznünk.

Végre riadót fújnak, pereg a dob, a zenekar rázendít a közismert dalra, amely fölszólítja a toreádort, hogy ölje meg a bikát.

Kinyílik a művészkapu és megkezdődik a fölvonulás.

Elöl lovasok jönnek: fekete lovakon, színes selyemruhában. A ruhákon arany-ezüsthímzés és rengeteg csipke. Festői látvány!

Drapszínű szűk pantalló, gömbölyű tetejű szalmakalap, oldalt selyempuffanccsal — à la Don Quixote — íme, ez a pikador.

Utánuk jönnek gyalogosan a kapeadorok — matadorok — s végül a trén: a bika-hullaszállítók csoportja. Tollbokrétás hármás lófogat fehérpapucsos, vörös blúzoz segédszemélyzettel, csörgőkkel, tele életvidámsággal.

Fülsiketítő tombolás. Elvonulás.

A bírák kiveszik a szájukból vastag szivarjukat s az ujjaik közé szorítják. Gömbölyű arccal fűjják a riadót.

A szemközti kapun berobog az első áldozat, egy kis fekete spanyol bika. Szökkenve előre ugrik, mintha örülne a szabadságnak.

Középen megáll és széjjelnéz. Majd meglátja a spanyolfal mögül előlépő kapeador sárga selyem körgallérjának vörös bélését s nekiront bős horkanással az őt ingerlőnek.

Egy tánclépéssel parírozza ki a veszedelmet a kapeador, a vaktában rohanó állat csak a körgallért ökleli fel.

Ez a játék számtalanszor ismétlődik. Nem csoda, ha a játék végén kimerülve várja szegény állat a kegyelemdőfést.

A mi első számú bikánk — úgy láttuk — nem igen akart kimúlni a dicsőség mezején. Néhány sikertelen kísérlet után messziről elkerülte a vörös gallért, sőt egy lendülettel a korláton át majdnem kiugrott a köröndből.

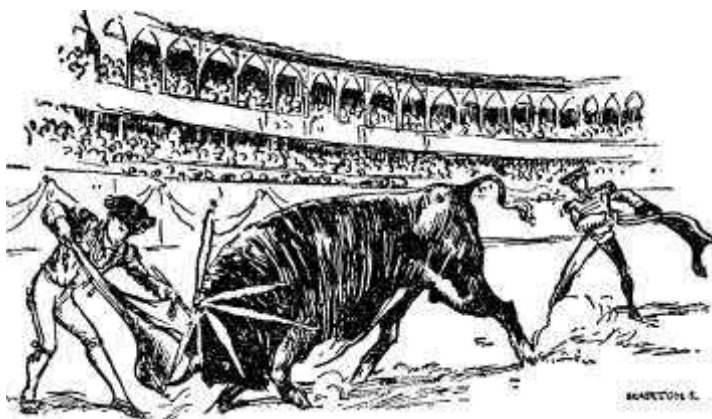
A palánkon kívül álló rendőrök erélyes fejbekölin-tásokkal terelték őt vissza.

Az első szám kudarcba fulladt.

A közönség üvölt, tombol, szidja a túlságosan óvatos bikát s az ügyetlen kapeadorokat.

Kinyílik a kapu s beballag a porondra egy tehen: nyakán kolomp, szarván kötél. Egy perc múlva a tehenet már húzzák vissza a kötélnél fogva s nyomában szégyenkezve ballag a gyáva bika. Ezúttal megmentette az irháját.

Újabb bika tűnik föl a porondon. Ezúttal a dolog komolyan vérre megy. A böszítés művészetének összes

fokozatait végigjátsszák a kapeadorok s a tánclépéssel ide-oda lengő banderillos-ok. Ezek horgasvégű, színes szalagokkal díszített pálcákat döfködnek a bikába.

A fájdalom csak fokozza a bika dühét. Mondják, hogy a szelíden viselkedő bika bosszantásánál rakéta módjára sistersgő és durrogó pálcákat is használnak.

Berobog két lovas pikador régi spanyol öltözetben: sárga bőrnadrág, mely vékony fácskákkal van bélelve, hogy a bika szarva át ne hatoljon rajta; vörös öv, sárga, arannyal hímezett dolmány, széles karimájú fehér kalap.

Lovaik láthatóan nem a bevonulásnál használt díszpéldányok, hanem kiéhezett, legyöngült virsli-jelöltek.

A ló jobb szeme be van kötve (lehet, hogy a balszemére

úgyis vak!). Jobb oldalát mélyen alálógó párnázott védőpáncél takarja.

A lovas lábszárai is védve vannak, mint említettem. Fegyvere a pika, hosszúnyelű lándzsa. Hegye kicsi, nem komoly sebesítésre, csak ingerlésre szolgál.

A pikador föladata a legnehezebb. A kapeadorokkal ügyes összejátékban ingerli a bikát. Ez fejét a földnek szegve, megvadulva rohan a lónak. Egy öklelés, egy szúrás a pikával. A ló megfordul a tengelye körül. Vagy megismétlődik a jelenet, vagy — földül a ló s a lovas, mint élettelen parizer, a földre zuhan.

A bikát vörös posztóval elcsalják a színhelyről; a ló kileheli dicstelen páróját, oldalt vonszolják.

Ebben a lovasjátékban igen sok a cirkuszi maszlag. Az egész odairányul, hogy necsak a bika „hajj on meg”, hanem az erőtlen, rettentően sovány ló is.

Hatás kedvéért a földre zuhanó pikador is nyilván csak színleli, hogy a hősi tusa alatt erősen megsebesült, s nagy segédlet nélkül nem igen áll talpra.

A bika földi pályafutása ezenközben rohamosan közeledik a vége felé.

Féltucat szigony lóg már a nyakán s jártányi ereje is alig van. A zene jelt ad, föllép a *matador* (mactator), a bikaölő, a közönség kedvence.

Fölmutatja vékony egyenes acélkardját s tipegő lépésben — ezt is a cirkuszi hatás kedvéért — lábujjhegyen megközelíti a kínjaival bajlódó állatot s közvetlen közelről a koponyáján levő úgynevezett öreglyukon át megsebzí az állat agyát.

A bika, mintha villám sújtotta volna, összerogy, valóssággal összecsucodik.

A zene harsog, a közönség tombol, a szalmakalapok, az elragadtatás jeléül tucatjával repülnek le a porondra.

Bejön egy lilaruhás spanyol, biztonság kedvéért szíven szúrja az állatot. Majd berobog a csörgő, hullaszállító kocsi, hevedert hurkolnak a bika testére s galoppban kivonszolják. Ez is tetszik a tömegnek.

Öt perc alatt gereblyével lesimítják a porondot s belép a következő áldozat.

Két óra alatt hat bikával végeztek, több-kevesebb eltéréssel a bika természete szerint.

Az első két számot még csak végignéztük valahogy, de aztán bizonyos undorral szemléltük ezt a közönséges állatkínzást.

Közben majdnem bajunk történt. Szécsi Ferkó elaludt: vagy a nagy meleg, vagy az unalom tette. Hangos horkolását a spanyolok lenéző kihívásnak vették s dühösen pislogtak felénk.

Végre sikerült Ferkót fölébreszteni.

Viadal után megnyúzzák a bikát s a húsát kimérik.

A fülét talizmánként, apró darabokra szeletelve értékesítik.”

— Mit olvasol? — szólt rám Kasszián. Fölébredt és oldalbaiökte Mártont is.

— A Hangya-csapat naplóját. Múlt vasárnap voltak a bikaviadalon s ennek a leírását olvastam el.

Közben fölébredt a többi „Holló is.” Ferkó mellém hengeredett a domboldalra s kíváncsian körülvizsgálódott.

— S mit tetszik gondolni, mi is megnézzük?

— A leírásból azt veszem ki, hogy cirkuszi mutatványra szelídült a félelmetes bikaviadal.

Kasszián nagyot nyújtózott s szólt:

— Pedig valamikor ugyancsak veszedelmes játék volt.

— A rómaiak korában? — érdeklődött Gyszi.

— Igaz ugyan, hogy a római amfiteátrumokban bikákkal is viaskodtak, mégse mondhatjuk, hogy a „Corrida de toros”, a bikaviadal római eredetű. Inkább arab szórakozás volt. A gótok is nagyon szerették ezt a nemes hadgyakorlatot.

— Hogy érti ezt?

— Hadgyakorlat volt ez a viadal is, mint minden lovagi torna. Versenyre keltek a nemes urak, ki ügyesebb a lovaglásban, a lándzsahasználatban s kibén van nagyobb hidegvér és bátorság.

Gyakran maguk a királyok és grandok léptek a porondra s kemény küzdelem után ejtették el a megvadult bikát. Cid, Pizarro, sőt V. Károly bátor toreádorok voltak.

A nagyobb nemzeti ünnepeket, sőt a vallásos ünnepeket is bika viadallal hozták kapcsolatba.

— Emlékszem, Zádori útleírásában olvastam, hogy ő a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére rendezett bikaviadalt nézte meg Cordovában — szólt közbe Sanyi. — A spanyol vallásos érzéssel összefér ez az állatgyilkosság.

— Sőt — szólt Ernő — a toreádorok rendesen vallásos emberek, küzdelmük előtt az aréna kápolnájában meggyónnak és megáldoznak. S a jótékonyság terén mindig elsők. Ez is egyik oka, hogy a köznép annyira szereti őket. Maga a bikaviadal egyike a legnagyobb karitatív intézményeknek.

— Karitatív intézmény? — nevetett Zoli. — A bikagyilkosság az emberszeretet iskolája, nem?

— Gondold meg, — heveskedett Ernő — hogy a bevételek jórésze a kórházaké. Némelyik aréna kórház tulajdona. S ne higgyétek, hogy mindig ilyen cirkusz jellegű a bikaviadal! Embere és bikája válogatja. A spanyolok faji tulajdonságaiknak a kivirágzását, a lélekjelenlétet, a veszedelem kijátszását, az ügyességet, a könnyed hidegvért ünneplik a pikadorok, kapeadorok és matadorok veszedelmes játékában.

— Mondd csak Ernő, mért nem épít színházakat Calderoni nemzete? Mégis csak magasabbrendű élvezet a drámai előadás, az emberi akaratok, érzések, gondolatok játéka, mint a bikaölés!

Ernő védelmére kelt a spanyol ízlésnek:

— Madridban tizenkilenc színház van, pedig lakosainak száma alig több hatszázezernél.

A spanyol nép mindig szerette a színházat és pedig nemcsak az úgynevezett művelt társadalmi osztályok, hanem a munkásság s a pásztornép is. Évszázadokon át kifinomult a drámai ízlés. Tessék csak meghallgatni egy-egy színházi előadás után a közönség kritikáját! Egyszerű mesteremberek szólnak hozzá, mint kell ezt vagy azt a szerepet alakítani, miben hibázott s miben remekelt a színész.

— Bizonyára alacsonyok a helyárac — vélekedett Kasszián.

— Elég olcsón adják a jegyeket: fölvonásonként húsz-harminc fillérért.

— Fölvonásonként? Azt mondod?

— Igen. A spanyol vérmérséklet nem bírja a hosszú drámát. Az ötfölvonásos tragédiáknak itt nem volna általános sikerük. Rövid vígjátékokat, zenés darabokat és drámákat adnak elő, egy este többet is. Van olyan, aki csak egy darabot néz meg: minek kérjék tőle az összes darabokra szóló belépőjegy árát? A színházak állandóan tele vannak s egy-egy fölvonás után kicserélődik a közönség.

— Szóval nemcsak a bikaölésben gyönyörködik a spanyol? — zárta be a társalgást Kasszián. — Most azonban tehetnénk egy sétát a világkiállítás területén. Ernő, vezess!

XIII. FEJEZET.

Kilátás a spanyol Nemzeti Pavillon terraszáról.

Megindultunk a kiállítás uccáin.

Sajátságos új uccák ezek; nem lakóházak sorakoznak kétoldalt, nem is a kényelem palotái, úri büszkeség nyaralói: — kisebb-nagyobb pavillonok állnak sorfalat a széles uccákon.

Ezekben a pavillonokban nem magános emberek laknak, nem is egy-egy magáncég ipari értékeit halmozta össze a kereskedelmi számítás.

Minden pavillonban egy-egy nemzetnek a génusza lakik. Ahány ház, ahány bódé vagy kőpalota, annyi nemzet.

S mi látogatást teszünk ezen a délutánon a világ legkülönbélebb népeinél: nem kereskedelmi, hanem udvariasági látogatást.

Bizony, fárasztó túra volt ez a kalandozás végig az egész világon.

Hiszen a világ minden nagy nemzete megépítette itt a maga pavillonját.

A kiállítás elképesztően nagy gazdagsága kimerítette még a legedzettebb idegeket is. Hogyne fáradtunk volna el mi, vándor-cserkészek! Mögöttünk az angliai Jamboree három hete, a londoni túlsúfolt vendégeskedés egy hete s mögöttünk a Franciaországot áthidaló tanulmányút s a spanyol föld szépségeinek mohó habzsolása az Atlanti óceántól a Földközi tengerig.

Bizony minden pavillonban a székeket s a pamlagokat kerestük s onnét gyönyörködtünk a kiállított tárgyak csodás változatosságában.

Összefolyt bennünk a japán, az olasz, a német, a francia, az amerikai, az ausztráliai, az afrikai kultúrák kincstárának végtelen sok adata.

Mr. Hooper is elfáradt. A japán pavillonban a finom,

lehelletszerű művészet megihlette őt is, ámbar nem szereti a japánokat:

— Ravasz nép! Idejön Európába kémkedni. Ártatlan arccal járnak-kelnek utcáinkon, megtanulják nyelvünket, kitapogatják gyengéinket, aztán egy szép napon megindul ellenünk, Európa ellen a sárga veszedelem. Megesznek bennünket.

Ernő közbeszólt:

— Mr. Hooper nem szereti a japánokat; de azért egy csésze hamisítatlan japán teát hajlandó lesz velünk meginni — japán módra.

— Nos, igen! Ennyit megteszek Japán érdekében.

A'pavillon egyik elkerített részén japán teaházak rendeztek be a hallgatag, macskajárású sárgák.

A terraszkéretésén szögletes lampionok lógtak. Az egész berendezés „japános” volt. A padlón alacsony asztalok, körülöttük dagadt vánkások.

Pista letelepedett a padlóra és próbált japán módon elhelyezkedni.

A többiek követték példáját.

Kasszián úgy is mint főparancsnok, úgy is, mint tárcatulajdonos bőséges és drága uzsonnát rendelt.

Az apró szendvicsek, kicsire szabott sütemények bozsorkányos gyorsasággal tűntek el fogaink sövénye mögött.

A japán pavillon látogatóinak a figyelme ránk is kiterjedt. Körülállták a teaház terraszát és látható örömmel figyelték az árvalányhajás expedíció középeurópai étvágyát.

Egyszerre egy mozgékony, melegszerű úriember félrelök mindenkit, a terraszra ugrik s elkiáltja magát angolul:

— Jó étvágyat, urak! Ha megengedik, én is ide telepíszem.

Kasszián fölkelt a hatalmas súlyával agyonnyomorított filigrán párnáról s Mr. Spenzer nyakába ugrott.

Ugyanis Spenzer, a mi londoni barátunk és „védőbástyánk” volt a lelkes idegen.

Nagy volt az öröm! Lám, a japán teaház összehozza a rokonlelkeket!

Mr. Spenzernek bemutattuk Mr. Hoopert, Ernőt és Zolit; s megindult a rapszodikus társalgás, a kérdezősködés, a hírek és élmények kicserélése.

Mr. Spenzer Londonban megszokta, hogy minden magyar cserkész egészségére és kényelmére vigyázzon. Most is sorra kérdezte a „Hollók”-at.

— Nos, uraim, hogy állunk az egészséggel? Kaptak eleget enni? Ha valami óhajotok van, csak közöljétek az öreg Spenzerrel.

— Köszönjük, Mr. Spenzer, eléggé bírjuk a spanyol kosztot — felelték a fiúk kórusban.

Uzsonna után folytattuk a „pavillonozást”.

Mikor estefelé a Nemzeti Pavillon óriási épülettömbjéhez fölsurrantunk a mozgólépcsőn, Mr. Spenzer jól szemügyre vette Márton mestert s incselkedve szólt:

— Nekem úgy tűnik föl, hogy a mester megkisebbedett. Alacsonyabb lett, mióta nem láttam.

Márton keserűen kifakadt:

— Igaza van, Mr. Spenzer! A sok járkálásban térdig lekopott a lábam: s annyival rövidebb vagyok.

A Nemzeti Pavillon a spanyol kultúra múltjának és jelenének az adatait öleli falai közé.

Föltárult előttünk ennek a félreismert nemzetnek nagy lelki gazdagsága.

Nem volt időnk belemélyedni a kincsek halmazának a tanulmányozásába. Éppen csak átsétáltunk a képzőművészetek, a történelmi élőképek, a muzeális emlékek, a kultúrtörténeti adatok termein és csarnokain.

Kijöttünk a széles terrasra s leültünk a karcsú kupola árnyékában.

— Most már magam is hiszem, amit annyian hangoztatnak, hogy a spanyol nagyrahitott nép, — szölt Kasszián.

Mr. Hooper szivarra gyújtott s lenézett az alattunk hullámozó tömegekre. Majd némi gondolkodás után így szölt:

— Spanyolország valóban nagy lehet még, ha ugyan nem szakad darabokra.

— Mért szakadna darabokra — csodálkozott Kasszián.

— Beléjük bújik az ördög. Minden tartomány önállóságról álmodozik. A baszkok gögösen hirdetik, hogy ők nem spanyolok. A katalánok meg éppen Franciaországhoz való csatlakozásról ábrándoznak.

— Csak nem?

— De igen! Catalunában van egy francia párt. Nekik nem elég a spanyol kultúra, nekik Párizs kell összes maszlagaival együtt. Különösen mióta a világháború annyira föllendítette a katalán ipart. Hiszen azelőtt is emlegették az elszakadást, az önállóságot. 1520 óta tart ez a huzakodás a spanyol és a katalán nép között s nem egy véres forradalom fakadt föl a gyűlölködés nyomán Barcelonában.

Mr. Spenzer bólintott:

— Az 1835-i forradalom a bika viadal keretében tört ki s ezért tizenöt évig nem gyönyörködhetek Barcelona polgárai a bika-ölésben. Ez volt a büntetésük.

— Barcelona legújabbán az idegenforgalom egyik legfontosabb állomása s a gazdasági élet forgalmas piaca lett. A világháború a küzdő országokban megölte a produktív ipart: csak hadi anyagot gyártottak. Viszont Spanyolország — hiszen mindent megvették tőle, amit piacra do-

bott — új gyárat létesített s az egyetemes fejlődés útjára lépett.

Madrid megmaradt továbbra is kulturális fővárosnak, Barcelona pedig átvette a vezetést az ipar és kereskedelem terén.

Tíz esztendő alatt újjáépült a régi „poloska-fészek”. Ma már világváros, nyílegyenes sugárutakkal, sokágú földalatti villamoshálózattal, nagy kikötővel, jólétet tükröző nyüzsgő étellel.

S uraim, az a legveszedelmesebb jelenség a spanyol egység szempontjából, hogy Barcelonában előkelő irodalmi és művészi élet kezd kialakulni, függetlenül Madridtól.

Az autonómia hívei egyelőre csak annyit kívánnak, hogy a provánszival rokon katalán nyelvet ne csak az elemi iskolákban tanítsák, hanem a középiskolákban s az egyetemeken is. Ez legyen a közigazgatás és bírászkodás nyelve.

Az úgynevezett föderalisták már önálló katalán közársaságról ábrándoznak.

Szerencsére maguk a katalánok sincsenek egy véleményen.

— S mennyi ember szakadna el Spanyolországtól, ha Cataluna kiválik? — kérdezte Sanyi.

— Mennyi? Körülbelül öt millió ember válna ki a huszonkétmillió spanyol nemzetből. Pedig igen sokat veszítene Cataluna! Mégis csak egymásra vannak utalva a katalánok s a szomszédos Aragónia és Kasztília lakosai! Csakhogy persze, a katalán mindig elégedetlen, izgága faj volt. Sok itt a szélsőséges szocialista és anarchista.

— Pedig nem értéktelen nép ez! — szólt közbe Mr. Spenser. — Szeret dolgozni, szorgalmas: még a sziklából is kenyeret vágnak ki, amint egy spanyol közmondás hirdeti: „Dicen que los Catalanes de las piedras secan panes”. A nagy szabadságszeretet se mindig elítélendő jellemvonás. En azt hiszem, a közeli Franciaország bujtogatja őket az elszakadásra. Majd megjön az eszük!

Ernő vágta el a politizálás hosszúranyúló fonalát:

— Ha az esti tűzijátékot elejétől akarjuk látni, korán kell vacsoráznunk.

Gyuszi nem ellenkezett s a többiek is készségesen bólintották a beleegyező „nem bánjuk”-ot.

Elindultunk a Restorant Populer felé, persze olyan útvonalon, amelyet még nem jártunk be.

A világhiállítás végnélküli népcsatája zajlott körülötünk. Minden világhiállítás izgatóan érdekes, mert nemzetek sorsa kerül mérlegre.

A végnélküli népcsaták újabb rohama Barcelonában sokkal több meglepetést tartalmaz számomra, mint vártam.

Valamikor, 1910-ben a brüsszeli világhiállításon Magyarországot mindössze két bódé képviselte: ma palotában pompázunk.

Akkor a nemzetek jórészt fényüzési cikkeiket mutogatták, *— ma még a világ művészei, az olaszok is gépeket állítanak ki s technikai kultúrájukkal dicsekszenek.

Vacsora után lebotorkáltunk a háztetőről s elvegyültünk az ide-oda hullámzó tömegbe.

„A kivilágítás este ½ 9-kor kezdődött.

Barcelona átalakult a „szivárványok öblé”-vé, vagy amint Ferkó magát kifejezte, az ezeregyéjszaka tündérvárosává.

Kigyulladtak a világhiállítás transzparensai, a karesú tornyok fénykoszorút kaptak.

Megkezdődött a fény és szín tündérvjátéka.

— Mi ehhez képest XIV. Lajos versaillesi fényüzése! — kiáltott föl Ernő, aki hónapok óta minden este megsodálja a víz és fény óriási kaleidoszkópját.

Szavakkal nem tudom visszaadni mindazt, amivel a szín és fény megajándékozott bennünket ezen az estén.

A főbejáratától a „Nemzeti Pavillon”-ig nyolcvannyolevan tej üvegből készült sokszögű oszlop szegélyezi az utat. Óriási gyertyák ezek, de nemcsak a tetejük ég, az egész oszlop áttetsző fényben ragyog. A fény színe folyton változik: hol izzófehér, hol rózsaszínű, hol kék, zöld, vörös, narancsszínű...

A széles útvonal a szivárvány színeiben úszik: a fény váltakozása sajátágosan módosítja az éjszaka körvonalait.

Ugyanez a fényhullámzás teszi tündériessé és varázslatossá a szökőkutakat s mesterséges gejzíreket is, amelyek a mellékutak torkolatában, a terek közepén s a Nemzeti Pavillon előtt permetezik szét gyémánt- és rubinszemeiket.

A „nagy vízesés” színes ködöket füstölgő óriási kandeláberek között zuhog alá.

Előtte tátong az ötven méteres nagy gejzír bazénje és százféle változatban sugározza ki a vízoszlopokat.

Majd harminc méteres tornyot szöktet a magasba, majd labdarózsaszerű vízgömböket formál.

A belső csövek sugara izzó vörös tűznyelveket lobogtatnak, ugyanekkor a külső csövek fehér vízsugarakat árasztanak a tűzörvényre s eloltják. Az egész szökőkút habos ködfelhőbe burkolózik.

A színorkán néha pokoli tájképpé varázsolja a pavilonok tömegét, máskor tündérország kékségét és hajnali enyhe derűjét teríti a palotákra s a téren nyüzsgő emberek tízezeire.

A szökőkutak, zuhatagok fölött, az ide-oda hullámozó tömegek fölött messze ki a város és tenger fölé hót óriási fényküllőt bocsát ki magából a Nemzeti Pavillon kupolája. A spanyol büszkeség fénykoronája ez Barcelona háztengere fölött.

Éjjel tizenegy órakor tudtunk csak szabadulni a fényjátékok varázsától.

— Holnap megnézzük a várost és mutatok spanyol specialitásokat — ígérte Ernő, amikor a tábor felé ballagtunk. — Ha úgy tetszik, útközben nézzünk be egy nyitott vendéglőbe, ott láthatnak eredeti spanyol táncot is.

A kivilágított útvonalon a fák alatt csakugyan találtunk egy szabad színpadot. Leültünk s rendeltünk egy csésze feketét.

A magyar „exploraderos” (cserkészek) kedvéért bemutatnak egy spanyol táncot. Két táncosnő mutatta be mandolin és tapskíséret mellett. Egy régi párbeszéd dal mozdulatokba átvitt tartalma volt ez a különös produkció, tele temperamentummal és erővel. Hiányzott belőle a grácia, a könnyed szépség: inkább akrobata mutatványnak mondhatnám, amely kimeríti a táncost is, a kíséret is.

Elbúcsúztunk Mr. Spenzertől és Mr. Hoopertől. űk a városban vettek szállást:

— Az én öreg csontjaimnak kemény volna a Mont-Juich sziklatalaja. Különben szívesen lagnék önökkel a hegyen — szólta Mr. Hooper.

Mr. Spenzert a kislánya várta a Hotel Colón-ban s ezért sietett haza.

Mi pedig hallgatagon ballagtunk az új úton. Fáradtak voltunk és álmosak.

Egyszerre recsegő trombitahang vágta át az éjszaka monoton zsibongását.

— Mi lehet ez?

— Katonai kürt — szólt Ernő. — Tán valami fölvonulás van ma éjszaka.

Meg is kérdezte az egyik ácsorgó benszülöttet:

— Mi van ma? Népünnepély?

— Erre vonul a szépség királynője díszfogatán, — felelt a katalán büszkén. — Nézzék meg. Már jönnek is, amott la!

Lovasok nyitották meg a díszmenetet. Utánuk tarka díszbe öltözött fullajtárok, majd ragyogó aranyozott kocsik virágfüzérékkel tarkítva és cicomázva.

Két oldalt a járda szélén katonai kordon vonult tova a fantasztikus menettel.

Mintha egy óriási méretű operai színpadon folyt volna a fölvonulás recsegő zene mellett.

A szépségkirálynő kocsija mintha a Tannhäuser-beli Vénus kerekekre szerelt kagylója lett volna. A virágkószorús „királynő” udvarhölgyeivel együtt a fönség önérzetével ült a rengő puha díszkocsin.

A dobosok, síposok, trombitások ritmikus lármája odacsődítette a későnfekvő spanyolokat.

— A spanyolok nagyon szeretik az efféle ünnepeket — magyarázott Ernő. — Van úgy, hogy egy-egy uccát vagy teret olcsó papírdísszel fölcifráznak s uccai táncmulatságot rendeznek.

— Sajátságos nép! — szólt Sanyi s nagyot ásított. — Operett az életük. Igaz, hogy a jó Isten maga is szép színpaddá teremtette számukra ezt a földet.

Lefeküdtünk. Zoli napló jegyzeteket írt a villanylámpája gyér fényénél s mikor lefeküdt, kezembe vettem a naplót. Ezt olvastam benne az utolsó lapon:

„A sok szép emlék lassan szertefoszlik. Az ezeregyéjszaka meséi csak álmainkban térnek majd vissza. Legyen ez a krónika megnyugtató és bátorító azoknak, akik ott-hon szép hazánkban s idekint idegen népek között a lilomos cserkész jelvény alatt végeznek *jó munkát!*”

XIV. FEJEZET.

Gyors iramban élvezzük Barcelonát, a katalánok fővárosát.

A következő napot is fürdéssel kezdtük a mont-juichi uszodában. A fürdőből egyenesen a városba mentünk, hogy legalább némi áttekintést kapjunk róla, ha már itt vagyunk.

— Kár, hogy úgy sietnek — sajnálkozott Ernő. — Barcelona megérdemelne legalább egy hetet.

— Odahaza most folynak a beiratások — sóhajtott föl Ferkó. — Ma kezdődnek a javítóvizsgák; ma veszi meg anyukám az új tankönyveimet. Odahaza „levelüket a fák az aszfaltra sírják”, kezdődik az őszi, a magolások, a drukk ideje. Máris otthon kellene lennünk!

— No, ha vágyaidnak sólyomszárnya támadt, akkor nem tartóztatlak.

Végigsétáltunk a Ramblán. Itt lüktet Barcelona szíve, azaz itt sétál a koldustól a grófig minden ráérő benszülött spanyol.

A legfényesebb szalonruha testvéri megértéssel súrolja a kopott munkás-zubbonyt abban a tolongásban, amelynek e széles sétatér minden délben és minden este színtere. Ez Barcelona Váci-uccája.

Ernő megállt a széles járdán s magyarázott:

— Ez a spanyol demokrácia díszes színpada. Nézzétek azt az uccaseprőt: cigarettát csavart az előbb s most tüzet ad neki egy katonatiszt.

— Hát ez a rendőr mit csinál? Tán valami baja történt, hogy leült a járda szélére? — érdeklődött Dezső.

— Ez közlekedési rendőr. Leült cigarettát sodorni. Figyeljük meg őt!

A rendőr ültében dirigált: intett a kocsiknak, autóknak s irányította a forgalmat. S közben rágyújtott.

Egy taxi veszett gyorsasággal száguldott az út közepén. A rendőr intett neki s az megállt.

— Megvadultál? Tíz percig itt fogsz állni! Ez lesz a büntetésed.

S a sofőr fogcsikorgatva kiállt a forgalomból. Utasai kiszálltak s más kocsira ültek.

— Ez aztán radikális eljárás — csóválta a fejét Kasszián úr. — Nem kell hozzá idézés, tárgyalás, föllebezés, öt kiló ügyirat.

A Rambla a „Plaza de la Paz”-ra torkollik. Itt áll Kolumbus magasbatörő oszlopa és szobra.

— Ha tetszik, fölmehetünk az oszlop tetejére, lépcsők visznek föl a szoborig — ajánlotta Ernő, de mi egyetértően ellenkeztünk.

— Szebb az alulról! — szólt Márton mester. — Lehet vagy negyven méter, mi?

— Pontosan hatvan méter. Kolumbus bronzszobra maga nyolc méter magas. Érdemes megnézni a nagyméretű talapzat oldalszobrait és reliefjeit is!

A vakító napfényben hunyorított szemmel lehetett csak megcsodálni az imponáló emlékművet.

A Monumento Colón-t körülvevő virágágyak enyhítik ugyan a forró levegő bágyasztó hatását, mégis árnyékot kerestünk.

A Paseo de Colon sarkán egy kövér pálmafa alatt uccai hűsítő bódé áll. Ennek az asztalai mellé tömörültek a bágyadt „Hollók” és angol barátunk, Mr. Hooper. Megbeszélés szerint itt találkoztunk vele Kolumbus szobránál.

— Mért nevezik ezt az oszlopot Colon oszlopának? — érdeklődött Gyuszi.

— Colon Kolumbus spanyol neve. A nagyhírű tengerész ebben a kikötőben tett jelentést királyának, Ferdinándnak Amerika fölfedezéséről.

— Azért áll itt a szobra? — szólt Gyuszi. — Kezével előre mutat, mintha magyarázná az irányt az Újvilág felé. Érdekes! Aranyozott földgömbön áll; de megérdemli, hogy erőteljes alakját a világ csúcspontjára állítsák. Most már értem! Úgy-e, te is érted, Sanyi?

Sanyit idegesítette Gyuszi monológja. Mint mindig,

ha ideges, most is szemüvegét puccolta a zsebkendőnagyságú szarvasbőrrel:

— Ne elmélkedj, Gyuszi! A te szakmád az élelmezés. Inkább mondd el, hogyan oldotta meg Colon az élelmezés kérdését fölfedező útján.

— Azt nem tudom, de a talapzat domborművei nagyon tetszenek nekem. Mondja, Mr. Hooper, milyen jeleket ábrázolnak ezek a domborművek, vagy, mint az iskolában tanultuk, reliefek?

— Ez a nyolc bronz-oroszlán — oroszlánt ábrázol. A többi kép Kolumbus életének nevezetes mozzanatait mutatja be. Itt látja Spanyolország gyarmatainak allegorikus alakjait is. Nézze meg jól, fiatalember, mert ilyet odahaza nem lát.

Gyuszi a lelkiismeretes globetrotter alaposságával hunyorgatott a vakító napfényben a bronz-szobrok előtt.

Mínthogy az időnk ki volt mérve, gyors iramban „élveztük” végig a várost.

Megnéztük az ősrégi katedrális, a *Santa Cruz-t*, a spanyol gótika legszebb alkotását.

Valamikor római templom, majd arab mecset állt ezen a helyen. A keresztény templom alapjait 1298-ban vetették meg.

— Kár, hogy Barcelona egyik büszkesége nem bontakozhatik ki a néző szeme előtt. A szűk uccák karjai közt nem érvényesül a gyönyörű épület — jegyezte meg Kasszián.

Bementünk. A misztikus félhomályban csak nagynehezen tudtuk megkülönböztetni a templomot három hajóra tagozó hatalmas oszlopsorokat s a gazdag faragású oltárok mesteri díszítéseinek a részleteit s a falcifrázatait.

A padokban meglepően ájtatos s imába teljesen elmerült emberek ültek.

Kasszián mellém jött s odasúgta:

— Nézd, a jókedvű, mozgékony spanyol Isten színe előtt csupa hódolat és áhítat. Sajátságos jelenség: Spanyolországban a mindennapi élet minden mozzanatát áthatja a vallás szelleme.

Mr. Hooper megrántotta Kasszián kabátja szélét:

—Jöjjenek utánam!

Kimentünk a templom udvarára, a Claustro oszlopképzéses intím csendjébe. Leültünk s egy márványpadon átengedtük magunkat

a múltból ránk áradó hangulatnak. A napfény csak megtörve jött ide a magas ívek csipkéin át. A csúcsívek finom vonalán fölfelé lendül a tekintet s a magasságot szomjazó lélek.

— Olyan, mint egy régi rege — szólt Sanyi s körülnézett, hol lehetne itt albumot vagy fotográfiát vásárolni. S minthogy nem talált semmit, elővette masináját s elcsattintotta.

— Legalább valami emlékem lesz az itt töltött negyedóráról.

A katedrális közelében megtaláltuk a *Casa de la Deputation* és a *La casa Consistorial*-t.

Csak a spanyol gazdag kedély s a formákat ontó kép-
 zelő erő tudta megtervezni és kőbe átvinni ezeket az épí-
 tészeti műremekeket.
 zelő erő tudta megtervezni és kőbe átvinni ezeket az épí-
 tészeti műremekeket.

Az első emelet zárt udvarára tündérkertet varázsol-
 ta spanyol ízlés. A szökőkutak vize a magasban szétporlik
 és a levegőben apró vízcseppek kalandoznak. A nap be-
 ne vet a függőkertbe és a szivárvány színeit festi a finom,
 áttetsző párafüggönyre.

— Akárcsak az andalúziai *patió-t*; csakhogy ez tel-
 jesen zárt és emeleten van — jegyezte meg Mr. Hooper.

— Spatio? Azt hiszem, ez udvart jelent — szólta Sanyi.

— Igen, kertudvart, vagy ha úgy tetszik, udvar-
 kertet. A *patió-k* a római kényelem és ízlés emlékét őrzik
 abból az időből, amikor Hispánia még a világbíró római
 nemzet gyarmata volt. A légiók sasai után nemcsak kato-
 náknak masíroztak. A sasok szárnya alatt megbujt a művészet,
 a költészet, a társadalmi élet ezer szokása, a római ízlés, a
 római életművészet.

Ahol leszúrták az idegen barbár talajba a római dár-
 dát, ott elsősorban állandó katonai tábor épült, hódító
 „erők kirepítő fészke”.

S a tábor sáncai mögött lassankint kikeltek a kultúra
 elszórt magvai is.

Amit a római katona odahaza Rómában megszokott,
 azt itt is megteremtette. A sziklatalajba fürdőmedencéket
 vájt, a hegyoldalba színházat, amfiteátrumot ásott;
 kimérte a hispán talajon Róma uccáit, Róma jellegzetes
 házait, templomait, fórumait, tornacsarnokait s berendezte
 a maga számára.

A lakás épúgy a lélek fészke, mint a test. A környezet
 magánhordja a szellem bélyegeit.

S Róma gyermekeitől eltanulták az élet formáit és
 kereteit a barbárok és félbarbárok.

Így honosodott meg spanyol földön a római dal, zene
 és tánc; a római nyelv és irodalom; a római politika és
 világbíró ambíció s a római ház egész berendezésével
 együtt.

— Sejttem, milyen eredményre jut, Mr. Hooper —
 vágott közbe Sanyi. — Pompeiben láttam a kiásott római
 házakat, voltam a Vettiusok helyreállított házában.

A római lakás lényeges része volt az oszlopcsarnokkal körülvevett udvarkert. A virágok illata s a vízmedence hűsítő lehellete betöltötte az ide nyíló szobákat is.

A rómaiak perystiliumnak hívták az udvarkertet: a perystilium a patio őse.

— Eltalálta — szól Mr. Hooper. — Cordovában, Sevillában egész uccák épültek úgy, hogy a lakás szemei befelé fordulnak: uccára néző ablakok nincsenek.

Az élet befelé teljesedik ki, semmi köze az uccához, a nagyvilághoz. Azaz, mégis van valami közük! Az asszonyi kíváncsiság kitalálta, hogyan lehet rejtve maradni s mégis látni, mi történik odakint.

Úgy építik meg a patiót, hogy egy széles vasrácson át spanyolfalak mögül ki lehet kandikálni a sétálókra.

— Ha estefelé lesz annyi időnk, elvezetem önöket Lorenzo Salvy úrhoz, egyik ismerősömhöz — vágott közbe Ernő. — A Calle de Geroná-n lakik. Délvidékről, gondolom Morón tájáról költözött Barcelonába s déli ízlés szerint építette házát. Ott megnézhetik a patio kedves berendezését.

A kis udvarkertet márvány burkolja, középen bővizű szökőkút permetezi szét a vizet.

A kertecske fölött szabályozható vászonernyők, színes függönyök fogják föl a délutáni nap erejét.

Itt szolgálják föl az uzsonnát: a háziasszony leányai-val s barátnőivel együtt itt végzi a pepecselő női munkát; varrnak, hímeznek, harisnyát kötnek, s közben pereg a nyelvük, mint Don Quixote szélmalma viharban. Megbeszélnek az összes fontos és kevésbé fontos ügyeket.

A ház gazdája egy nagy fonott karosszékekben ül, olvas és illatos szivarjával elfojtja a virágok nehéz illatát.

A patio egyszersmind fogadóterem is. A falakat képek, értékes keleti szőnyegek, gobelinek díszítik s a földön a szökőkút körül puha pamlagok, dagadó váncosok hevernek.

S este színes lámpák gyulladnak ki a patio oszlopai között.

Gyakran éjfélig folyik a csevegés, a vendéglátás.

Lorenzo Salvy úr mesterien kezeli a gitárt s feleségének szép lág hangja van.

Ha a szívüket kiöntik s a dal hullámai átcsapnak vasrácsra, az uccán megállnak a spanyol éjszaka andalgói.

— Olyan ez, akár valami izé, hogy is mondják, mint valami spanyol románc — lelkesedett Gyuszi. — Én már előre örülök a mai estének.

Kasszián főparancsnok azonban lehűtötte Gyuszi lelkesedését:

— Este aligha érünk rá andalogni! Tábort bontunk, csomagolunk. Persze, Gyuszi elfelejti, hogy iskola is van a világon! Most pedig mehetünk tovább. Ajánlom, hogy fogadjunk két taxit. Az idő pénz, pénzért lehet időt vásárolni.

Végigsurrantunk az óváros jellegzetes uccáin: megnéztük a *Plaza de toros-t*, a bika viadalok monumentális arénáját különös tornyaival és nyúltívű ablakaival.

— Ezzel a téglából épült „Colosseum”-mal nagyra vannak a barcelonai polgárok — jegyezte meg Ernő. — Pedig igazán nem tesz a szemlélőre olyan hatást, mint a római Colosseum masszív tömege.

— Mutassa meg nekünk a *Sagrada Família-t* — szölt Kasszián. — Sokat hallottam a neo-katalán művészi irányzatnak erről a fantasztikus alkotásáról.

— A Sagrada Família messze van innét. Az északkeleti külvárosban van.

— Nem baj! Az autó odatalál.

Még sohasem láttam olyan különös, mondhatnám egyéni épületet, mint ez az épülőfélben lévő templom.

— Gaudi katalán műépítész tervezte — szölt Ernő. — Tizenhat tornya lesz, ha elkészül.

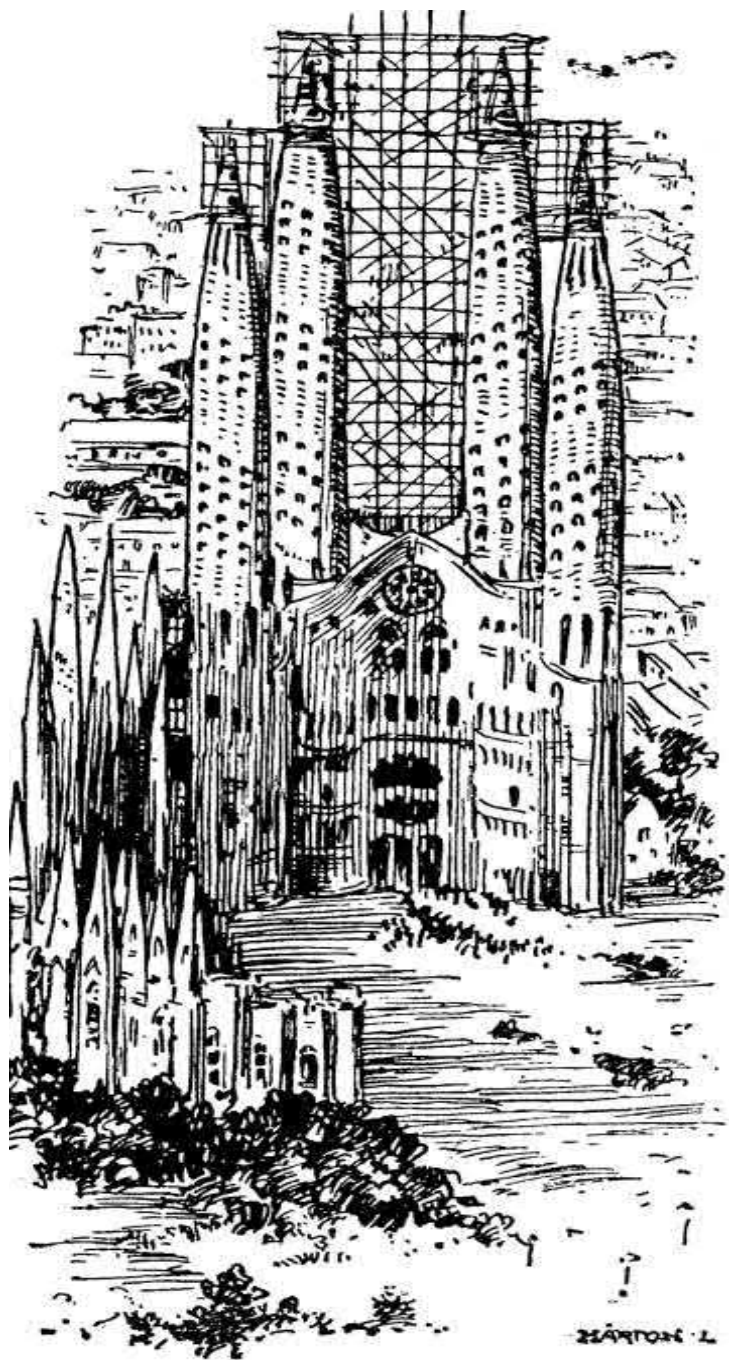
Mr. Hooper megcsóválta a fejét s kifakadt:

— Hallatlan vakmerőség! Ez az ember forradalmár!

— Kicsoda? Én? — ijedt meg Ernő.

— Dehogyan ön! Gaudiról beszélek, aki azt hiszi, hogy egy magános fantasztának is joga van új stílust kifacsarni az agyvelejéből. Az építészet nem líra. Az épület a kor lelkületét testesíti meg: milliók és százmilliók lelki egységét fejezi ki a templom. Mit akar ez a Gaudi ezekkel a furcsa vonalakkal? Például nézzék, uraim, az északi kaput! Mi ez? Cseppkőbarlang?

Frici közismert flegmájával védelmére kelt Gaudinak:

25ARTON 2

— Mr. Hooper azt állítja, hogy az építészet milliók lelkének ad közös testet. Ez igaz. Gaudi a jövőben való eligazodást keresi a katalán nép számára. Cataluna nem akar Spanyolországgal egy talajon állni, tehát nem akar olyan irodalmat, művészetet, speciálisan: nem akar olyan templomstílt, amely a spanyol nemzettel való egységet fejezi ki. Gaudi a katalán nép függetlenségét vaskos, föl-tűnő módon hangsúlyozza, amikor minden mástól eltérő stílt teremt. A forradalmi hangulatban levő Cataluna nyugtalan művészete ez: jól nézzék meg! Az északi kapu ívezetein a káoszt ábrázolja a művész: ebből a káoszból születik meg a harmonikus, egyensúlyozott világ. Én sem szeretem ezt a templomot, de megértem. Lehet, hogy sohase készül el, mint ahogy a katalán nép sorsa is befejezetlen és határozatlan.

— A főtorony 180 méter magas lesz — szóló Ernő. — Tessék megnézni a szobrok, állatalakok s növényi figurák kőbozótját!

Mr. Hooper még mindig zsörtölődött:

— Mondja meg annak a Gaudinak, hogy írjon lírai verseket s ne tegye csúffá az építészetet. Az építészet józan és konzervatív.

— Sajnos, nem közölhetem vele Mr. Hooper üzenetét, mert 1927-ben meghalt; de a tanítványai fanatikus ambícióval dolgoznak a külön katalán művészi stíl megteremtésén.

— Hát csak dolgozzanak! Mi pedig gyerünk valahová ebédelni.

— Az én kiskocsmámba megyünk — szóló Ernő. — Már kiterveztem a dolgot. Hadd lássanak az urak egy eredeti, tipikus spanyol kiskocsmát is. Nemzetközi vendéglőt máshol is találnak.

— Ernő, te tudod, mire vágyik az idegen világ kíváncsi kutatója — szóló a szerkesztő. — „Vezess, vezess, te kétes szellemőr” — mint a költő mondja.

— Szerkesztő úrnak mindig költői idézetek és mély eszmék jutnak eszébe, valahányszor evésről van szó.

— Igaz! Az ételek képzele fölgújítja fantáziám színes lámpáit.

Útközben rákanyarodott az autónk a *Paseo de Pujadas*-ra s Barcelona csodás szépségű parkjára.

— Itt álljunk meg egy percre — intézkedett Ernő. — *A Jardines de la Cividadel* széles fasorai, virágágyai, növényi ritkaságai, szobrai megérdemlik, bogy legalább egy röpké pillantást vessünk rá.

— Hatalmas parknak látszik! — Csodálkozott Dezső.

— Nagyobb, mint az esztergomi Borjúmező.

— Bizonyára nagyobb! — nevetett Kasszián.

— Harminc hektár területen fekszik — folytatta Ernő.

— Ez itt *Prim* generális szobra. Amott a természetrajzi múzeum épületét látják. A park végén van a szépművészeti múzeum.

— Ahová, sajnos, nincs időnk bemenni! — sóhajtott föl Sanyi. — Csak legalább néhány művészi reprodukciót vehetnék.

Félely volt, amikor megérkeztünk Ernő kiskocsmájába.

Szűk, sötét utcák zeg-zugos sikátorain, átjáróházain át vitt oda az út.

— Mért építettek ilyen keskeny uccákat? Hiszen két koci sem fér el egymás mellett! — szólt Gyuszi.

Sanyi adta meg a fölvilágosítást:

— Azért, hogy a szemben lakó benszülöttek az emeleken reggel kézszorítással üdvözölhessék egymást az uccán át.

— Talán inkább azért, hogy egy kis árnyékot kapjon a szegény délvidéki polgár — vélte Ferkó. — Ide ugyan ritkán téved be a napsugár!

Ernő kiskocsmája hosszú, keskeny boltozatos terem, olyan, mint egy pince.

A bejáratnál áll a söntés: a kövér tulajdonos kedves bizalommal integet törzsvendégeinek szeme szögletéből.

— Magyar cserkészeket hoztam, — mutatott be Ernő

— akik *cosa d'España-ra* vadásznak. Adjon nekik spanyol ebédet.

— Csak tessék leülni!

A keskeny asztalok között hemzsegett a nép: nem arisztokraták voltak, köztisztviselő is kevés akadt köztük.

Jórészt munkások és matrózok ültek a kövér, ételszagtól hízott levegő fátyolfüggönye mögött.

Sikerült helyet kapnunk.

Mondhatom, érdemes volt végigenni a spanyol kispolgárok és munkások menüjét. Az ételek nevét és minősítését hiába kérdeznék tőlem: — de minden ízlett, amit elénk raktak.

Hamisítatlan spanyol bort kaptunk víz helyett; sűrű, tüzés, édes malagát, poharankint tíz centimosért.

Alkalmunk volt megfigyelni a barcelonai nyárspolgárok típusait, szokásait.

A kövérhasú borosüvegek oldalából hosszú karcsú szopóka nyúlik ki: a benszülöttek bámulatos ügyességgel tudják kinyújtott karral úgy irányítani a bor csillogó sugarát, hogy a drága nedű egyenesen a kívánt helyre, a vendég szomjas torkába folyik.

Hiába! Sok olyan ága van a művészetnek, amit az esztétika nem tanít!

A szomszéd asztalnál ült egy nyurga szabólegény. Váltig biztatott bennünket, hogy mi is próbáljuk meg a spanyol-módra való ivást.

Gyuszi mint az élelmezés hivatott szakembere, megpróbálta. Kinyújtotta jobbkarját és maga felé billentette a kancsót.

A ragyogó piros bor kecses románívbe hajlott s befolyott Gyuszi gallérjába s végigáztatta nyakkendőjét.

Jóízű kacagás kísérte Gyuszi „sikeró”-t.

— Ha neked sikerült, nekünk is sikerül! — harsogta Dezső.

Neki már jobban sikerült: a szemébe sugárzott a piros lé.

A spanyolok körénk csoportosultak s kedélyes készséggel adtak leckét az ivás művészetéből.

Mikor mindannyian tudtunk inni, Mr. Hooper komolyra fordította a társalgást.

— Uraim, én elbúcsúzom önöktől. Délután üzleti ügyeket kell lebonyolítanom a vámpalotában. Reggel azonban, hacsak tehetem, kimegyek a kikötőbe. Ott még találkozunk!

Kasszián meghatottan állt föl. A kevés-szavú emberek meleg közvetlenségével köszönte meg Mr. Hooper barátságát.

— Mr. Hooper szeret bennünket. Ha nem szeretne, nem utazott volna velünk harmadosztályú kocsiban.

— Éljen Mr. Hooper! — zengett a lelkesedés. — Hipp, hipp, hurrá!

Kasszián folytatta:

— Mi, Csonkaország cserkészei önben megszerettük az angol nemzetet. Mr. Hooper, tegyen minket boldoggá: jelentse ki, hogy ön megszerette bennünk a magyar nemzetet.

Mr. Hooper meghatottan ölelte keblére a Hollók-at s így szólt:

— Két nemzet ölelkezik. Isten velük, édes barátaim. Köszönöm, hogy szeretnek engem. A szeretet az egyetlen dolog a világon, amiért érdemes még élni ezen a nyomorult sárteken.

— Fiúk, spanyol módra ürítsük kancsóinkat Mr. Hooper egészségére!

A karok előrelendültek s mondhatom, jól célzott az

egész társaság. Mr. Hooper egészségére minden csepp bor megmalálta az utat a száj üregekbe.

Ebéd után elmentünk bőrkulacsot vásárolni. Bejártuk egy négy uccára szóló mammut-árúház csarnokait és termeit.

Vettünk egy-egy bőrkulacsot, amilyent a spanyol hegyi pásztorok és parasztok használnak.

Ernő elvitt a szállására is.

— Megmutatom, milyen a spanyol polgári család otthona.

A háziasszony némi húzódozás után megmutatta otthonát; a szűk, de csinos, ízlésesen berendezett szobákat s a túlsúfolt konyhát.

—Itt bizony szűken vannak! — szólott Ernő. — A patio-val dicsekvő fölsőbb tízezer élete, persze, más. A szegény ember itt is szegényesen él, sóval sóz, vízzel főz.

Este megettünk még egy vacsorát a „háztetőn”, aztán sétáltunk egyet a kiállítás hullámzó fényáradatában.

Siettünk haza, a táborba.

Csomagok, szerelvények revíziója; anyagszétosztás; tisztálkodás; hátizsákok rendezése.

Ez volt a holdfényes éjszaka első felében a program. Éjfélkor lefeküdtünk.

Sokáig nem tudtunk elaludni. Zolival kiálltunk a tábor mellett magasló szikladombra és sokáig néztük a várost s a messzenyúló tengert.

— Micsoda nagy mult lappang e háztenger mögött!
— szólt Zoli.

— A rómaiak Barcino-nak nevezték ezt a várost. A nyugati gótoknak az V. század elején ez volt a fővárosuk. A mórok 713-ban foglalták el, de nem rakhattak itt állandó fészket: a IX. század hajnalán frank uralom alá került.

Az európai kultúra tengerének, a Földközi tengernek három nagy kikötője volt: Génua, Velence, — s Barcelona. Frici kiszólt a sátorból:

— Négykor ébresztőt sípolok! Mit vernyogtok? Feküdjetek le!

XV. FEJEZET.

Hogyan készül a friss pecsenye a nap sütőkemencéjében.

Másnap reggel szétszedtük a sátrakat, mielőtt a hajnali harmat átnedvesítette volna őket.

Frici bá' egyességet kötött a táborban lévő német cserkészekkel: bekapcsolnak minket is utazási kedvezményükbe s együtt megyünk egy olasz motoros gyorshajón Génuaig.

A táborbontás szomorú látvány: otthon-rombolás, megszokott viszonyok finom, láthatatlan szálainak a szét-tépeése; érzések kiszakítása gyökerestül olyan talajból, amelyet megszerettünk.

A spanyol, angol, afrikai s francia cserkészek odajöttek és ott ácsorogtak táborunk helyén. Szívüket eltöltötte az a cserkész-mélabú, aminőt civil-ember nem érez.

A tábori konyhát rendbehoztuk és ott hagytuk emlékül; a fazekakat, tányérokat egy szegény csapatnak ajándékoztuk.

S ott hagytuk a zászlóárbcot s a fehér kövekből kirakott magyar címert is annak emlékére, hogy a Hangyacsapat egy miniatűr-Magyarországot varázsolt a spanyol sziklák közé.

Mi elmegyünk innét, de a magyar lélek nyomai itt maradnak...

A német cserkészek teherautója fölkúszott a hegyoldalra: fölraktuk mi is poggyászunkat, a hátizsákokat, sátrakat, botokat s Márton mester rajzait.

S gyalog mentünk a kikötő felé. Vasárnap lévén útközben misét hallgattunk a S. Miguel-templomban.

A régi ívek alatt nagy tömeg ember szorongott: megtöltötte a padokat s a padok között lévő tereket a katonaság.

Igen érdekes mise volt és jellemző. Az oltár mellett

teljes díszben katonák álltak őrséget; katonák ministráltak s úrfölmutatáskor trombitaszó hasította szét az áhítat csendjét.

A katonaság nemcsak az államrendnek, hanem az állami élet fundamentumának, a hitnek, is őrzője.

Mise után a kikötőbe siettünk.

Mr. Spenzer már ott állt a San-Beltran mólón s várt ránk. Messziről kiáltotta:

— Eljöttem búcsúzni! A viszontlátásra odahaza, önök-nél Budapesten.

— Eljön hozzánk, Mr. Spenzer? — örvendeztek a fiúk.

— Akarom látni azt a földet, amely eleven tölgyeket terem — bókkolt a mi angol barátunk. Sorba odament mindekihez és kezet rázott:

— Gondoljanak az öregre! Az önök öreg Spenzerére! Good bye!

Harmincöt fehéringes német cserkész sorakozott a par-ton. Kék nyakkendőjük nagyon illett szőke fejükhöz és tiszta kék szemükhöz.

A hajó első födélzetére hordták csomagjaikat s megszállták a nagy-árboc tövét, a körbe-tekerdő láncok és kötelek halmazát.

— Másfél napig ez lesz a tanyánk — szólt a nyurga Hans, akinek jóízű optimizmusa állandó derűvel fűszerezte az utazást.

Mi is közéjük telepedtünk. Kasszián odajött hozzám:

— Egy négyágyas kabint sikerült lefoglalnom. Frici, Márton, te meg én oda telepszünk.

A szűk kabin nem sok élvezetet kínált: jobb a födélzetén!

Béreltem egy fekvőszéket, fölvittem a hajóorr platójára s elhatároztam, hogy fenékgig kiélvezem a tengeri utat.

A hajó idegesen túlkölt.

Indulunk. A drótköteleket kikapcsolták s a hajó farolt.

Ebben a pillanatban az Aduana sarkán föltűnt egy rohanó férfi alakja. Hevesen integetett és kiabált a hajó után.

— Nini, Mr. Hooper! — kiáltott föl Ferkó. — Ott szalad Mr. Hooper.

Csakugyan ő volt. Ha nincs köztünk a kikötő mosogatóvízhez hasonló, citromhéjas, olajos, fölkavart vize, — Mr. Hooper fölugrik a hajóra, hogy mégegyszer kezett foghasson velünk.

Így csak a hanghullámok hátán szállt ide-oda a kölcsönös öröm.

Mr. Hooper még akkor is ott állt a mólón, amikor a Castello de Montjuich-chal egy vonalban úszott a hajónk.

A hajó megfordult, irányt vett és teljes erővel neki-vágott a Földközi tengernek.

Montjuich vára fény be vészett, Barcelona palotáit elnyelte a távolság köde.

Jóidég párhuzamosan haladtunk Spanyolország északkeleti partjával. Elsétáltunk S. Martin, Mataro, Cabo Negro előtt. Délfelé jobbra kanyarodtunk, hogy átszeljük a Lioni öblöt.

Lassankint eltűntek szemünk elől a Pireneusok keleti nyúlványai, a Cabo de Créus szirtjei s két kékség, a tenger és az ég határán úsztunk tova.

Ránkterült a tengeri utazások jóleső, idegeket pihentető unalma. Ez a boldog nemtörődömség nagyon jólesett a sok rohanás, a sok fárasztó impresszió után.

A nap teljes pompájában úszott fölöttünk: mint egy fejedelmi vándor a végtelenség arénájában.

A zöld hullámok lomhán bukdácsoltak a hajó orra előtt. Egy-egy nagyobb hal földobta magát a víz fölé: ezüstös pikkelyei megvillantak a nap ragyogó fényében.

A nyurga Hans kiadta a jelszót:

— Fiúk, napfürdő! Megnyílik az úszó strand, humok nélkül.

A harmincöt szőke fiú úszónadrágra vetkőzött; előszedték a hátizsák zsebéből az olajat s bekenték vele magukat.

A fedélzetet leterítették pokrócokkal.

Ha a németnek jó a légfürdő, nekem is jó, — gondoltam magamban és nekivetkőztem én is.

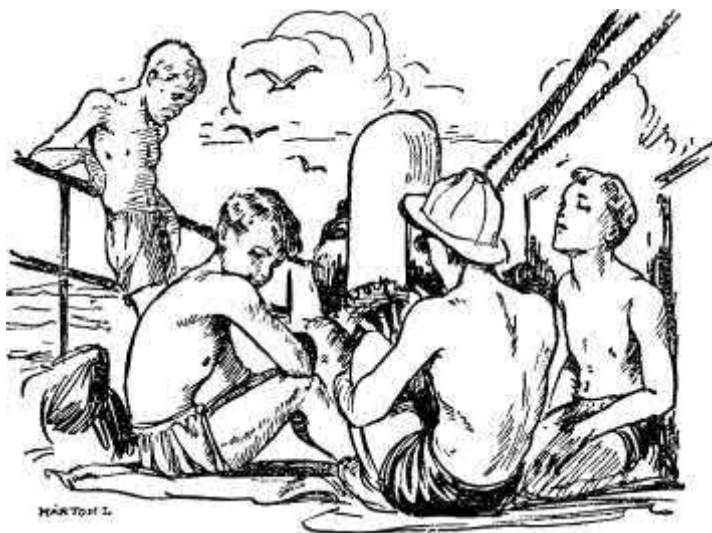
Az edzettbőrű vízi Hollók nemkülönben.

S a jóságos nap szelíden mosolygott ránk. Időnkint kellemes szellő fickándozott a levegőben. Az állandó légáram — látszólag — elaltatta a napsugarakat.

Hanem a valóságban éltek e sugarak s észrevétlen sebeket szúrtak a bőrömbé.

Mikor a nap gúnyos mosollyal búcsút intett a nyugati látóhatáron, akkor már pirosra sült pecsenye volt a nyakam, a vállam s mindkét térdem.

A sós levegő kegyetlenül „dezinficiálta” az égési sebeket.

Hans huncutkodó részvétellel terelte rám a figyelmet s nagy páthosszal, a szakszerű tudomány száraz páthoszával előadást tartott ezen a címen: Hogyan készül a friss pecsenye a sütőkemencéjében?

Vacsora után lemásztunk a meredek matrózlépcsőn a kabinba.

A fülledt, hajószagú levegő átjárta a tüdőmet és elfonnyasztotta bennem az erőket.

Éjfélig odalent a keskeny ágyban próbáltam úgy elhelyezkedni, hogy semmi se érintse fájó tagjaimat; hanem aztán fölhurcolkodtam a födélzetre.

Hans mellém gurult a pokrócokból összerakott puha szőnyegen s így szólt:

— Ilyen szép éjszakán kár aludni. Remélem, ön se bír aludni, beszéljünk. Hogy tetszett önnek Barcelona?

— Eredeti város és eredeti nép lakja.

— Én Madridban jobban éreztem magam.

— Ön Madridban is járt?

— Néhány napra leutaztam. Annyi jót és annyi rossz-
szat hallottam róla, hogy személyesen akartam ott tapasztalatokat szerezni. Mondhatom, meglepett ez a kőkemen-
cébe dugott királyi székhely.

— Igen. Madrid egy nyolcszáz méter magas kietlen fősík közepén épült. Körülötte, ameddig a szem ellát, mindenütt pusztaság tátong. Csak északfelé meredezik kutató tekintetünk elé a Sierra de Guadarrama szagगतott, hóval fedett hegylánc. Ennyit én is tudok róla. Hanem az titok előttem, hogy mért éppen a spanyol szárazföld sziklakoponyájára illesztették a fővárost, a gyérvízű Manzanares partjára, amikor annyi tengerük van. Valóban „örült spanyolok!”

Hans félbeszakított:

— Ha néhány adattal megvilágítom Madrid keletkezését, ön is megérti a titkot. Azt bizonyára tudja, hogy a spanyol nemzet a legkülönfélébb népfajok zagyva keveréke.

A keltába olvadt föníciai, a görög, a karthágói, a római, a gót, az arab elem vegyült itt össze a spanyollal. Spanyolország ma is széthúzó tartományok összekalapált egysége. Minden népcsoport megalkotta a maga fővárosát s e köré kristályosodott ki a sajátos faji szellem. II. Fülöp fejébe vette, hogy a különálló fajokat egyesíti. Teremt olyan központot, amely nemcsak földrajzi szempontból közepe az országnak, hanem úgynevezett nemzetolvadási pont is egyszersmind.

— Nemzetolvadási pont? Ilyet még nem hallottam!

— Azelőtt én se értettem, mi ez. Ma már értem, mert végigácsorogtam három napot Madrid uccáin és megfigyeltem a különböző spanyolországi fajok sajátosság keverékét és célszerű együttműködését. II. Fülöp politikai lángész volt. Rájött, hogy egy kietlen sziklaháton legköny-

nyebb ránevelni az embereket az egymásrautaltság bölcsességére.

— Egyébként szép város Madrid?

— A múlt század hatvanas éveitől kezdve rohamosan fejlődik. A szikla hátát fokozatosan termőtalajjára puhítják, pázsitokat, kerteket varázsolnak a város tereire és szélesebb uccáira. Amint puhul a talaj, úgy változik az éghajlat is. Az éghajlat az erdők, rétek, virágok, kertek, mezőségek lelkülete.

Valamikor, mondjuk hetven-nyolcvan esztendővel ezelőtt Madrid éghajlata egészségtelen volt. Egy régi utazó ezt írta: Madridnak csak két évszaka van: kilenc hónapig tél, három hónapig pokol, vagyis égő kemence. A város hőmérséklete most is nagyon szélsőséges: van úgy, hogy huszonnégy óra alatt tíz fokkal is lesüllyed a hcmérő. Van egy eléggé veszedelmes madridi betegség is: a *pulmonia fulminante*, a légköri szélsőségek romboló hatása a szervezetre.

Mióta bef ásították a várost és környékét, azóta a klíma is kedvezőbb. O, a Prado gyönyörű!

— Mi az a Prado? Bizonyára valami park.

— A Prado Madrid téglalapalakú hatalmas tere s kapcsolatban van az *El Retiró-val*, a főváros elképpesztően nagyméretű parkjával. Ennél talán csak a királyi palota s a madridi katedrális környéke szebb.

Nincs Európában még egy város, amely oly rohamosan bontakozott volna ki a világ egyik szépségévé és csodájává, mint Spanyolország fővárosa.

— Budapest is a legutóbbi ötven-hatvan év gyermeke. Ha akar látni még egy ilyen csodát, jöjjön el a mi fiatal fővárosunkba.

— Majd meglátjuk! A spanyol nagyzó önérzet Madrid számára is alkotott már költői szállóigét: „Spanyolország közepe fölött ablak van az égen, hogy az angyalok gyönyörködhessenek Madrid szépségében.”

Hans éjfőlután háromig magasztalta Madrid kincseit: a Del Prado múzeum műremekeit, Murilló, Velazquez festményeit; előadást tartott a holdas éj szakában az „égfestő-jé”-nek (El pintor de cielo), Murillónak az életéről s műveiről.

Fantasztikus regét mesélt az arab *Majrit* várról, amely a X. században Madrid helyén állt.

Részletesen ecsetelte az *Escorial-nsik*, a Szent Lőrinc-palotakolostornak a szépségeit: a sziklából elővarázsolt tündérvilágot.

Fölelevenítette Madrid történetének néhány mozzanatát: VI. Alfonz s a csatába későn érkező madridi sereg balladába illő esetét.

Beszélt a madridi társaséletről, fölsorolt vagy két tucat *cosa d'Espanyá-t*.

Mikor a madridi napsugár reflexeinek és Velazquez színárnyalatainak titokzatos kapcsolatáról tartott előadást, akkor elaludtam.

Ragyogott a nap, mikor ismét kinyitottam a szemem.

Ó jaj, csak az ing ne súrolná a nyakamat! Csak ne égne a testem a tegnapi napsugár tüzes csókjától!

Balra a francia s az olasz Riviéra csodálatos panorámája vonult el a szemünk előtt: kerek öblök; szikla-örök a tengernek nekifutó hegyek határán; sziklakoponyákra fölkapaszzkodó városok és halásztelepek; buja délvidéki növényzet ruhájába öltözött mély völgyek.

A némít fiúk versenyt másznak az árbocoszlopok csúcsára s onnét néznek farkasszemet Nizza tornyos viláival, Monaco palotáival, Mentene egymásra tornyosodó házaival.

Hans lelkesen mutogatja a Riviéra szépségeit:

— Ez itt Ment one sziklabarlangja, amott az olasz-francia határ, odább a pálmakertes Bordighera, a San Remó-i strand; az a kúp a tengerben a Bergaggi-sziget...

Déltájban föltűnik Génua.

Itt partra szállunk.

Búcsúzkodás a német cserkészektől. Vámvizsgálat. Átrakodás a tömött vonatra.

Génua, Milánó, Brescia, Deshenzano, Velence, Villach, Klagenfurt, Semmering, Brück, Bécs...

Aztán Budapest. Az édes otthon...

VÉGE.

TARTALOM.

	Oldal
L. FEJEZET. A londoni Avery-Hill kollégium. — Vendégségben Rothermere-nél. — A tervek kalapácsa működésbe jön. — Indulás	5
II. FEJEZET. Lourdesi emlékek. — Bayonne, San Sebastian. — Az első spanyol ebéd. — Mr. Hooper a színtérre lép s ott is marad. — A baszkok földje. — Déva. — Fürdés az Atlanti óceánban. — Megérkezünk Lequeitióba.....	17
III. FEJEZET. Vacsora a „Hotel Beitiá”-ban. — Éjjeli kirándulás a tengerparton. — A spanyol tánc dicsérete. — A királyi családnál. — Ebéd a kastélyban. — Egy melegszerű édesanya és nyolc árva. — Cserkésztabort építünk a királyi gyermekek nagy örömeire	26
IV. FEJEZET. Spanyolország széthiúzoló népek egysége. — A tartományok jellemzése. — Tüzet rakunk az éjszakában és énekelünk. — Magyar tábornok az óceán partján. — Hegedűs Gabi megható története. — Táborbontás. — Búcsúzzunk a királyi családtól	39
V. FEJEZET. Félelmetes rohanás a Pireneusok sziklái között. — A művelt spanyol paraszt történelmi előadást tart az autóbuzson. — A spanyol-amerikai kulturális egység problémája. — A spanyol múlt nagyságának az adatai. — Bibliai idill az országúton. — Kipukkad az autó kereke. — Látogatás egy spanyol borkereskedő házában. — Mi van Kassziánékkal?	60
VI. FEJEZET. A carró mint „cosa d’Espanya”. — Szerencsétlenség a hegyszakadéokban. — A cserkész, ahol tud, segít. — A hegyi pásztortanya. — Mit tud a kis Pedro Magyarországról? — Öszvényíró cigányok. — A jósnő. — A cigányok szerepe Spanyolországban	75
VII. FEJEZET. Megérkezünk <i>Bilbaó-bsi</i> . — A tipikus spanyol szálloda rejtelmek. — Séta a városban. — Egy spanyol cserkész kalauzol. — „Hercegi kocsi-kázás.” — Találkozom Mr. Hooperrel, aki borosüvegekre halászik. — A „tertulia” gyönyörei. — Spanyol gazdasági remények. — Fejedelmi lakoma lefékvés előtt	89

- Olda
- VIII. FEJEZET. Barcelona felé. — Elhelyezkedés a vonaton. — Ismerkedések. — Bepillantás Isten geológiai műhelyébe. — Hogyan keletkeztek a spanyol hegyek? — Mr. Hooper megálmodja az Atlantisz regéjét. — Repülőgépen a spanyol nyugati partvidék fölött..... 102
- IX. FEJEZET. Mr. Hooper heves vitája a spanyol kereskedővel. — Logronyónál összpontosítunk. — A mór csatornák. — A spanyol kecskepásztorok élete. — A „ható”. — Gibraltár múltja és jelene. — Sevillai kalandozások. — A sevillai dóm. — Az Alcazár. — Aquadores, a hűsítő italok mesterei. — Vallásos tánc az oltáriszentség előtt. — Zaragoza. — Ebéd a vasúti vendéglőben. — Mi az a „mesa redonda”? 116
- X. FEJEZET. Cordova a mór kalifák fészke. — A cordovai mecset. — III. Abdurrahman. — Azzahra tündérpalotája. — A boldogság titka a legnagyobb titok. — Granada. — Alhambra. — Uzsonna a vonaton. — Találkozás a spanyol náddal. — Föltűnik az éjszakában Barcelona fénysüvegje. — Megérkezünk a Montjuich-ra. — A Hangya-csapat tábora 135
- XI. FEJEZET. Hajnali séta a spanyol nemzeti nagytáborban. — Magyar cserkészek szerepe. — Arab tea-est a tangeri cserkészek sátrában. — Spanyol „cserkész-zenekar”, reggeli ébresztő vasfazekakkal.
— Versenyuszoda a hegyen. — A magyar pavillon a viláagiállításán. — Magyar értékek 150
- XII. FEJEZET. Olcsó ebéd a háztetőn. — A kiállítás „spanyol falu”-ja. — Ebédutáni alvás a kiállítás keretén belül. — Mit találtam a Hangya-csapat naplójában. — Romanelli ezredes látogatása. — Bikaviadal. — A spanyol színház 161
- XIII. FEJEZET. Séta a kiállítás uccáin. — Japán teaház.
— Találkozunk Mr. Spenzerrel. — A spanyolok Nemzeti Pavillonja. — Barcelona fejlődésének a titkai. — Széthúzás. — Éjszakai kivilágítás, a színek és rakéták tündér játéka. — Spanyol táncosnő. — Éjféli díszfelvonulás az uccán 174
- XIV. FEJEZET. Gyors iramban Barcelonán át. — A Rambla. — Kolumbus emlékoszlópa. — Mi az a „patio”? — A neo-katalán építészet. — Barcelona parkja. — Ebéd egy kiskocsmában. — Megtanulunk spanyolul inni. — Elbúcsúzunk Mr. Hoopertól 184
- XV. FEJEZET. Táborbontás. — Hajóra szállunk. —
— Napfürdő a földéletén. — Álmatlan éjszaka. — Hans előadást tart Madridról. — A francia és az olasz Riviéra. — Génua. — Gyorsvonaton hazafelé..... 198